

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
HASTANE İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI**

**JEOTERMAL ENERJİNİN SAĞLIK TURİZMİNDEKİ YERİ
VE TÜRK TURİZMİNE OLASI KATKILARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Remziye ŞİŞMANLAR DURDU**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nevzat AYPEK**

Ankara - 2014

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
HASTANE İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI**

**JEOTERMAL ENERJİNİN SAĞLIK TURİZMİNDEKİ YERİ
VE TÜRK TURİZMİNE OLASI KATKILARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

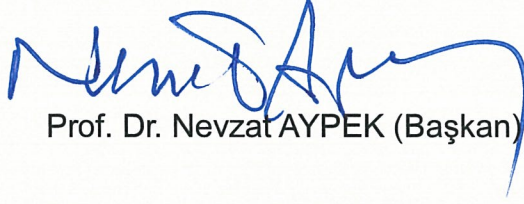
**Hazırlayan
Remziye ŞİŞMANLAR DURDU**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nevzat AYPEK**

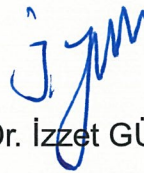
Ankara - 2014

ONAY

Remziye ŞİŞMANALAR DURDU tarafından hazırlanan "Jeotermal Enerjinin Sağlık Turizmindeki Yeri ve Türk Turizmine Olası Katkıları" başlıklı bu çalışma, 17.03.2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Anabilim/ Hastane İşletmeciliği Bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nevzat AYPEK (Başkan)

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Cemalettin AKTEPE (Üye)

ÖZET

ŞİŞMANLAR DURDU Remziye. Jeotermal Enerjinin Sağlık Turizmindeki Yeri ve Türk Turizmine Olası Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.

Dünya, enerji ihtiyacının büyük bir kısmını fosil yakıtlardan ve hidrolik kaynaklardan sağlamaktadır. Ancak fosil yakıtların giderek tükenmesi tüm dünyayı alternatif enerji kaynakları arayışına itmiştir. Jeotermal enerji, fosil yakıtlara alternatif önemli bir yenilenebilir enerji kaynağıdır.

Türkiye jeotermal kaynaklar açısından Dünya çapında bir potansiyele sahip olup, Avrupa’da ise kaynak potansiyeli açısından birinci, kaplıca uygulamaları konusunda ise üçüncü sırada bulunmaktadır. Türkiye’de sıcaklıkları 20°C’nin üzerinde debileri ise 2–500 lt/sn arasında değişebilen 1500’den fazla kaynağa sahiptir (Fırat Kalkınma Ajansı,2011:9).

Türkiye, yüksek mineralizasyon içeriği sayesinde etkin tedavi edici özelliklere sahip termal su potansiyelinin, zengin kültürel, doğal değerleri ve iklimsel özellikleri ile birleşmesi sonucunda benzersiz bir sağlık turizmi ortamı sunmaktadır. Yarattığı yüksek katma değer nedeniyle, sağlık turizmi, gelişmiş ülkelerin büyük yatırımlar yaptıkları ve dolayısıyla rekabetin her geçen gün arttığı bir sektör haline gelmektedir. Sağlık turizmi faaliyetlerinden biri olan termalizm, soğuk ve sıcak mineralli suların sağlık amacıyla içme ve dış tatbiklerde kullanımı için turistlerin ulaşım, konaklama ve ağırlama gereksinimlerinin karşılanmasını sağlayan çok yönlü bir turizm çeşidi olarak ön plana çıkmaktadır. Türkiye’de ortalama 7 milyon kişi kaplıcalardan faydalanmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı, 2011: 9).

Bu Çalışmada, Jeotermal Enerji, Dünya’da Jeotermal Enerji Kullanımı, Jeotermal Enerjinin Güçlü ve Zayıf yönleri, Jeotermal Enerji’nin Sağlık Turizminin içindeki yeri ve önemi, Sağlık Turizmin Ekonomik Boyutu, Termal Turizm, Termal Turizmin Ekonomik Boyutları, Güçlü ve Zayıf yönleri bakımından irdelenmektedir.

Anahtar kelimeler:

1. Jeotermal Enerji
2. Sağlık Turizmi
3. Jeotermal Enerjinin Sağlık Turizmindeki Yeri
4. Termal Turizm
5. Termal Turizmin Ekonomik Boyutu

ABSTRACT

ŞİŞMANLAR DURDU Remziye. The Role of Geothermal Energy in Health Tourism and Potential Contributions to Turkish Tourism, Master Thesis, Ankara, 2014.

Majority of the world's energy supplies have been provided from fossil fuels and hydraulic sources. However, since the fossil fuels have been consumed away day by day, new alternative energy supplies have been sought nowadays. Renewable Geothermal energy can be regarded as an alternate to running out fossil fuels.

In terms of Geothermal energy supply, Turkey has been carrying a big potential on global basis. Throughout Europe, Turkey is in the first rank in terms of source potentiality and third rank regarding thermal spring. Turkey is home for more than 1500 sources with above 20 °C temperature and between 2-500lt/sec flow rate (Firat Kalkınma Ajansı, 2011: 9).

Turkey is offering unique health tourism with the combination of high mineral thermal water which is a cure for many diseases, natural values and appropriate weather conditions. Since this is the case, health tourism has become a favorite sector that developed countries invest in big proportions and thus rivalry is heating up each day. Being one of the health tourism activities, thermalism stands out as a multidimensional tourism branch, providing accommodation and transportation for the tourists seeking to use hot and cold mineral water for health purposes. Approximately 7 million people have been benefiting from thermal springs in Turkey (Firat Kalkınma Ajansı, 2011: 9).

In this study, Geothermal Energy, Geothermal energy consumption in the World, advantages and disadvantages of Geothermal Energy, the role and importance of Geothermal Energy in health tourism, economic dimension

of health tourism, economic dimension of thermal tourism will be examined in terms of its pros and cons.

Key Word:

1. Geothermal Energy
2. Health Tourism
3. Place of Geothermal Energy in HealthTourism
4. Thermal Tourism
5. Economic Aspects of Health Tourism

ÖNSÖZ

Jeotermal Enerji; yeni, yenilenebilir, sürdürülebilir, tükenmeyen, ucuz, güvenilir, çevre dostu, yerli ve yeşil bir enerji türüdür. MTA, Türkiye’de bütün sıcak su kaynaklarının 350 milyon litre/günlük debisi olduğunu belirtmiştir. Bu da ilgili standartlara göre termal sulardan günde bir milyon kişinin yararlanabileceği anlamına gelmektedir.

Türkiye uzun tarihi geçmişi, emsalsiz doğa ve iklimi ve zengin kültürü ve nihayet geleneksel kaplıca ve Türk Hamamı olgularının mevcudiyeti ile çağdaş sağlık ve termal turizm gelişmesinde çok iddialı olabilecek bir potansiyeli barındırmaktadır. Termal turizm kaynaklarının Türkiye’nin her tarafında (deniz kenarı, ormanlık, dağlık alanlarda) bulunması, termal sağlık turizmini diğer turizm çeşitleri ile entegre olabilecek konuma getirmektedir. Suyun en eski ve doğal tedavi aracı olması, doğal tedavi yöntemlerine olan ilgi, termal pazarın 25-75 yaş arası hasta ve sağlıklı insanlardan oluşması pazara olan ilginin artmasına neden olmaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de en hızlı gelişen endüstri olarak dikkatleri çeken sağlık turizmi, ülkelere sağladığı ekonomik-sosyal-siyasal getiri bakımından da önemli sektörlerin başında gelmektedir. Bu tespitten hareketle;

Çalışmamızda, sağlık sektörünün parlayan yıldızı olarak gösterilen sağlık ve termal turizmin; Türkiye açısından potansiyelini, mevcut durumunu ve önemini ortaya koyan ayrıca jeotermal enerji, sağlık turizmi ve termal turizmi bir arada vererek bu sektörlerin güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri incelenerek jeotermal enerjinin sağlık turizmindeki yeri, Türkiye’ye olası ekonomik katkıları incelenerek sektörün geliştirilmesi için yapılması gerekenler ele alınmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında fikir ve materyal paylaşımı konusunda değerli katkılarını esirgemeyen başta Prof.Dr. Nevzat AYPEK hocama ve Eşim Deniz İbrahim DURDU’ya, manevi desteğini esirgemeyen Annem Selma ŞİŞMANLAR’a, Babam Ali Fikri ŞİŞMANLAR’a, kardeşlerime, çocuklarım Arya DURDU ve Arda DURDU’ ya çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

JEOTERMALENERJİNİN SAĞLIK TURİZMİNDEKİ YERİ

1.1. JEOTERMAL VE JEOTERMAL ENERJİ TANIMI	4
1.1.1. Jeotermal Enerjinin Sınıflandırılması	4
1.2. JEOTERMAL ENERJİNİN KULLANIM ALANLARI	5
1.2.1. Jeotermal Enerjinin Avantajları	8
1.2.2. Jeotermal Enerjinin Dezavantajları	9
1.3. DÜNYA'DA JEOTERMAL ENERJİ	10
1.3.1. Dünya Jeotermal Enerji Kullanımı	13
1.3.2. Jeotermal Enerji Swot(GZFT) Analizi	17
1.4. JEOTERMAL VE SAĞLIK TURİZMİ	21
1.4.1. Sağlık Turizmi Tanımı	22
1.4.2. Sağlık Turizminin Özellikleri ve Standartları	27
1.4.3. Sağlık Turizmi Nedenleri Ve Çeşitleri	29
1.4.3.1. Sağlık Turizmi Nedenleri	29
1.4.3.2. Sağlık Turizmi Çeşitleri	30
1.4.4. Sağlık Turizminde Sunulan Hizmetler Ve Faydaları	36
1.5. SAĞLIK TURİZMİNDE TERMAL TURİZMİN YERİ	37
1.5.1. Termal Turizmle İlgili Kavramlar	40

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TERMAL KAYNAKLAR VE TERMAL TURİZM

2.1. TÜRKİYE TERMAL KAYNAKLARININ ÖZELLİKLERİ	50
2.1.1. Türkiye Termal Kaynaklarının Dağılımı.....	52
2.1.2. Türkiye'deki Kaplıcalar ve İyi Geldiği Hastalıklar	54
2.2. DÜNYADA TERMAL TURİZM.....	57
2.2.1. Türkiye ile Dünya Ülkelerinin Termal Turizmlerinin Karşılaştırılması	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JEOTERMAL ENERJİNİN TÜRK TURİZMİNE OLASI KATKILARI

3.1. TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİ	64
3.1.1. Sağlık Turizminin Türk Ekonomisine Olası Katkıları	69
3.2. TERMAL TURİZMİN SAĞLIK TURİZMİNE KATKILARI.....	71
3.2.1. Termal Turizmin Sağlık Turizmine Olası Ekonomik Katkıları	76
3.3. TÜRK SAĞLIK TURİZMİ SEKTÖRÜNÜN SWOT (GZFT) ANALİZİ	77
SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA	88

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma-Geliştirme
BM	: Birleşmiş Milletler
CO₂	: Carbondioksit
Db	: Desibel
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
H₂O	: Su
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
lt/sn	: litre/saniye
Mwe	: Megawatt
°C	: CANTİGRAT
SPA	: Salur Per Aguam
SUT	: Sağlık Uygulama Tebliği
SWOT	: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü
\$	: Dolar

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Jeotermal Enerjinin Sıcaklığa Göre Kullanım Alanları (Lindal Diyagramı).....	7
Tablo 2: 1995-2010 Yılları Arası Jeotermal Enerjideki Gelişme	14
Tablo 3: Dünyada Jeotermal Kaynakların Doğrudan Kullanım Alanları (Elektrik Dışı).....	15
Tablo 4: Dünya’da Jeotermal Enerjinin Kullanım Alanları ve Kullanıldığı Ülkeler	16
Tablo 5: AB Ülkelerinde Kaplıca Tedavi Masrafları	62
Tablo 6: Türkiye ile Dünya Ülkeleri Arasında ki Termal Turizmin Karşılaştırılması	63
Tablo 7: Yıllara Göre Türkiye’de Sağlık Hizmeti Alan Uluslararası Hasta Dağılımı, 2012.....	65
Tablo 8: Hastane Türlerine Göre Uluslararası Hasta Sayısı, 2012.....	66
Tablo 9: Medikal Turizm ve Turistin Sağlığı – 2012 Yılı Kamu ve Özel Sektör Tahmini Gelirleri	67
Tablo 10: Serbest Sağlık Bölgesi Sayısının Mevcut Durumu ve Hedefleri ..	70
Tablo 11: Termal Su Kaynaklarının Bölgesel Dağılımı (Adet).....	72
Tablo 12: Türkiye’deki Termal Tesislerin Türleri ve Sınıfları Cinsinden Sayısı	73
Tablo 13: Tesislerde Ortalama Kalış Süresi, Doluluk Oranı, Tesise Geliş Sayısı ve Geceleme Sayıları, 2009	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Dünya'daki Yüksek Sıcaklıklı Jeotermal Kuşaklar	12
Şekil 2: Dünya Çapında, 2010 Yılı İtibariyle Jeotermal Elektrik Santrali Kurulu Kapasitesi (10,7GW)	14
Şekil 3: Türkiye Jeotermal Kaynaklar Dağılımı ve Uygulama Haritası.....	48
Şekil 4: Türkiye'nin Kaplıca Haritası	52
Şekil 5: Uluslararası Hastaların Başvurdukları Hastane Türleri, 2012	66
Şekil 6: Termal Turizm Kentleri Bölgeleri	75

GİRİŞ

Türkiye, Alp-Himalaya kuşağında yer alması nedeniyle zengin jeotermal kaynaklara sahiptir. Yenilenebilir enerji kaynaklar içerisinde önemli bir potansiyele sahip olan jeotermal enerji çok büyük önem kazanmaktadır. Türkiye jeotermal kaynakları Dünya jeotermal potansiyelinin yaklaşık 1/8 ini oluşturmakta ve Türkiye bu potansiyeli ile Dünya'da yedinci ve Avrupa'da birinci sırada yer almaktadır. Türkiye'nin toplam jeotermal 31.500 MWt olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'deki jeotermal kaynaklar elektrik enerjisi üretiminde, endüstride, sağlık turizminde, tarımda ve konut ısıtmada kullanılmaktadır (Akbulut, 2010 9(1):35-54).

Türkiye, son yıllarda turizmde dünyanın en ilgi çekici ülkelerinden birisi haline gelmiştir. 2012 yılında dünyada en çok turist çeken ve en çok turizm gelirine sahip ilk 10 ülke sıralamasına göre Türkiye, gelen turist sayısında altıncı sırada, turizm gelirleri arasında ise 12. sırada yer almaktadır. Bu güçlü turizm potansiyeli ile birlikte Türkiye, sağlık turizminde de ön plana çıkan ülkeler arasındadır. Dünyada pek çok insan, kendi ülkesinde yüksek teknolojiye sahip sağlık hizmetlerinin az olması veya hiç olmaması, bazı sağlık hizmetlerinin ülkesinde çok daha pahalı olması, yeterli sağlık insan gücünün olmaması gibi nedenlerden dolayı tedavi amaçlı olarak daha ucuz ve daha kaliteli hizmet almak için farklı ülkeleri ziyaret etmektedir (www.saglik.gov.tr, 30.10.2013).

Son yıllarda hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşme sonucu ortaya çıkan çevre sorunları insan sağlığını tehdit etmekte, bozmakta ve verimliliği azaltıcı bir ortam yaratmaktadır. Bu olumsuz ortamlarda bulunmak zorunda kalan insanlar sağlığını korumak, daha verimli olmak ve hastalıklarına şifa bulmak amacıyla sağlık turizmine yönelmektedir. Türkiye'de her yıl 300.000'e yakın uluslararası hasta tedavi olmaktadır (www.saglik.gov.tr, 30.10.2013).

Türkiye'de kaplıca amaçlı olarak (~40 °C) 50000 litre/saniye jeotermal su üretilmesi, tahmini bir potansiyel değerdir. Bu da Türkiye'nin termal potansiyelinden ve kaplıcalardan günde en az sekiz milyon kişinin yararlanması demektir (www.saglik.gov.tr, 30.10.2013).

Bir turizm çeşidi olarak termal turizmin dünyadaki durumu değerlendirildiğinde sadece Avrupa ve Amerika'da 30 milyar dolara yakın bir gelir sağlandığı, tüm dünyada yaklaşık 100 milyar dolarlık bir pazarı olduğu tahmin edilmektedir. Almanya başta olmak üzere Macaristan, Yunanistan, Fransa, İsviçre, İspanya, İtalya, Avusturya, Rusya ve Çek Cumhuriyeti'nin başı çektiği bu sektörde Türkiye de büyük kaynak potansiyeli ile kendine yer bulmaktadır.

Doğal su çıkışı ve bol su verimi, termal suların debi ve sıcaklıkları, eriyik maden değerinin yüksek oluşu, kükürt, radon ve tuz bakımından zengin oluşu ve coğrafi konumundan kaynaklı diğer turizm türlerine entegrasyon kabiliyetinin oluşu Türkiye'deki termal su kaynaklarını dünyadaki diğer kaynaklarından bir adım öne taşıyan başlıca özelliklerdir.

Termal turizm, turizmi tüm yıla yayması, diğer turizm türleriyle entegre edilebilmesi ve tedavi amacıyla daha uzun süre konaklamalı gerçekleştirilmesi özellikleri nedeniyle cazip hale gelmekte ve dolayısıyla dünyada ve Türkiye'de termal turizm yatırımları önem kazanmaktadır.

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013 kapsamında termal turizmi için dört bölge oluşturuldu. 68 turizm merkezinde turizm yatırımcılarından talep beklenmektedir (www.saglik.gov.tr, 30.10.2013).

Çalışmada, Jeotermal Enerji, Dünya'da Jeotermal Enerji, Jeotermal Enerji'de Swot Analizi, Sağlık Turizmi, Sağlık Turizmi çeşitleri, Termal Turizmin tanımı ve terminolojisi hakkında bilgi verilmiştir. Dünya'da ve Türkiye'de Termal Turizmin durumu, potansiyeli, destinasyonlar, termal turizmin diğer devletlerle karşılaştırılması, Termal Turizmin Sağlık Turizmine Olası Ekonomik Katkısı, Sağlık Turizmi ve Termal Turizmin Swot Analizi

yapılarak sistemin; güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları, tehditleri değerlendirilerek Türkiye'nin henüz Sağlık Turizmin de ve özellikle Termal Turizmde henüz başlangıç evresi özelliklerini sergilediği ileri sürülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

JEOTERMALENERJİNİN SAĞLIK TURİZMİNDEKİ YERİ

1.1. JEOTERMAL VE JEOTERMAL ENERJİ TANIMI

Jeotermal; yerkabuğunun çeşitli derinliklerinde bulunan birikmiş ısıнын oluşturduğu sıcaklıkları, sürekli olarak bölgesel atmosferik ortalama sıcaklığının üzerinde olan ve çevresindeki yeraltı ve yerüstü sularına göre daha fazla erimiş mineral, çeşitli tuzlar ve gaz içerebilen basınç altındaki sıcak su ve buhardır (www.hidrojeoloji.net, 30.10.2013).

Jeotermal enerji, yerkabuğunun derinliklerinde henüz soğumamış bir magma kütesinden ortaya çıkan ısıнын oluşturduğu bir enerji türüdür. Yeraltına sızan meteorik sular, burada gözenekli ve geçirimli özellikleri bulunan hazne kayalarda toplanır. Hazne kayalar üzerinde geçirimsiz örtü kaya vardır. Isı bu şekilde yerkabuğunun kırık ve çatlakları boyunca dolaşan sularla yeryüzüne aktarılabildiğinden, hidrotermal sistemler söz konusu olur.

Yerkabuğu içinde doğal su dolaşımına izin verecek nitelikte kırık yoksa ve yine de ısı birikimi varsa oluşturulacak yapay kırıklar içinde dolaştırılacak akışkanlarla yine enerji elde edilmesi olanaklıdır. Bu sistemlere “kızgın kuru kaya” denilmektedir (www.gencmekan.com,30.10.2013).

1.1.1. Jeotermal Enerjinin Sınıflandırılması

Jeotermal enerjinin sınıflandırılması konusunda terminolojide birçok yöntem bulunmaktadır. Birçok sınıflandırma usulü arasında sıcaklık değerine göre yapılan sınıflandırma en çok kullanılanıdır. Bu sınıflandırmaya göre jeotermal kaynaklar;

- Düşük Sıcaklıklı Sahalar (20-70 °C sıcaklık)

- Orta Sıcaklıklı Sahalar (70-150 °C sıcaklık)
- Yüksek Sıcaklıklı Sahalar (150 °C den yüksek sıcaklık) olarak tasnif edilir.

Diğer bir sınıflandırmaya göre jeotermal kaynaklar;

- Su Yoğunluklu Jeotermal Sistem
- Buhar Yoğunluklu Jeotermal Sistem olarak ikiye ayrılır (Hayta, 2007: 8)

1.2. JEOTERMAL ENERJİNİN KULLANIM ALANLARI

Düşük ve orta sıcaklıklı sahalalar, bugünkü teknolojik ve ekonomik koşullar altında başta ısıtmacılık olmak üzere (sera, bina, zirai kullanımlar), endüstride (yiyecek kurutulması, kerestecilik, kağıt ve dokuma sanayisinde, dericilikte, soğutma tesislerinde), kimyasal madde üretiminde (borik asit, amonyum bikarbonat, ağır su, akışkandaki CO₂ den kuru buz eldesinde) kullanılmaktadır. Ancak, orta entalpili sahalardaki akışkanlardan da elektrik üretimi için teknolojiler geliştirilmiş ve kullanıma sunulmuştur. Yüksek entalpili sahalardan elde edilen akışkan ise, elektrik üretiminin yanı sıra entegre olarak diğer alanlarda da kullanılabilir. Teknik ilerlemeler nedeniyle yüksek sıcaklık değerine sahip olan jeotermal akışkanların sebep olduğu korozyon, hızlı tortulaşma ve kabuklaşma gibi sorunların giderilmesi mümkün hale geldikten sonra dünyada ve Türkiye’de önemli bir potansiyel kaynak değer özelliği kazanan jeotermal akışkanlardan yararlanma düzeyi ve sağlanan verim oldukça yükselmiştir.

Genel olarak jeotermal enerjinin kullanım alanlarını doğrudan ve doğrudan olmayan kullanım olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Jeotermal Enerjinin Doğrudan Kullanım Alanları: 150°C altındaki sıcaklıklarda termal enerji direkt olarak sera, bölge ısıtma, sulu tarım, endüstriyel prosesler gibi alanlarda kullanılmaktadır.

Bunlar;

- **Sera Isıtması;** dünyanın çeşitli ülkelerinde seraların jeotermal enerji ile ısıtılması suretiyle turfanda sebzecilik, meyvecilik ve çiçekçilik yapılmaktadır.
- **Bölge Isıtması;** soğuk iklim bölgelerine daha uygun bir kullanımdır. Binaları ve kentleri merkezi sistemle ısıtmada, suyun ısıtılmasında 40°C üzerindeki sıcaklıkta bulunan jeotermal akışkandan yararlanılmaktadır.
- **Endüstriyel Kullanım;** bir çok farklı şekilde sözkonusu olmakla birlikte, sebze kurutma, tahıl ve kereste kurutma, kağıt ve kağıt hamuru işleme, kimyasal madde elde etme ve atık su işlemleri sayılabilir.
- **Tarımsal ürün kurutma;** dünya üzerinde yalnızca on ülke tarımsal ürünlerin kurutulmasında jeotermal enerjiyi kullanmaktadır.
- **Soğuk ve Kar Çözme;** yol yüzeylerinde soğuk ve kar çözme projesi uygulamaları çok sınırlı bir şekilde Arjantin, İzlanda, Japonya, İsviçre ve Amerika'da görülmektedir.
- **Kaplıca amaçlı kullanım (Termal Turizm);** termomineral su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli türdeki yöntemlerin yanında iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerinin birleştirilmesi ile yapılan kür (tedavi) uygulamaları yanı sıra termal suların eğlence ve rekreasyon amaçlı kullanımı ile meydana gelen turizm türüdür almaktadır(Külekçi,2009:85-89).

Türkiye, volkanik ve tektonik bakımdan aktif alanların geniş yer kaplamasından dolayı termal kaynaklar yönünden zengindir. Kaynaklar, fiziksel ve kimyasal özellikleri bakımından çeşitli hastalık ve rahatsızlıklara karşı iyileştirici özelliklere sahiptir ve onların çoğu ilkçağlardan beri insanlar tarafından bilinmekte ve kullanılmaktadır. Son yıllarda giderek önemi artan bu

kaynaklar, turizm çeşitliliği içinde yerini almış ve Türkiye'nin bazı bölgelerinde turistik çekim merkezine dönüşmüştür (Akbulut, 2010: 35).

Dünya üzerinde 45 ülkede termal kür merkezleri, spa merkezleri, kaplıca havuzları bulunmaktadır (Külekçi,2009,85).

Jeotermal Enerjinin Doğrudan Olmayan Kullanım Alanları:
Jeotermal enerji ile elektrik üretimi gerçekleştirilmesidir (Külekçi,2009,86).

Ayrıca, jeotermal enerjinin kullanım alanları, sıcaklığına göre de aşağıda tablo halinde gösterildiği gibidir.

Tablo 1: Jeotermal Enerjinin Sıcaklığa Göre Kullanım Alanları (Lindal Diyagramı)

SICAKLIK (°C)	KULLANIM ALANLARI
180	Yüksek konsantrasyonlu solüsyonların buharlaştırılması, Elektrik üretimi, amonyum absorpsiyonu ile soğutma
170	Diatomitlerin kurutulması, ağır su ve hidrojen sülfid eldesi
160	Kereste kurutmacılığı, balık kurutmacılığı
150	Bayer's metodu ile alüminyum eldesi
140	Konservacilik, çiftlik ürünlerinin çabuk kurutulması
130	Şeker endüstrisi, tuz endüstrisi,
120	Distilasyonla temiz su elde edilmesi
110	Çimento kurutmacılığı
100	Organik maddeleri kurutma (Deniz yosunu, çimen, sebze), yün yıkama ve kurutma
90	Balık kurutma (stok balık)
80	Yer ve sera ısıtmacılığı
70	Soğutma (Alt Sıcaklık Limiti)
60	Sera,ahır ve kümes ısıtmacılığı
50	Mantar yetiştirme, balneolojik hamamlar
40	Toprak ısıtma
30	Yüzme havuzları, fermentasyonlar, damıtma
20	Balık çiftlikleri

Kaynak: Darıcı, Türkiye'nin Jeotermal Enerji Potansiyeli, 2010: Muğla, s. 23.

1.2.1. Jeotermal Enerjinin Avantajları

- Tükenmeyen bir enerji kaynağıdır.
- Temizdir.
- Çok amaçlı ısıtma uygulamaları için de kullanılabilir (tarım, konut, sera).
- Rüzgâr, yağmur gibi meteorolojik koşullardan bağımsızdır.
- Hazır enerjidir.
- Diğer yakıt türlerine göre daha ucuzdur.
- Yangın, patlama gibi riskleri yoktur.
- Verimlilik % 95'in üzerindedir.
- Lokal bir enerji kaynağı olduğu, ithali ve ihracı ve uluslararası bir parası olmadığı için savaş ve uluslararası problemlere neden olmaz.
- Konutlara ısıtma amacı ile kömür, mazot ve odun taşımacılığını ortadan kaldıracağından şehir içindeki trafik yükünü azaltır.
- Maliyeti, elektrik üretimi ya da ısıtma amacıyla kullanılan diğer enerji kaynaklarından daha ucuzdur.
- Özellikle elektrik dışı uygulamalarda, yerli teknoloji kolaylıkla geliştirilebilmektedir. Kaynakların ülkemiz düzeyinde dağılımı da enerji gereksinimimizin niteliğine uymaktadır. Genellikle elektrik açığının fazla olduğu batı ve kuzeybatı Anadolu'da yüksek sıcaklıklı elektrik üretimine elverişli kaynaklar; Ortadoğu ve Anadolu'da ise ısıtma amacıyla kullanıma elverişli düşük sıcaklı kaynaklar bulunmaktadır.
- Arama sondajları aynı zamanda üretim sondajı olduğundan uygulamaya geçiş süresi kısadır.

- Jeotermal santrallerin yapım süresi, diğer santrallere oranla daha kısa olup bu süre ortalama üç yıldır.
- Birden çok amaca aynı anda hizmet edebilir (Erkul, 2012: 116)

1.2.2. Jeotermal Enerjinin Dezavantajları

- Jeotermal kaynakları geliştirme maliyetleri birçok faktöre göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, kazının büyük olması güçlü sondaj makinelerini getirmeyi gerektirebilir. Ayrıca kayaçların çok sert olması ya da yüksek sıcaklık gibi durumlarda da maliyet etkilenebilmektedir. Maliyeti arttıracak bir diğer sebep de çökeltme eğilimi taşıyan bileşenler ya da karbondioksit ya da hidrojen sülfür gibi gazlardır.
- Jeotermal enerjiden yararlanmayı olumsuz etkileyen bir diğer faktör de uzaklıktır. Kaynağın kullanılacağı alana uzak olması, özel bir tekniğin oluşturulmasına neden olur.
- Elektrik elde edilen sistemlerin dönüşüm verimlilikleri düşük olduğu için çevreye büyük miktarda atık su bırakılmaktadır. Atık ısı, geniş bir alana yayılarak bulut oluşumlarını etkileyip iklim değişiklikleri yapabilmektedir. Atık suların borularla deniz ve göllere verilmesi de ekolojik dengeleri değiştirebilmektedir. Ancak çevreye verilerek harcanan ısıнын merkezi ısıtmada kullanılarak tekrar kazanılması mümkündür.
- Jeotermal kuyular çevrede gürültü kirliliğine yol açabilir. Kuyularda gürültü 120 DB aşabilir. Bu tür durumlarda ise gürültü susturucu olarak adlandırılan atmosferik separatörler kullanılarak 85 DB düşürülebilir.

- Atık sulardaki bor gibi bazı kimyasallar bitkilere zarar verebilmektedir.
- Santraller işlenirken yeraltından çekilen su, göçme gibi tehlikelere sebep olabilmekte bununla birlikte suyun çekilmesi ya da yeraltına enjekte edilmesi durumunda deprem oluşumu ihtimali artabilmektedir (Erkul, 2012:116).

1.3. DÜNYA'DA JEOTERMAL ENERJİ

İnsan yaşamının kalitesini doğrudan etkileyen ve insanoğlunun ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirilen üretim sürecinin en önemli ve vazgeçilemez girdisi enerjidir. Endüstri Devrimi'nden günümüze Dünya'nın nüfusu sekiz katına çıkmıştır. Bununla birlikte son yüzyılda endüstriyel üretimin yüz kat artmış olması enerji talebini artırmakta ve Dünya'nın doğal enerji kaynakları üzerindeki baskı günden güne çoğalmaktadır. Dünya enerji tüketiminin sadece % 6'sının yenilenebilir kaynaklardan tüketiliyor olması bu baskıyı daha iyi gözler önüne sermektedir (Hayta, 2007: 2).

Günümüzde fosil yakıtlardan enerji üretimi ve bunun neden olduğu çevre sorunları, başta aşırı düzeyde petrol, kömür vb. yakıtları kullanan gelişmiş sanayi toplumları olmak üzere, tüm ülkeler için, yaşamsal sorunlar arasında baş sıralarda yer almaktadır. Hızlı nüfus artışı, sanayileşme ile gelişen toplumlarda yaşam standartlarının yükseltilmesi çabaları, enerji kullanımını artırmaktadır (Erkul, 2012: 119). Şimşek ve Eroskay'a göre (2007, 16). Enerji ihtiyacının bir süre daha petrol, kömür ve nükleer enerji kaynaklarından diğer bir deyişle çoğunlukla fosil kaynaklardan karşılanacağı öngörülmektedir.

Yakın gelecekte fosil yakıtların tükenebileceği ve bunların yerini yeni enerji kaynaklarının alacağı öngörülmektedir. Öngörülen bu yeni enerji kaynaklarından biri de jeotermaldir (Erkul, 2012: 119).

İlk çağlardan beri ilkel yollarla sağlık amaçlı olarak yararlanılan doğal sıcak su kaynakları ilk defa 1827 yılında İtalya'da asit borik elde etmek amacıyla kullanılmıştır. Daha sonra 1904 yılında Larderello (İtalya) yöresinde yine ilk defa jeotermal buhardan elektrik üretimine başlanmış ve 1912 yılında gücü KWe (kilowatt elektrik) olan ilk turbo jeneratör kurulmuştur. 1930'larda ise bu enerji İzlanda'nın Reykjavik kentinde ısıtma amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. 1949 yılında Yeni Zelanda Wairakei sahasında turistik bir otele sıcak su temini amacıyla başlanan sığ sondajlara daha sonra, elektrik elde edebilmek amacıyla devam edilmiş ve 1954 yılında 200 MWe elektrik kapasiteli bir santral kurulmuştur. 1960'da Amerika'da, 1961'de Meksika'da ve 1966'da Japonya'da santraller kurularak jeotermal enerjinin kullanımı dünya çapında yayılmıştır (Fridleifsson & Ragnarsson, 2011: 1).

Bugün için jeotermal enerji, Dünya enerji sektöründe sadece % 0,2'lik bir pay almaktadır. Bilindiği gibi jeotermal enerjinin kullanımı 20. yüzyıl ile önem kazanmaya başlamıştır. 1950'den bu yana jeotermal santrallerin kurulu kapasitelerinde yıllık % 8,5 artış gözlenmiştir (Hayta, 2007,13).

Dünya'da 1955 ten 2000 yılına kadar, jeotermal elektrik üretiminde %17, jeotermal elektrik dışı uygulamalarda ise %87 artış olmuştur. Dünya'da jeotermal akışkandan elektrik enerjisi üretiminde 1995 de toplam kurulu güç 6798 MWe, 2005'de elektrik kurulu güç kapasitesi 8912 MWe (72,6 Milyar kWh/yıl üretim) dir. 2007 yılında bu rakam 9732 MWe sınırlarını zorlamaya başlamıştır. Yani 1995'den 2007'ye Dünya'da jeotermal akışkandan elektrik üretimi % 43 oranında artmıştır. Dünya'da jeotermal enerjinin elektrik üretiminde kullanımının ülkelere göre dağılımına baktığımızda Ülkemizin mevcut potansiyeline (20,4 MWe) göre elektrik üretiminde gerilerde kaldığı görülmektedir. Filipinler'de toplam elektrik üretiminin % 27'si, ABD Kaliforniya Eyaleti'nde % 7'si, İzlanda'da ise toplam ısı enerjisi (Şehir ısıtma) ihtiyacının % 86'sı jeotermal ile karşılanmaktadır (Hayta, 2007,14).

Jeotermalin doğrudan kullanımı ise 17174 MW termal olup, 3 milyon konut ısıtma eşdeğeridir (Hayta, 2007,14).

Şekil 1: Dünya'daki Yüksek Sıcaklıklı Jeotermal Kuşaklar

Kaynak: http://apps1.eere.energy.gov/tribalenergy/pdfs/geothermal_green_tep_nov03.pdf , 30.10.2013.

Dünya genelinde jeotermal potansiyelin dağılım alanları şu şekildedir:

And Volkanik Kuşağı: Güney Amerika'nın batı sahillerinde bulunan bu kuşak, Venezuela, Kolombiya, Ekvator, Peru, Bolivya, Şili ve Arjantin'i kapsamaktadır.

Alp-Himalaya Kuşağı: Bu jeotermal kuşak, dünyanın en büyük jeotermal kuşakları arasındadır. İtalya, Yugoslavya, Yunanistan, Türkiye, İran, Pakistan, Hindistan, Tibet, Yunnan (Çin), Myanmar (Burma) ve Tayland'ı kapsamaktadır.

Doğu Afrika Rift Sistemi: Aktif olan bu sistem Zambiya, Malavi, Tanzanya, Uganda, Kenya, Etiyopya, Djibuti gibi ülkeleri içine alır.

Karayip Adaları: Aktif volkanizmanın hakim olduğu kuşakta, önemli potansiyeller görülmektedir.

Orta Amerika Volkanik Kuşağı: Guatamela, El Salvador, Nikaragua, Costa Rika ve Panama'yı içine alan bu kuşakta, çok sayıda jeotermal sistem bulunmaktadır (Külekçi, 2009, 87).

1.3.1. Dünya Jeotermal Enerji Kullanımı

WGC2010 ülke güncellemeleri konulu (Country Update) bildiriler ve ulaşılabilen kaynakların verileri temel alınarak hazırlanan rapora göre; jeotermal enerji kullanımı 438,071 TJ/yıl (121,696 GWh/yıl) olup 2005 yılından itibaren % 60 artış ve yaklaşık % 9,9 oranında yıllık büyüme göstermektedir. Termal enerjinin kullanımına dağılımına göre; % 49.0 ısı pompası, % 24.9 banyo ve yüzme, % 14.4 ısıtmacılık (%85' i merkezi ısıtma), %5.3 seracılık ve açık zemin ısıtmacılığı, % 2.7 endüstriyel proses ısıtması, % 2.6 su ürünleri yetiştirme havuzu ısıtması, % 0.4 tarımsal kurutma, % 0.5 kar eritme ve soğutma, % 0.2 diğer kullanımlar içindir. Enerji tasarrufu yılda 307,8 milyon varil (46,2 milyon ton) petrol eşdeğeridir. Ayrıca, 46,6 milyon ton karbon ve 148,2 milyon ton CO₂ gazının atmosfere karışmasını engellenmiş olmaktadır (www.bauweb@balikesir.edu.tr, 30.10.2013).

Dünyada, jeotermal elektrik santrali bulunan 27 ülke mevcuttur. Bu ülkelerden Yunanistan, Tayvan ve Arjantin' in ekonomik ve çevresel etkenler nedeniyle santrallerini kapatmaları sonucu, santral bulunan ülke sayısı bugün itibariyle 24 olmuştur (www.bauweb@balikesir.edu.tr,30.10.2013).

2000 yılından bugüne Costa Rica, Karayipler Fransız Guanası, İzlanda, Endonezya, Kenya, Meksika ve Filipinler' de ise yeni santraller kurulmuştur. 2004 yılında Almanya da 210 kWe binary sistem, Papua Yeni Gine' de 56 MWe kapasitesinde santral kurulmuştur. Rusya Kamçatka' da 50 MWe kapasiteli yeni bir santral tamamlanmıştır. Yakın zamanlarda, Alaska Chena Hot Springs Resort' ta 74 °C jeotermal su ve 4 °C soğutma kullanımıyla 200 kW lık bir binary tesisi kurulmuştur (www.bauweb@balikesir.edu.tr,30.10.2013).

En önemli gelişmelerden birisi ise, jeotermal kullanım gelişmelerinin uluslara katkısı ve ülkelerin bölgesel kapasite ve üretimlerinin boyutudur. Lihir Adası (Papua Yeni Gine), Tibet, San Miguel Adası (Azores), Tuscany(İtalya), İzlanda, El Salvador, Kenya, Filipinler, Nikaragua, Guadaloupe

(Caribbean), Costa Rica ve Yeni Zelanda' da elektrik üretiminin %5 den fazlası jeotermal enerji tarafından karşılanmaktadır (www.bauweb@balikesir.edu.tr, 30.10.2013)

Şekil 2: Dünya Çapında, 2010 Yılı İtibariyle Jeotermal Elektrik Santrali Kurulu Kapasitesi (10,7GW)

Kaynak: www.makina.beun.edu.tr/eskisite/akademik_kadro/atopuz/.../1-7grup.ppt, 07.02.2014

2010 yılı itibariyle, dünyadaki jeotermal elektrik üretimi 10715 MW elektrik kurulu güç olup, 87,3 Milyar kWh/yıl üretim olmakla birlikte, 1995'den 2010'a dünya 'da jeotermal ısıtma, elektrik üretimi ve termal turizm, kaplıca uygulamalarındaki gelişme aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir (www.bauweb@balikesir.edu.tr, 30.10.2013).

Tablo 2: 1995-2010 Yılları Arası Jeotermal Enerjideki Gelişme

	1995	2010
Hacim Isıtması (Konut, Termal Tesis vb.)	2579 MWt	5391 MWt
Sera Isıtması	1085 MWt	1544 MWt
Elektrik Üretimi	6798 MWe	10715 MWe
Termal Turizm, Kaplıca Uygulamaları	1085 MWt	6689 MWt

Kaynak: <http://www.jeotermaldernegi.org.tr>, 11.12.2013

Jeotermal ısıtmada Dünyada 2010- 2013 yılı hedefleri de;

- Türkiye’de 500 Bin konut* (2013 Yılı hedefi)
- Avrupa’da Üç Milyon konut (2010 Yılı hedefi)
- A.B.D’de Yedi Milyon konut (2010 Yılı hedefi) jeotermal enerji ile ısıtılmasıdır (Hayta, 2007: 20-22).

Dünyada jeotermal kaynakların; elektrik üretiminde kullanımında A.B.D., Filipinler, Endonezya, Meksika ve İtalya ilk beş sırayı alırken; ısı ve kaplıca kullanımında da A.B.D, Çin, İsveç, Türkiye ve Almanya ilk beş sırayı almaktadır (Hayta, 2007: 20-22)

Son yıllarda çevre bilincinin gelişmesi, temiz ve yenilenebilir enerji kaynağı olan jeotermal enerjinin elektrik üretimi dışında özellikle kent ısıtmasında kullanımını artırmıştır. Jeotermalin elektrik dışı kullanımı ise 50583 MW termal olup, Dokuz Milyon konut ısıtma eşdeğeridir. Türkiye 820 MWt doğrudan kullanım kapasitesi ile dünyanın beşinci ülkesi konumuna gelmiştir (Arslan, t.y:24)

Tablo 3: Dünyada Jeotermal Kaynakların Doğrudan Kullanım Alanları (Elektrik Dışı)

Jeotermal enerji kullanım alanı	%
Jeotermal ısı pompası	69.7
Hacim Isıtma	10.7
Sera Isıtma	3.1
Jeotermal Balıkçılık	1.3
Kurutma	0.3
Endüstriyel Kullanım	1.1
Soğutma/Kar Eritme	0.7
Kaplıca(Sağlık)Amaçlı kullanım	13.2
Diğer	0.1
Toplam	100

Kaynak: <http://www.jeotermaldernegi.org.tr>, 11.12.2013.

Söz konusu kullanımların ülkeler bazında dağılımı da aşağıdaki gibidir.

Tablo 4: Dünya’da Jeotermal Enerjinin Kullanım Alanları ve Kullanıldığı Ülkeler

KULLANIM ALANI	KULLANILDIĞI ÜLKELER
Binaları ve kentleri merkezi sistemle ısıtmada ve de sıcak kullanma suyu olarak	İzlanda, Fransa, Japonya, Yeni Zelanda, Türkiye, B.D.T., Macaristan, Kanada, Çin, Meksika, Arjantin, Kuzey Avrupa Ülkeleri
Seraların ısıtılmasında	Macaristan, İtalya, Türkiye, ABD, Japonya, Meksika, Doğu Avrupa Ülkeleri, Yeni Zelanda, İzlanda
Tropikal bitki ve balık yetiştirilmesinde	Japonya, Filipinler, Çin, İzlanda
Tavuk ve hayvan çiftliklerinin ısıtılmasında	Japonya, ABD, Yeni Zelanda, Macaristan, BDT
Toprak, cadde, havaalanı pistlerinin ısıtılmasında	Sibiry, İzlanda
Yüzme havuzu, termal tedavi merkezleri ve diğer turistik tesislerde	İtalya, Japonya, ABD, İzlanda, Türkiye, Çin, Yeni Zelanda, Arjantin, Doğu Avrupa Ülkeleri, BDT
Yiyeceklerin kurutulmasında ve sterilize edilmesinde, konservecilikte	Japonya, ABD, İzlanda, Filipinler, Yeni Zelanda, Tayland
Kerestecilikte ve ağaç kaplama sanayinde	Yeni Zelanda, Meksika, BDT
Kağıt, dokuma ve boyacılıkta	Japonya, İzlanda, Çin, Yeni Zelanda, BDT
Derilerin kurutulması ve işlenmesinde	Japonya
Bira ve benzeri endüstrilerde mayalama ve damıtmada	Japonya
Soğutma tesislerinde	İtalya, Meksika
Beton blok kurutmasında	Meksika
Soğutularak içme suyu olarak	Macaristan, BDT, Tunus, Cezayir
Yıkama amaçlı olarak çamaşırhanelerde	Japonya
Jeotermal akışkan, borik asit, amonyum bikarbonat, ağır su, amonyum sülfat, potasyum klorür vb. kimyasal maddelerin elde edilmesinde	İtalya, Japonya, ABD, Filipinler, Meksika
Akışkanın bünyesindeki CO ₂ ’den kuru buz elde edilmesinde	ABD, Türkiye

Kaynak: Hayta, Jeotermal Enerji Kaynaklarının Önemi, Kırşehir Ekonomisine Katkıları Ve Öneriler, 2007: Ankara, s.15.

1.3.2. Jeotermal Enerji Swot(GZFT) Analizi

Güçlü Yönler:

- Jeotermal potansiyelin büyüklüğü,
- Başarılı örnek uygulamaların varlığı,
- Yerli, yenilenebilir, çevre ile uyumlu, sera gazı üretmeyen ve ucuz enerji oluşu,
- Sektörü ülke içi ve dışında temsil edebilecek çok sayıda kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütlerinin oluşu,
- Aynı akışkanın eşzamanlı olarak çok amaçlı (entegre) kullanım özelliği ve uygulama kolaylığı,
- Güvenli kullanım (yaygın, zehirlenme ve patlama riskinin olmayışı)
- Yerel ve bölgesel bazda yoğun olarak tüm yıl boyunca istihdam yaratması,
- Kaynağın mevsimlere göre artan/azalan talep alanına göre kullanılabilir olması,
- Termal turizm (kaplıca) maksatlı kullanım ile insan sağlığına, sera ısıtması ile hormonsuz, kimyasal maddesiz, topraksız organik ürünler üretilmesine imkan sağlaması,
- Merkezi konut ısıtması ile yaşam standardının yükseltilmesi ve konforu sağlaması,
- Yerli kaynak olması sebebiyle üretim ve kullanımının ülke idaresinin kontrolünde olması,
- Meteorolojik koşullardan bağımsız oluşu,
- Verimliliğin % 95'in üzerinde oluşu,
- Az alan ihtiyacının olması.
- Hazır enerji oluşu

Zayıf Yönler:

- Yasal ve idari mevzuat yetersizliği ve boşluğu,
- Sektörün yeterince finanse edilmeyişi, Devlet desteğinin az oluşu,
- Jeotermal merkezi ısıtma yatırımcısı olan belediye ve iştirakçilerin finansal darboğazları,
- Bugüne kadar yapılmış jeotermal sondaj sayısının ve yıllık sondaj sayısının çok azlığı,
- Jeotermal sahalarda potansiyelin/kapasitenin belirlenmesine yönelik test, ölçüm ve değerlendirmelerin yeterince yapılamayışı,
- Jeotermal uygulamalardaki bazı olumsuzluklar (uygun çözülmeyen uygulamalar)
- Yerel yönetimlerin uygulamaya esas olacak kesin projeleri hazırlayamamaları,
- Jeotermal tesislerin tekniğine uygun işletilmeyişi,
- Yetişmiş insan kaynaklarının yetersizliği,
- Sektör ile ilgili kurum, kuruluş ve kişiler arasındaki koordinasyonsuzluk ve uyumsuzluğa dayalı olarak yaşanan ihtilaflar,
- Yatırımcı ve karar vericilerin bilincinin yeterince oluşmamış olması,
- Jeotermal kaynağın değerinin ve öneminin yeterince tanıtılmamış olması,
- Jeotermal elektrik üretimi, ısıtma vb. yatırım ve işletmeler için AB'nin verdiği teşviklerin Türkiye'de uygulanmaması.

Fırsatlar:

- İç ve dış finans imkanları,
- Jeotermal kaynak uygulamalarına yönelik yerli ve yabancı yatırımcının artan ilgisi,
- İthal fosil yakıt fiyatlarının yüksekliği ve artma eğilimleri.

Tehditler:

- Diğer enerji kaynağı lobilerinin engelleyici faaliyetleri,
- Diğer enerjilerdeki gelişmelerin rekabete etkileri,
- Jeotermal kaynak uygulamalarına yönelik bazı olumlu ve olumsuz gelişmelerin gerçek dışı beyan ve ifadelerle dile getirilmesi.
- Enerji fiyatlarının artması, Enerji altyapısının yetersizliği, fiyatların yüksekliği ve dalgalı oluşu ile yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına geçememe,

SWOT Analizinin Yorumu

- Jeotermal enerji yenilenebilir, sürdürülebilir, tükenmeyen bir enerji kaynağıdır. Jeotermal sistemi besleyen rezervuar sürekli olarak hidrolik çevrim denilen sistem sayesinde beslenmektedir. Kullanım, rezervuarın beslenme hızından daha büyük boyutlara ulaşmadığı sürece kullanılan suyun yerine yenisi sürekli olarak koyulacak ve jeotermal kaynak hiç tükenmeyecektir.
- Jeotermal enerji ülkelerin öz varlığıdır. Ülkelerin jeotermal kaynakları varsa jeotermal zenginliğe sahip demektir. Böyle bir enerji kaynağına sahip olmayan bir ülkenin, bu kaynağı başka bir ülkeden ithal etme şansı yoktur. Ülkenin sahip olduğu kaynaklar ülke özgürlüğüne sahip olduğu sürece hizmete hazırdır. Jeotermal enerji kullanımı sayesinde yerli enerji üretimi artmakta ve enerji ihtiyacı kapatılabilmektedir. Enerjide dışa bağımlılığın olumsuz

sonuçları düşünüldüğünde tamamen yerli bir enerji kaynağı olarak jeotermal enerji önemlidir.

- Jeotermal enerji temizdir ve çevre dostudur. Yanma teknolojisi kullanılmayan bir enerji kaynağı olması nedeniyle yaklaşık sıfır emisyon değerlerine sahip bir enerji kaynağıdır. A.B.D. Enerji Bakanlığı'nın verilerine göre sera etkisi yaratan Karbondioksit emisyonu: Kömürde; 900 - 1300 g/kWh, Doğalgazda; 500 - 1250 g/kWh, Güneş enerjisinde; 20 - 250 g/kWh, Rüzgar enerjisinde; 20 - 50 g/kWh, Jeotermal enerjide 20 - 35 g/kWh" dır. Yani jeotermal enerji hava, kirliliği açısından rüzgar enerjisinden ve güneş enerjisinden bile daha temiz bir enerji kaynağıdır (Hayta, 2007: 9).
- Jeotermal enerji çok amaçlı ısıtma sistemleri için idealdir. Konutta, tarımda, endüstride, sera ısıtmasında kullanımı düşük ekonomik ve çevresel maliyetlerle gerçekleşir. Jeotermal merkezi ısıtma sistemleri ve Jeotermal elektrik üretim santrallerinde fosil yakıt kullanılmadığından, azot emisyonu ve sülfür dioksit emisyonu sıfırdır.
- Jeotermal enerji meteorolojik koşullardan bağımsız bir enerji kaynağıdır. Rüzgar, yağmur, güneş gibi dış etmenlerden etkilenmez. Böylece enerjinin kullanımı sırasında hava şartlarının olumsuz etkileri ortaya çıkmaz.
- Jeotermal enerji hazır bir enerji kaynağıdır. Yeraltından kullanıma hazır bir şekilde çıkan jeotermal kaynaktan enerji elde etmek için ekstra bir işlem yapmak gerekmemekte ve maliyet bulunmamaktadır.
- Jeotermal enerji fosil yakıtlara göre daha ucuzdur. Daha az işletme maliyetleri yüklemekte, kolay ve hızlı devreye alınabilmekte, daha az bakım maliyetlerine neden olmaktadır. Özellikle saklı maliyeti yüksek olan konvansiyonel enerji türleri ile karşılaştırıldığında en düşük maliyet seçeneğini sunar.

- Jeotermal enerji güvenlidir. Yangın, patlama, zehirlenme ve benzeri kullanıcı için yaşamsal anlamı olan riskler taşımaz.
- Jeotermal enerjide verimlilik % 95'in üzerindedir (Hayta, 2007: 10).
- Jeotermal enerjinin nakli bir sefer döşenen borular aracılığı ile yapılmakta olduğundan yakıt veya atık taşınması için yüklenen maliyetlerden kaçınılmakta ve bu nakil işlemlerinin oluşturacağı araç trafiği de önlenmektedir. Dolaylı olarak araç trafiği yükü azalmaktadır(Hayta, 2007:10).

1.4. JEOTERMAL VE SAĞLIK TURİZMİ

Gelişmiş ülkelerdeki sanayileşme ve kentleşme sonucu ortaya çıkan çevre sorunları, hava kirliliği, stres, mevsim değişiklikleri gibi olumsuz faktörlerin yanı sıra dünya genelinde yaşanan küresel krizle birlikte ağırlaşan iş ve yaşam koşulları, kişilerin sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu noktada gelişmekte olan ya da gelişmiş ülke vatandaşları kitle turizminin dışında bozulmamış doğası, çevresi, iklim ve fiziksel özellikleriyle sağlıklarını tekrar kazanacakları ya da zindelik sağlayacakları turistik alanlara seyahat etmektedirler (Türksoy ve Türksoy, 2010: 700).

Türkiye jeotermal kaynak zenginliği ve potansiyeli açısından dünyada ilk yedi ülke arasında yer alırken, Avrupa'da ise birinci sıradadır. Türkiye'nin termal suları, hem debi ve sıcaklıkları, hem de çeşitli fiziksel ve kimyasal özellikleri ile Avrupa'daki termal sulardan çok daha üstün nitelikler taşımaktadır. Türkiye termal suları doğal çıkışlı ve bol su verimli, eriyik maden değeri yüksek, kükürt, radon ve tuz bakımından zengindir. Türkiye, sıcaklıkları 20-120 °C'nin üzerinde debileri ise 2–500 lt/sn arasında değişen 1500'den fazla kaynağa sahiptir. Türkiye'de yılda ortalama 7 milyon kişi kaplıcalardan faydalanmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı,2011:9).

Toplam jeotermal potansiyelimiz **31 500MWT**'dir. Tüm potansiyeli kullandığımızda uygulanabilir **bir milyon konut eşdeğeri** ısıtma yapılabilecektir. Bugünkü uygulamanın milli ekonomiye katkısı **Üç milyar \$/yıl** olup yaklaşık **40bin kişi** istihdam edilmektedir (Akbulut, 2010 9(1):35-54).

1.4.1. Sağlık Turizmi Tanımı

Turist, turizm ve turistik kavramları ilk kez İngilizler tarafından kullanılmaya başlanmış, hatta turizm kelimesi, turist kelimesinden sonra 1800'lerde ortaya çıkmıştır. Ancak bu deyimler, Türkçeye, Fransızca'dan gelip yerleşmiştir. Türkçede seyyah kelimesi turisti, seyahat kelimesi de turizmi karşılamaktadır (Zengingönül, Emeç, Yılıkçı, 2012: 3).

Literatürde sıkça atıf yapılan tanımlamaya göre turizm, “para kazanma amacına dayanmayan ve devamlı kalış biçimine dönüşmemek kaydıyla, yabancıların bir yerde konaklamalarından ve bir yere seyahatlerinden doğan olay ve ilgilerin tümüdür” şeklinde ifade edilmektedir. Bugün için küreselleşmenin içinde rekabet olgusunun en üst düzeyde olduğu bir ortamda turizm, iyi değerlendirildiği takdirde bir ülkenin en önde gelen ekonomik dinamiklerinden birine dönüşmüştür (<http://turizmguncel.com/haber/unwto-raporu-turizm-gelirlerinde-turkiye-dunya-h10634.html>, 31.10.2013).

Dünya Turizm Örgütü'nün 2012 yılı istatistiklerine göre Örgüt'e kayıtlı 150 ülke için “gelen turist” rakamı Bir milyar 34 milyona ulaşmıştır. Bunun devamı olarak sektör küresel ekonomi içinde yaklaşık Bir trilyon 75 milyar dolara hacme ulaşmış ve 260 milyonluk bir istihdam yaratmıştır (<http://turizmguncel.com/haber/unwto-raporu-turizm-gelirlerinde-turkiye-dunya-h10634.html>, 31.10.2013).

Dünya Turizm Örgütü'ne göre sağlık turizmi; “kaplıca veya diğer sağlık merkezlerine seyahat eden kişinin fiziksel iyilik halini geliştirmek amacıyla

yapılan ziyaretir. Bu kapsamda fizik terapi, diyet kontrol ve ilgili sağlık hizmetleri verilmektedir”.

Kültür ve Turizm Bakanlığı’na göre ise sağlık turizmi; “tedavi amacı ile yapılan seyahatlerdir. Başka bir ifadeyle, sağlık turizmi, fizik tedavi ve rehabilitasyon gereksinimi olanlarla birlikte uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türüdür”.

Sağlık Turizmi Derneği de şöyle bir tanımlama getirmiştir: “Sağlık turizmi, ikamet edilen yerden başka bir yere (yurtiçi veya yurtdışı) herhangi bir sağlık sebebiyle hizmet almak için yapılan seyahattir”(Türkiye Sağlık Vakfı ve Sağlık Derneği, Dünya’da Ve Türkiye’de Sağlık Turizmi Durum Tespit Raporu ve Çözüm Önerileri,2010: 12).

Sağlık Turizmi; “sağlığı koruma, iyileşme amaçlarıyla belirli bir süre için (genellikle 21 gün) yerdeğıştiren insanların doğal kaynaklara dayalı turistik bir tesise giderek kür uygulaması, konaklama,beslenme ve eğlence gereksinimlerini karşılaması sonucu doğan hareketlerdir” (Boz, 2004: 132).

Günümüzde sağlık turizminden yararlanmak isteyenler artık sağlık sorunlarını çözerken, yalnızca kendi ülkelerindeki doktorları ya da fiyatları değıl; en iyi çözüm ve en iyi fiyat seçeneklerini değıerlendirerek hareket etmektedir. Bundan yola çıkarak; tedavi ve tatil amaçlı, şehirlerarası ya da ülkelerarası yapılan seyahatlerden doğan tüm etkinliklere sağlık turizmi denmektedir.

Başka bir ifadeyle sağlık turizmi, fizik tedavi ve rehabilitasyon gereksinimi olanlarla birlikte uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türüdür.

Her ne kadar sağlık turizmi denilince akla ilk gelen termal turizm ya da kaplıca turizmi olsa da, sağlık amaçlı turizm hareketi, son on yılda aktif olarak hastane hizmetlerinden faydalanmak için düzenlenen yurt dışı seyahatleri gündemin başına getirmiştir. Bu değışim sağlık turizminden doğan ekonomik

gücün hızla artmasına ve cazip hale gelmesine neden olmuştur. Gelişmiş ülkeler, insan sağlığının korunması, işgücü verimini ve üretimi arttırmak ve sağlıklı yaşamı sağlamak amacı ile termal suların dinlendirici özelliklerinden, iklim ve çevre olanaklarından, diğer turizm çeşitleri ile birlikte yararlanma yoluna gitmeyi seçmektedir. Bu rapora konu olduğu şekliyle tedavi amaçlı sağlık turizmi; pazarı her geçen gün büyüyen, insanların gerek tedavi olmak gerekse estetik amaçlı ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hastane, klinik veya benzeri sağlık kuruluşlarına başvurularını kapsamaktadır.

Sağlık turizmi dünyada 100 milyar dolarlık bir hacme ulaşarak, tüm ülkelerin iştahını kabartan bir konuma ulaşmıştır” (Aydın, t.y. :92). Sadece termal turizm ya da SPA turizmi ile sınırlı kalmamış, medikal uygulamaları da kapsar duruma gelmiştir (<http://www.kanserhaberleri.com/yazdir.asp?ID=12632>, 30.10.2013).“Sağlık hizmetlerinin çeşitlenmesi, ülke sağlık sistemlerinin yaşadığı sorunlar, insanların kaliteli ve düşük maliyetli hizmet beklentisi tedavi amaçlı seyahatleri gündeme getirmiştir. Gelişmiş ülkelerdeki sağlık harcamalarının yüksekliği, bu ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin yaşadığı sıkıntılar, hızla yaşanan nüfus ve ulaşım teknolojisinde yaşanan gelişmeler tedavi amaçlı seyahatlerin çıkış noktası olmuştur. Burada ortaya çıkan pazar ise sağlık hizmeti üreticilerini iştahlandırmaktadır. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve insanların her türlü bilgiye ulaşmada yaşadığı kolaylık ise tedavi amaçlı seyahatlerin itici gücü olmuştur” (Aydın, t.y.: 92).

Sağlık turizmine talep boyutu ile bakıldığında çok değişik ziyaretçi tipleri ile karşılaşmak mümkündür ve bu ziyaretçilerin amaçları yukarıdaki kategorilerden birine girebilir. Ancak, sektöre olan talebin genel talep sınıflaması açısından Eric Cohen farklı bir sınıflama yapmıştır. Cohen’e (2006) göre; sağlık turizm pazarı açısından turistler ya da ziyaretçiler beş temel kategoride gruplandırılabilir. Bunlar;

- **Yalnızca turist:** Ziyaret ettikleri ülkede herhangi bir tıp hizmetinden yararlanmayan turistler ya da ziyaretçilerdir.

- **Tatilde tedavi edilen turist:** Seyahati sırasındaki rahatsızlanma ya da kaza nedeni ile tıp hizmeti ve tedavi alan turistlerdir.
- **Tatil ve tedavi amaçlı turistler:** Bu turistler ziyaret ettikleri ülke ya da bölgeye tam anlamı ile tıbbi nedenlerle gitmezler. Ancak ziyaret ettikleri bölgede bazı rahatsızlıkları için tedavi olanakları olması tercih nedenidir. Diğer bir deyimle tatilde tedavi amaçlı turistlerdir.
- **Tatil yapan hastalar:** Bunlar, esasen bir bölgeye tedavi amaçlı giderler, ancak iyileştikten sonra ya da tedavi sonrası gittikleri bölgede tatil de yapan ziyaretçilerdir.
- **Yalnızca hastalar:** Bu gruptaki medikal turistlerin bir bölgeye gidiş amaçları yalnızca o bölge de tedavi olmak ya da operasyon geçirmektir. Tatil gibi bir amaçları yoktur (Zengingönül, Emeç, Yılıkçı, 2012: 6).

Yukarda belirtilen medikal turist pazarı müşteri gruplarından doğal olarak birinci gruptakiler klasik ziyaretçi kategorisinde yer almaktadır ve medikal turizm hizmet sunucularını doğrudan ilgilendirmemektedir. Diğer kategori ziyaretçiler içerisinde ise en önemli müşteri kategorisi kuşkusuz en sonrakiler olup, geriye doğru sağlık turizmi talep özelliği azalan kişilerden oluşmaktadır. Kuşkusuz her grup için sunulacak hizmet türü ve pazar stratejileri farklı olacaktır (Fırat Kalkınma Ajansı, 2011:5).

Uluslararası Hasta Sınıflaması

Türkiye dinamikleri göz önünde bulundurularak oluşturulan uluslararası hasta sınıflaması şu şekildedir.

1. Medikal Turizm Kapsamında Hizmet Alan Hastalar: Medikal Turistler

Termal/SPA/wellness turizmi, yaşı turizmi ve engelli turizmi ile birlikte sağlık turizminin diğer bir alt bileşeni olan *medikal turizm (tıp turizmi)*; genellikle ikinci ve üçüncü basamak sağlık kurum ve kuruluşlarında hekimler tarafından yapılan tedavi amaçlı uygulamalardan yararlanmak için hastanın ikamet ettiği yerden başka bir yere seyahat etme eylemi olarak tanımlanabilir. Medikal turizm kapsamındaki bu uygulamalar ağırlıklı olarak; tıbbi check-up, sağlık taraması, diş tedavisi, kalp ameliyatı, protez takılması, kanser tedavisi, nöroşirurji, organ nakilleri ve nitelikli tıbbi müdahaleleri gerektiren diğer işlemleri içermektedir.

2. Turistin Sağlığı Kapsamında Hizmet Alan Hastalar

Turistin sağlığı, turistin konakladığı ve gezdiği çevrenin sağlık açısından etkisini kapsar. Turistin sağlığı genellikle çevre sağlığının konusu olmaktadır. İkamet edilen yerden başka bir ülkeye tatil amaçlı giden turistlerin bu eylem sürecinde acil veya plansız sağlık hizmeti almak zorunda kalmasına turistin sağlığı denilmektedir. Kısacası, turistin sağlığı, sağlık amacı dışında başka bir amaçla turizm faaliyetine katılan kişilerin, turizm hareketi süresince ihtiyaç duymaları halinde turist olarak bulundukları yerde sağlık hizmetlerinden yararlanmaları anlamına gelmektedir.

3. Sağlık Alanında İkili Anlaşmalı Ülkelerden Gelen Hastalar

Uluslararası ilişkilerin önemli bir uygulama alanı ve mekanizması *Sağlık Alanında Milletlerarası İkili Anlaşmalardır*. Bu anlamda T.C. Sağlık Bakanlığı'nın da bazı ülkelerle sağlıkla ilgili birçok alanda yapmış olduğu ikili anlaşmalar vardır. Bu ülkelerden belirli sayıda hasta Türkiye'ye ilgili protokol kapsamında gelmekte olup, tedavisi Sağlık Bakanlığınca planlanmaktadır. Bu hastalar Kamu Hastanelerine veya Üniversite Hastanelerine Genel Müdürlükten resmi bir yazı ile gönderilmektedir. Türkiye'nin Sudan,

Afganistan, Yemen, Arnavutluk, KKTC, Kosova, Azerbaycan ile bu kapsamda ikili anlaşmaları vardır.

4. Sosyal Güvenlik Kurumuyla Anlaşmalı Ülkelerden Gelen Hastalar

Ülkeler *sosyal güvenlik kuruluşları arası anlaşma* kapsamında birbirlerinin sağlık hizmetleri olanaklarından yararlanma yoluna gidebilmektedirler. Bu bağlamda Türkiye de imzalamış olduğu Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri kapsamında sağlık yardımı alma hakkı olan anlaşma yapılan ülke vatandaşlarına ve yurt dışında yaşayan vatandaşlarına (diaspora/gurbetçiler) ihtiyaç halinde sağlık hizmetleri sunabilmektedir. Türkiye'nin Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri yaptığı ülkeler 2012 yılsonu itibariyle; Almanya, Avusturya, Hollanda, Belçika, Fransa, KKTC, Makedonya, Romanya, Arnavutluk, Bosna Hersek, Çek Cumhuriyeti, Azerbaycan, Lüksemburg ve Hırvatistan'dır.

Bu kapsamda sağlık hizmeti alan uluslararası hastaların tedavi yardımları öncelikle ilgili Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ödenir. Sosyal Güvenlik Kurumu daha sonra sözleşme şartları çerçevesinde kişilerin sosyal güvenlik kurumlarından bu yardımları tahsil eder (www.saglik.gov.tr, 30.10.2013).

1.4.2. Sağlık Turizminin Özellikleri ve Standartları

Turizm sektörünün katma değeri en yüksek alt sektörü olan sağlık turizmi; Türkiye'nin ekonomisine sağlayacağı yüksek katkı, bunun uzun vadede sürdürülebilme potansiyeli ve çeşitli sektörlerle girdi sağlayabilme nedeniyle stratejik öneme sahip bir sektör niteliğindedir.

Özel bir turizm türü olan sağlık turizminin özellikleri ise şöyle açıklanmaktadır:

- Sağlık turizmi teknik donanım ve iş gücü gerektiren bir turizm türüdür.
- Sağlık turizminde, hizmeti sunan sağlık kuruluşunun uluslararası standartlara uygun hizmet sunması önem taşımaktadır.
- Hizmet sunan sağlık kuruluşunda, ortak yabancı dili bilen personelin mutlaka olması gerekmektedir.
- Hasta ve refakatçileri için farklı turizm türlerinin geliştirilmesini destekleyen, katma değeri yüksek bir turizm türüdür.
- Seçilmiş olan hedef pazara yönelik devlet destekli, farklı dillerde, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri gerekmektedir. Yapılan bu tanıtımlarda hedef olarak öncelikle hastaların yurt dışında hizmet almasını destekleyecek sigorta ve sağlık kuruluşları seçilmelidir.
- Bu bağlamda, insanlar sağlık hizmetlerinin kalitesi konusunda gün geçtikçe daha da bilinçlenmekte ve medikal tedavi merkezlerini tercih etmelerinde birçok faktör etkili olabilmektedir (Altın, 2012:158).

Nitekim, bir turizm faaliyetinin sağlık turizmi sayılabilmesi için de T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı aşağıdaki standartları belirlemiştir.

- Etik değerlere önem veren bir sağlık hizmet sunumu,
- Sağlık hizmetinin fizik ve ekonomik açıdan kolay ulaşılabilir olması,
- Sağlık hizmeti gereksinimi olanlar ile sağlık hizmeti sunucuları arasında kültürel iletişim,
- Fiziki standartlar (sağlığa uygunluk, ulaşım ve altyapı hizmetleri, çevresel etkenler),
- Yeterli tıbbi teknoloji,

- Uluslararası tıbbi teknolojiler,
- Uluslararası ortak tedavi protokolleri,
- Yeterli bilgi teknolojileri,
- Ulaşım ve transfer standartları,
- Personel standardı,
- Sağlık sigortasından yararlanma (Altın, 2012:158)

1.4.3. Sağlık Turizmi Nedenleri Ve Çeşitleri

1.4.3.1. Sağlık Turizmi Nedenleri

Sağlık turizmine katılanların tercihlerini etkileyen en önemli faktörler; hizmetin ödenebilirliği, hizmetin erişilebilirliği, hizmetin ihtiyaca uygunluğu, bakım kalitesi, turizm unsuru, mahremiyet ve diğer yararlar olarak (Yılmaz, 2010: 30) bilinmekle birlikte aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Kişilerin ülkesinde yüksek teknolojiye sağlık hizmetleri ve profesyonel insan kaynaklarının azlığı veya yokluğu,

- Tedaviyle birlikte tatil yapma arzusu,
- Sağlık hizmetlerinin kendi ülkelerinde pahalı olması,
- Çok daha kaliteli sağlık hizmeti almak istenmesi,
- Ülkesinde herhangi bir sebepten dolayı ameliyatının bilinmesini istememesi (Estetik Cerrahisi, İnfertilite tedavisi vb.),
- Ülkesinde iklim ve coğrafi olarak tatil için kısıtlı imkan olduğu durumlarda yapılan turizm hareketliliği (ormanlık, yaylalar, tarihi ve kültürel zenginliği olan ülkelere gidiş),
- Çoğunlukla termal tesisin ve termal turizm imkanlarının çok olduğu bir ülkede tatil yapma talebi,

- Kronik hastaların, yaşlıların ve engellilerin başka ortamlara gitme ve tedavi olma isteklerinin oluşması,
- Uyuşturucu ve farklı bağımlılıkları olan kişilerin farklı veya daha uygun ortamlarda olma istekleri,
- Kişinin hayata tutunma ve yaşama isteği olarak sayılabilir^(Sağlık Bakanlığı, 2012: 65).

1.4.3.2. Sağlık Turizmi Çeşitleri

Sağlık turizmi genel olarak dört alt başlıkta incelenmektedir. Bunlar termal turizm veya spa- wellness turizmi olarak kategorileştirilen ilk sınıf, medikal tedaviyi içeren ikinci sınıf veya yaşlı bakımını içeren ileri yaş turizmi ve engelli turizmi olarak ayrılmaktadır.

Medikal (Tıp) Turizmi: Medikal turizm ise insanların uzun mesafedeki ülkelere, bölgelere tıbbi bir tedavi alabilmek için seyahat etmesini (belki bunun yanı sıra birde tatil yapmasını) ifade eden bir kavramdır. Uzmanlaşmış cerrahiye ve diğer tedavi şekillerine ihtiyaç duyan hastaların turizm faaliyetlerin bir kısmını da kapsayacak şekilde düzenlenen özel tıbbi tedaviler olarak ifade edilen medikal turizm, hekimin ön planda olduğu sağlık turizmi çeşitlerinin başında yer almaktadır. Özellikle son dönemlerde, insanların tatilleri süresince dinlenme, egzersiz yapma, kaplıcalara gitme sayesinde daha sağlıklı olma girişimleri beraberinde turizm endüstrisi içerisinde "medikal turizm" şeklinde yeni ve farklı bir alanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Medikal turizmde, "turiſt" öncelikle tıbbi tedavi olma amacını taşımakta bununla birlikte turistik yerlerde dinlenme, boş zaman değerlendirme gibi geleneksel turizm amacını da taşımaktadır. Medikal turizm, turizm endüstrisi içerisinde hızla büyümekte olup insanların uzun mesafede ki ülkelere medikal tedavi olabilmek için seyahat etmesini ve aynı zamanda birer tatilci olmalarını ifade eden bir kavramdır. Medikal turizm veya medikal seyahat, sağlık amaçlı başka ülkelere yapılan seyahati ifade

etmektedir. Diğer yandan uluslararası medikal seyahat kavramı sadece kaliteli sağlık hizmetiyle sınırlı kalmayıp bunun yanı sıra tekrar ülkeye dönmeden kontrollü gözetimlerle iyileşmeyi de kapsamaktadır (Mercan, 2006: 77).

Her yıl milyonlarca turist ağırlayarak milyarlarca dolar gelir elde eden Türkiye, medikal turizmde de önemli gelişmeler sağlamıştır. Son yıllarda dünyanın farklı ülkelerinden çok sayıda hastanın tedavi için Türkiye'deki özel sağlık kuruluşlarını tercih ettiği görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, orjin ülkelerde çağdaş yöntemlerle gerçekleştirilen tıbbi operasyonların Türkiye'de uygun fiyatlarla yapılmasıdır. Plastik ve estetik cerrahi, saç ektirme, göz ameliyatları, tüp bebek, açık kalp ameliyatı, deri hastalıkları, chekup, kanser tedavileri, kulak burun boğaz, diyaliz ve kalp-damar cerrahisi, jinekoloji, beyin cerrahisi, ortopedi, diş, spa, fizik tedavi rehabilitasyon gibi hemen her dal için gelen yabancı hastalar gerek düşük maliyet, gerekse yüksek kalite ve teknoloji standartları nedeniyle Türk sağlık kuruluşlarını tercih etmektedir. Ancak, Türkiye'de sağlık turizmi için yapılmış milyarlarca dolarlık yatırımlara rağmen talep yeterli ve henüz istenen düzeyde değildir. Bunun nedeni de konuyla ilgili olarak yurt dışında tanıtımların az olması ve etkili bir satış ve pazarlama ağının kurulmamış olmasıdır (Sağlık Turizmi ve Türkiye'de Sağlık Turizmi Bakımından Termal Turizm, 2012: 41).

Türkiye'de oldukça gelişmiş olan alanlar vardır ve birçok Asya ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de tedavi ve operasyon ücretleri batı ülkelerine göre oldukça uygun düzeydedir. Örneğin, ABD'de tüp bebek tedavisi 15-16 bin Dolara, Türkiye'de İki bin 600 Dolara yapılmaktadır. Lasik operasyonlar (laserle miyop, hipermetrop, astigmat vb. gibi ameliyatlar) Avrupa ülkelerinde 4.000 ile 8.000 Euro arasında değişirken, Türkiye'de 600 Euro bedellerle bu operasyonlar gerçekleştirilmektedir Bu merkezler ABD ve Avrupa'daki gelişmeleri çok yakından takip etmektedir. Türk doktorlarının başarıları da dünya ülkeleri tarafından izlenmektedir (Özer, 2012: 74).

Konu ile ilgili uzmanların değerlendirmelerine göre, Türkiye'ye gelen hastaların büyük bir çoğunluğu Avrupa'dan gelmektedir. Bunlardan göz ameliyatı için Türkiye'yi tercih eden turistler ülkede ortalama 4-5 gün kalmaktadır. Sadece göz ameliyatı için gelen hastalar ortalama 2.500 Dolar döviz bırakmaktadır (www.gozlazersecimi.com, 30.10.2012). lkeye tedavi için gelen hastaların önemli bir bölümü göz rahatsızlıkları için, ikinci sırada da kısırlık tedavisi için gelmektedir. Türkiye açısından medikal turizmde kişi başına harcamanın ortalama 2500 Dolar olduğu ve tatil turizmi ortalamasının da 650 Dolar olduğu düşünüldüğünde medikal pazarın ne kadar önemli olduğu kolayca anlaşılmaktadır (zer, 2012: 74).

Spa Wellness: “Sudan Gelen Sağlık” anlamına gelmekte olup Romalılardan bugüne kadar uygulanan su terapilerine verilen isimdir. Her türlü su ve çamur uygulaması SPA kapsamına girmektedir. Kelime anlamından daha geniş bir kapsama sahip olan SPA günümüzde yalnızca su ve çamur terapilerini değil sıcak su havuzu, çeşitli masaj terapileri, aroma terapileri, güzellik ve bakım gibi sağlık kr hizmetleri veren tesislere verilen bir isim olup su ile iyileşme, suyun kullanımından gelen sağlık, suyun sıcak, soğuk ve farklı biçimlerdeki akıtma, damlama, duşlama, püskürtme gibi uygulamaları ile kazanılan dinlenme ve ferahlama duygularının edinildiği bütünleyici terapi anlamında kullanılmaktadır (Sağlık Turizmi ve Türkiye'de Sağlık Turizmi Bakımından Termal Turizm,2012:42).

Yaşlı Turizmi: Farklı ülkelerde farklı isimlerle adlandırılan yaşlıların turizm potansiyeli sağlık turizmi yatırımcılar için büyük bir fırsattır. Bilindiği gibi dünya nüfusu giderek yaslanmaktadır. Aynı zamanda özellikle gelişmiş ülkelerde ortalama insan ömrü tıbbın ilerlemesi ile uzamaktadır. Birleşmiş Milletlerin, 21.Yüzyılda Yaşlanmak: Kutlama ve Meydan Okuma şeklindeki Raporuna göre; 2012 yılında dünyadaki 60 yaş ve üzerindeki nüfusu 810 milyona yükseldi. En az 10 yıl içinde bu sayının Bir milyara çıkması, 2050'ye kadar ise İki milyara çıkması öngörülüyor (Sağlık Turizmi ve Türkiye'de Sağlık Turizmi Bakımından Termal Turizm,2012: 43).

Bu nedenle “60 yaş ve üzeri ” turizmden beklentisi olan ülkelerde potansiyeli yüksek bir grup olacaktır. Bu grubun tatil tercihi daha çok sıcak ülkeler ve sağlık turizmi hizmetlerine yönelmiştir. Bu kapsamda; ileri yaş turizmi (gezi turları, meşguliyet terapileri), yaslı bakımı hizmetleri (bakım evlerinde veya rehabilitasyon hizmetleri), klinik otelde rehabilitasyon hizmetleri ve engelliler için özel bakım ve gezi turlarıdır öne çıkmaktadır (Sağlık Turizmi ve Türkiye’de Sağlık Turizmi Bakımından Termal Turizm, 2012: 42).

Türkiye İstatistik Kurumu 2012 verilerine göre 75.627.384 olan Türkiye nüfusunun yarısını 29 yaş altında olanlar oluştururken 65 yaş ve üzeri olanların sayısı 5.7 milyona ulaşılmış bulunmaktadır. Buna 50-64 yaş grubuna dahil 9,5 milyon civarındaki ileri yaşlı sınıflandırmasına girenler de eklenirse 15 milyon olur.

İleri yaş ve yaşlıların toplum içerisindeki mutlak sayı ve oranlarının artışı yalnız Türkiye ile sınırlı bulunmamakta; özellikle gelişmiş Avrupa ve ABD gibi ülkelerde % 20’lere yaşlı popülasyonlar söz konusu olmaktadır. Birleşmiş Milletler ve Dünya Yaşlanma Örgütü verilerine göre şu an 600 milyon civarında olduğu belirtilen 65 yaş ve üstü bireylerin sayısının 2050 yılında İki milyarı bulacağı öngörülmektedir. Bu artış yalnız Avrupa Ülkeleri ve ABD gibi gelişmiş ülkelerle sınırlı kalmamakta başta Türkiye olmak üzere geçiş döneminde ya da geçiş dönemini tamamlamak üzere olan ülkelerde de ciddi oranlara ulaşmış bulunmaktadır. Buna, ayrıca Ortadoğu, Balkan ve diğer komşu ülkelerde bulunan milyonlarca yaşlı da ilave edilecek olunursa Türkiye’nin önünde sağlık turizmi açısından çok ciddi bir potansiyelin olduğu görülür (Yılmaz, 2010: 12).

Engelli Turizmi: Çağdaş toplum oluşturulmasında, engelli insanların, yaşamın tüm kesimlerine uyumlarının sağlanması çok önemli bir göstergedir. Bu insanların diğer insanlar gibi gezmeye, tatil yapmaya ve farklı yerler görmeye ihtiyaçları vardır. Birleşmiş Milletler verilerine göre bugün dünyada 500 milyondan fazla insan fiziki ya da zihinsel bir engel yaşamaktadır. Çoğu

yerde engelli insanlar önceleri saklanan, unutilan veya alt sınıf olarak görülen bir kesim idi. Seyahati, engelliler için bir hak olarak kabul eden modern toplumlar ve toplumun tüm kesimlerinin bu doğrultuda örgütlenmesi yolunda adımlar atılmaktadır. 1981 yılının Birleşmiş Milletler tarafından “Uluslararası Engelliler Yılı” olarak ilan edilmesiyle, bu gruptaki insanlara yönelik davranışlarda önemli ölçüde anlayış değişikliği gözlenmiştir (Sağlık Turizmi ve Türkiye’de Sağlık Turizmi Bakımından Termal Turizm,2012:43).

Dünyada engellilere ve özel hizmet ve donanım gerektiren müşterilere yönelik konaklama imkanları oldukça sınırlıdır. Tekerlekli sandalyeye geçiş tanıyan odaların adedi çok azdır. Bu bir de, uygun fiyat gözüyle incelendiğinde bu oran daha da küçülür. Benzer şekilde self-catering faaliyetleri olan pek az otel bu faaliyetleri engellilere göre düzenlemiştir. Bu nedenlerden dolayı pek az engelli tüm geçiş imkanlarını ve donanımlarını sunan tesis aramaktadır. Bazıları zemin katta standart bir odaya ve birkaç merdiven basamağına razı olabilmekte, bazen bir-iki gecelik bir seyahat için ortaya çıkabilecek bir çok problem göze alınabilmektedir. Uzun kalışlarda da yapılacak bazı geçici düzenlemeler problemlerin birçoğuna cevap oluşturabilmektedir. Bazen çok iyi donanımlı ve geçiş imkânları olan bir otele, uygun fiyatı olan, ancak daha az donanımlı bir otel tercih edilebilmektedir (Artar, 2003:1-3).

Termal Turizm: Term sözcüğü, Latince sıcak anlamına gelen thermos sözcüğünden gelmektedir. Romalılar zamanında önceleri halk banyoları anlamında kullanılan term sözcüğü daha sonraları, su alınan yer anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Doğal sıcak sular için thermal(termal), suların sıcaklık özelliğini belirtmek için thermique(termik), doğal sıcak su kaynaklarının incelenmesi ve sağlık amacıyla yararlanılması amacıyla düzenlenmesine ise, thermalizme (termalizm) denmektedir (Sağlık Turizmi ve Türkiye’de Sağlık Turizmi Bakımından Termal Turizm,2012: 41).

Termal turizm ise, sağlık durumunu koruma ve iyileştirme amacıyla belirli bir süre içinde yer değiştiren insanların doğal kaynaklara dayalı, turistik

bir tesise giderek kür uygulamalarından faydalanması ve konaklara, yeme-içme, dinlenme, eğlenme gereksinmelerini karşılamasıdır (Bayer, 1997:8;).

Sosyo-kültürel çevre olanakları ve termal suların şifa özellikleriyle birlikte doktor denetiminde diğer destek tedavilerden de yararlanarak; dinlenme, rekreasyon, eğlence, spor vs. hizmetlerin yanında; sağlık durumlarını korumak, zinde kalmak veya hastalıklarını tedavi ve rehabilite etmek isteyen kişiler termal tesislerden yararlanmaktadır. Arz ve talebe göre oluşan bu faaliyetler, termal turizmi oluşturmaktadır.

Türkiye Jeotermal Derneği'nin yaptığı bir araştırmaya göre, jeotermal su kaynakları bakımından dünyanın en zengin ülkeleri arasında yer alan Türkiye'de, yerli ve yabancı turistlere yönelik olarak yılda 14 milyon dolarlık bir termal turizm potansiyeli bulunmaktadır. Termal turizmde günde Bir milyon kişiye yetecek kadar sıcak mineralli su potansiyelimiz bulunmaktadır (S.B. Sağlık Turizmi Sektör Raporu, 2011: 18).

Kaynaklara bağlı olarak kaplıca tesislerimiz yoğun olarak Ege, Güney Marmara, İç Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. Sağlık Bakanlığının tespit etmiş olduğu 309 adet kaplıcamız vardır (S.B. Sağlık Turizmi Sektör Raporu, 2011: 17).

Halen 132 adet kaplıca standardını yükselterek Sağlık Bakanlığından Kaplıca İşletme Ruhsatı almıştır. Geri kalan 177 adet kaplıca ruhsat almamış olup bunlar belirlenen Türkiye standardının altında kalmıştır ve iptidai yapıdadır (S.B. Sağlık Turizmi Sektör Raporu, 2011: 17).

Turizm yatırım belgeli Altı adet termal tesis ile işletme belgeli (36 adet) termal tesisin toplam yatak sayısı 13 687dir. Diğer konaklama tesisleri (3 344 adet) ile birlikte Turistik tesislerimizde toplam yatak sayımız 784bin civarındadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı termal tesis amaçlı 1 020 yatak kapasiteli Beş adet tahsis yapılmıştır. Son yıllarda yapılan yeni çağdaş kaplıcalarla (Afyon, İzmir, Balıkesir, Denizli, Ankara) kaplıca şehri konumuna ulaşmıştır (Aydın, 2012: 4).

1.4.4. Sağlık Turizminde Sunulan Hizmetler Ve Faydaları

Sağlık turizmi kapsamında sunulan hizmetleri üç ana başlıkta incelenebilir (Gonzales, Brenzel ve Sancho, 2001: 20). Bunlar;

- **Sağlığı Geliştirmeye Yönelik Hizmetler:** Sağlıklı kişilerin sağlık durumlarını daha üst düzeye yükseltmek için sağlanan hizmetlerdir. Sağlığın geliştirilmesi, bedensel ve zihinsel sağlık durumu, yaşam kalitesi veya yaşam süresinin yükseltilmesini amaçlamaktadır (Kaplıca, bitkisel tedavi, masaj vb.).
- **Tedaviye Yönelik Hizmetler:** Sağlık durumu bozulan kişilerin, eski düzeylerine ulaşmalarını sağlamak üzere verilen hizmetlerdir. Tedavi edici hizmetler hekim sorumluluğunda, diğer sağlık personelinin de katkıları ile gerçekleştirilir (Estetik ameliyat, kalp ameliyatı, göz ameliyatı, kanser tedavisi vb.).
- **Rehabilitasyon Hizmetleri:** Hastalık sonrası, sakatlık veya güçsüzlük gibi nedenlerle, günlük yaşamını sürdüremeyen ve işgücünü kaybedenlere verilen hizmetlerdir. Hastalık ve kaza sonucunda kişilerin kaybettiği bedensel ve zihinsel becerilerin tekrar kazandırılmasına yönelik hizmetlerdir (Diyaliz, bağımlılık programı, yaşlı bakım programı gibi) (Tengilimoğlu, Akbolat, Işık, 2013:27).

Sağlık turizminin ortaya çıkardığı faydalar ise somut ve soyut faydalar olarak sınıflandırılarak açıklanabilir.

Sağlık turizminin somut faydaları;

- Yabancı turistlerden kaynaklanan gelirler ülkelerin ekonomik refahına katkı sağlamak,
- Sağlık turizmi, gelişmekte olan ülkelere, fiyat tarifelerinde gelişmiş ülkelere karşı maliyet avantajı sağlamak,
- Ülkeler arasındaki bilgi paylaşımını arttırmak,

- Ülke içinde veya dışında stratejik ortaklık sağlamak,
- Ülkeler arasında teknoloji ve bilgi transferi sağlamak,
- Yabancı hastalara sunulan fırsatlar, kendi ülkelerindeki hastalara da daha iyi hizmet sunulmasını sağlamak,
- Global pazarlama ve tıbbi ticareti sağlamak olarak sayılabilir (Yalçın, 2006: 40-41).

Sağlık turizminin soyut faydaları ise;

- Ülkelerin global sağlık bakım sunucusu olarak uluslararası kabulünü sağlamak,
- Sosyal ve kültürel deneyimlerin paylaşılmasını sağlamak,
- Uluslararası ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamak,
- Ülkelere dünya düzeyinde sağlık bakım hizmeti sunduğu imajını kazandırmak,
- Rekabet avantajı sağlamak,
- Hastane destek hizmetler arasında daha iyi koordinasyon sağlamak,
- Kamu ve özel sektör ortaklığı sağlamak,
- Hasta memnuniyetini artırmak olarak sıralanabilir (Yalçın, 2006: 40-41).

1.5. SAĞLIK TURİZMİNDE TERMAL TURİZMİN YERİ

Sağlık turizminin bir kolu olan termalizm, soğuk ve sıcak mineralli suların sağlık amacıyla içme ve dış tatbiklerle kullanımı için turistlerin ulaşım, konaklama, ağırlama gereksinimlerinin karşılanmasını kapsayan bir turizm çeşididir. Halk arasında “şifalı sular” olarak tanımlanan bu kaynaklardan

içilenler içme ve içmece, dış tatbiklerle kullanılanlar ise ılıca, girme, çermik, hamam, kaynarca, ılısu gibi isimler alırlar. Turizmde ise “kaplıca merkezi” veya “termal merkez” olarak adlandırılırlar.

Günümüzde gelişmiş ülkelerde yoğun çalışma şartları, şehirlerin kalabalıklaşması ile ortaya çıkan stres, işgücünün ve buna bağlı olarak üretimin azalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkeler, insan sağlığının korunması, işgücü verimini ve dolayısıyla üretimi arttırmak, sağlıklı yaşamı sağlamak amacı ile doğal turizm kaynaklarından temiz hava, güneş, deniz, şifalı termal suların dinlendirici ve tedavi edici özelliklerinden, iklim ve çevre olanaklarından, diğer turizm çeşitleri ile birlikte yararlanarak güncel sorunlarını çözmeye çalışmaktadır (Akova, 2011:1).

Yerkabuğunun işletilebilir derinliklerinde olağandışı olarak birikmiş ısınin oluşturduğu bir enerji türü olarak tanımlanan jeotermal enerji, yeryüzüne doğal yollarla ya da sondajlarla sıcak su kaynağı ve buhar şeklinde ulaşmaktadır. Bu jeotermal kaynakların, doğru yönde yapılacak akılcı etüt ve planlama çalışmalarıyla termal turizm sektörü içinde değerlendirilmesi mümkündür. Özellikle termal turizmi destekleyecek niteliklere sahip kaynakların, bir turizm kalkınma planı kapsamında teşvik edilmesi ve gerekli yatırımların sağlanması, genel kalkınma süreci içinde yerel, bölgesel ve ülkesel açıdan büyük önem taşımaktadır (Göyün, D.& Akpınar, N.2003: 111).

Dünya ekonomisinde en hızlı gelişen sektörlerden biri haline gelen turizm sektörü, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak görülmektedir. Ayrıca turizm, meydana geldiği bölgeye yapmış olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel katkılar ile bölgeler arası gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılmasında önemli bir rol üstlenmektedir (Tunçsiper, B. & Bezirgân, 2010).

Türkiye termal kaynaklar bakımından çok zengindir. Coğrafi dağılımı, nitelik ve nicelikleri çok farklı kaynaklar yeterince araştırılmadığı gibi bu doğa

olayından gereği gibi yararlanılamamaktadır. Yapılan araştırmalar Türkiye'nin debileri, sıcaklıkları, fiziksel ve kimyasal özellikleri çok farklı termal su kaynakları bakımından çok zengin olduğunu göstermektedir. Farklı özellikleri bulunan bu suların coğrafi dağılışı da çeşitlilik gösterir. Bir kısmı deniz kıyısından (Bodrum-Karaada, Köyceğiz-Sultaniye) bir kısmı da yüksekliği fazla olmayan dağlık bölgelerde (İnegöl-Oylat, Gediz-Murat dağı) olup daha çok Marmara, Ege, İç ve Doğu Anadolu bölgelerimizde toplanmıştır.

Gerek kaynak sayısı, gerekse kaynakların içeriği bakımından zengin olan Türkiye'de bu potansiyel ne yazık ki gereği gibi değerlendirilememektedir. İmkânların sınırlı olması detaylı araştırmaların yapılmasına, mevcut tesislerin iyileştirilmesine ve ihtiyaca cevap verecek yeni tesislerin yapılmasına imkân vermemektedir.

Sağlık turizmi son yıllarda tüm Dünyada ve Türkiye'de gelişme eğiliminde olan bir turizm etkinliğidir. Bu turizm etkinlikleri içinde termal turizmin ayrı bir önemi vardır.

Şifalı sular bakımından zengin olan Türkiye'de bu kaynakların fiziki ve kimyasal özelliklerinin tespiti için bu alanda uzman kişiler tarafından yapılan tetkikler neticesinde yeni turizm merkezleri oluşturularak sağlık turizmi ve dolayısıyla bu turizmin bir çeşidi olan termal turizm faaliyetlerinde gelişmeler kaydedilmektedir.

Türkiye'nin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynakların turizm açısından büyük bir potansiyele sahip olduğu bilinmektedir. Bu kaynaklar içinde de jeotermal nitelikli olanların sayısının oldukça fazla olması termal aktivitelere dikkatlerin toplanmasında etkin olmaktadır.

Bütün bu araştırmaların neticesinde ortaya çıkartılan termal kaynaklar yeterli donanımlarla hizmet verdiğini söylemekte doğru olmayacaktır. Bu kaynakların çok iyi değerlendirilmesi ve modern anlamda hizmet verebilmesi için sağlık şartlarının ve hizmetlerinin iyileştirilerek ihtiyaca cevap verebilir duruma getirilmesi bir zorunluluktur (Akova, 2011:33).

Kırıklı(Faylı) yapıya sahip ülkelerin bu bölgelerinde, kırık hatları boyunca yüzeye çıkan sıcak su kaynaklarına ve mineraller bakımından zengin olan su-çamur bileşiminden oluşan çamurlarda çamur banyosu şeklinde uygulanan alternatif sağlık hizmetleri de gelişme göstermiştir.

1.5.1. Termal Turizmle İlgili Kavramlar

Termalizm, yalnızca banyolardaki termal suya girip yıkanmakla yapılan bir tedavi ve turizm çeşidi değildir. Termalizm insanların sosyal, psikolojik yönden ve sağlık yönünden rahatlamalarını, iyileşmelerini sağlar (Ozbek 1991: 28). Bunun sağlanabilmesi için de termal suyun yanında, temiz havanın, uygun iklim koşullarının, amacına uygun tesislerin mevcut olması gerekmektedir. Ayrıca mevcut tesislerde çalışan personelin, işletmenin kuruluş amaçlarını ve hedeflerini iyi kavramış, konusunda uzman kişilerden oluşması da son derece önemli bir husustur.

Termalizmle ve termal turizmle ilgili kullanılan birçok kavram mevcuttur. Bunların açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir:

Kür: Sağlıklı yaşam felsefesine uygun yasayabilme, tedavi olma ve eğlence gibi amaçlarla kaplıca, deniz ve iklim değerlerinden belirli kurallara uyularak yararlanma anlamındadır. Kür uygulaması bir uyarı ve uyum tedavisi olduğundan belirli bir zaman aralığında ve doktor gözetiminde gerçekleştirilmektedir (Ülker, 1988: 24).

Termal Su: 20°C'nin üstünde sıcaklığı olan, yer kabuğunun derinliklerinde doğal olarak birikmiş ısı ile ısınan, diğer sulara kıyasla içerisinde daha fazla erimiş mineral, tuzlar, gazlar ve nadir elementler bulunan, şifa niteliği tıbbi araştırmalarla belirlenmiş ve kanıtlanmış olan, yer üstüne doğal olarak çıkan veya çeşitli tekniklerle yer altından çıkarılan sıcak mineralize sulardır (Gencay 1994: 9).

Termal Tesis: Termal ve mineral özellikteki sular, buhar ve çamurlardan faydalanılarak solunum yoluyla ya da elektrikli ve diğer mekanik gereçler kullanılmak suretiyle insan sağlığının korunduğu, tedavi amaçları taşıyan ve hekim kontrolünde uygulanan, kur hizmetleri sunan, konaklamayı da içeren tesislerdir (Aslıhak 1998: 7)

Termal Otel: Kaplıca ve değişik banyo kuru olanaklarını, konaklama, yiyecek-içecek, eğlence faaliyetleri ve rekreatif faaliyetlerle bir bütün halinde sunan işletmelerdir. Bu işletmeler, şifalı suların bulunduğu yerlerde kurulmuş, kaplıcanın, içmenin, deniz suyunun, çamurun, banyonun (solunum yoluyla ya da mekanik ve elektrikli araçlarla yapılan), tedavi ve dinlenmenin bir arada sunulduğu işletmelerdir (Kozak, Kozak ve Kozak 2001: 51).

Termal Turist ve Kürist: Termal turizm işletmelerinin sunduğu hizmetlerin tamamından ya da bir kısmından bireysel ya da gruplar halinde faydalanan kişilere termal turist adı verilir (Sarıışık 1994: 7). Bazı kaynaklarda termal turist ve kürist aynı anlamda kullanılırken, bazı kaynaklarda ise, bu iki kavramın birbirinden farklı anlama geldiği vurgulanmaktadır. Kürist (tedavi amacıyla kur uygulayan kişi) grubunda değerlendirilen kişiler, çoğunlukla sağlık problemleri nedeniyle bir anlamda mecbur oldukları için termal tesise gelir ve bu kişilerin konaklamaları daha uzun surelidir. Küristlerin rekreasyon talepleri genellikle rahatsızlıkları nedeniyle pasiftir ve bu kişiler fiziki rekreasyon faaliyetlerine (jimnastik, yürüyüş gibi) sadece tedavi amaçlı olarak katılır. Termal turist ise, kaplıca ve iklim değerlerinden rekreatif amaçlı faydalanma ve hoş vakit geçirmenin yanında sağlıklarına da hizmet etmeyi düşünen kimselerdir. Termal turistlerin aktif rekreasyon faaliyetlerine katılma eğilimleri yüksektir ve bu kişiler fiziki rekreasyona zihni rekreasyondan daha fazla ilgi gösterirler (Çelik 2001: 9).

Sauna: Özellikle solunum yoluyla ilgili rahatsızlıkların tedavisinde kullanılan doğal bir yöntemdir. Buharın yeryüzüne çıkış bölgesi kapatılarak bir odada toplanması sağlanır. Odalar genellikle ahşap olarak yapılır (Sarıışık 1994: 6).

Maden Suyu ve Soda: Jeolojik koşullara bağlı olarak doğal yollarla kendiliğinden oluşmuş, litresinde en az 1000 mg. eriyik halde çözülmüş maden tuzu ile buna ilaveten belirli oranlarda CO₂, H₂O ve Radon gibi doğal gazları da içeren, kaynak su verimi, sıcaklığı ve rengi değişmeyen sulara maden suyu denir. Maden suyu ile soda genellikle aynı anlamda kullanılmaktadır. Soda da bir maden suyudur ancak, maden suyundan farklıözelliklere sahiptir. Buna göre soda; yeryüzüne doğal yollarla çıkan ya da yapay yollarla çıkarılan (sondaj ve kaptaj) litresinde 250 mg.'den fazla CO₂ bulunan maden sularına verilen isimdir (Aslıhak 1998: 8).

İçmeler: Doğal yollarla yeryüzüne çıkan, içilmesi sonucu mide, bağırsak, böbrek, karaciğer hastalıklarının tedavisinde faydalı olduğu bilinen tuzlu, gazlı, madensel, soğuk veya ılık şifalı suların bulunduğu yerlere içme denir (Aslıhak 1998: 8).

Sıra Banyo: İçerisinde bir insanı alabilecek büyüklükte küveti bulunan banyo uygulamasıdır (Gencay 1994: 9).

Çamur Banyosu: Başta romatizma olmak üzere kemik hastalıklarının tedavisinde faydası bulunan, hastanın 38-42°C'de hazırlanan çamurlu suda yaklaşık 20 dakika kaldığı küvetlere ve bu işin yapılış tekniğine çamur banyosu adı verilmektedir. Çamur banyolarında kullanılan çamur maddesi, özel olarak maden suyu yataklarından elde edilir (Sarılışık 1994: 5). Çamur, yüksek miktarda bitkisel kökenli organik madde, insan organizmasına yararlı etkiler gösteren fizyolojik aktif maddeler ve organizmanın direnç mekanizmalarını hareketlendiren maddeler içermektedir. Çamur ayrıca, sürüldüğü yere müthiş bir sıcaklık vermekte ve bu sıcaklık kısa bir zamanda tüm vücudu kaplamaktadır. Çamur içerdıği bio mineraller, vitaminler, humik asit, linginin, humin, petkin özellikleriyle cildi yenileyerek hücreleri harekete geçirmekte, cildi doğal bir güzelliğe kavuşturmaktadır (www.haber.mynet.com, 30.10.2013).

Tedavi Havuzu ve Termal Havuz: Termal suyun, tedavi amacıyla kullanıldığı havuzlara tedavi havuzu;serbest kur veya rekreatif amaçlı kullanıldığı havuzlara ise termal havuz denilmektedir (Gencay 1994: 10).

Termal Kur Merkezi: Termal suyun tedavi amaçlı kullanıldığı, içerisinde asgari olarak sırabanyo, terapi havuzu, basınçlı duşlar, çamur banyosu, masaj ve beden eğitimi bölümleri bulunan, fizik tedavi ve uygun görülen diğer destek uygulamalarının doktor ve uzmanlar denetiminde yapıldığı ünitelere verilen isimdir. Bu ünite, konaklama ünitesine kapalı ısıtılmış bir geçitle bağlanmaktadır (Aslıhak 1998: 6).

Kur Parkı: Kur parkında termal su, rekreatif amaçlı kullanılmaktadır. Bu parklar, açık ve yeşil alanların ağırlıkta olduğu, termal havuzları, su oyunlarını, gezinti, dinlenme, oyun, spor, güneşlenme alanlarını içinde barındıran alanlardır (Aslıhak 1998: 7).

Kaplıca Tedavisi: Toprak, yer altı ve deniz kaynaklı mineralli sular, gazlar, peloidler (çamurlar) ve iklimsel unsurlar gibi doğal tedavi unsurlarının yöredeki iklim olanakları ve gerekli görülen diğer tedaviler ile birlikte kür tarzında uygulandığı bir tedavi sistemidir (www.kultur.gov.tr:30.10.2012). Banyolar soğuk (hipotermal; 34 °C'nin altında), ılık (izotermal; 34-35°C sıcaklıkta), sıcak (termal; 36-40 °C sıcaklıklarda) ve aşırı sıcaklık (hipertermal; 40-42 °C sıcaklıkta) olarak sınıflandırılmaktadır. Banyo süresi genellikle 20 dakikadır. Banyo uygulamaları tam, yarım ve oturma banyoları şeklinde yapılmaktadır. Banyolar genellikle 2-4 hafta süreyle, ya her gün (haftada bir gün banyosuz geçer) yada gün aşırı bir kez yapılmaktadır. Banyo alma sıklığı kaplıca doktoru tarafından ayarlanmaktadır.* Bir kaplıca

*Kaplıca tedavisi aşamaları :

- (1) Kaplıca tedavileri için, resmi sağlık kurumlarınca fiziksel tıp ve rehabilitasyon uzman hekiminin de yer aldığı sağlık kurulu raporu düzenlenecektir. Sağlık kurulu raporunda tanı, önerilen tedavi, seans ve gün sayısı bilgilerinin yer alması zorunludur.
- (2) Kurumla sözleşmesi bulunan sağlık kurumları tarafından düzenlenen sağlık kurulu raporu ile Kaplıca tedavisine gerek görülenler, Sağlık Bakanlığınca İşletme İzni Verilen Kaplıca Tesislerine müracaat edebilirler. Kaplıca tedavilerine ilişkin yol giderleri ve gündelikler sağlık kurulu raporuna dayanılarak karşılanacak olup ayrıca sevk formu aranmayacaktır. Ödeme işlemleri, tedavinin sağlanabildiği en yakın kaplıca tesisinin bulunduğu yerleşim yeri esas alınarak

küründeki banyo sayısı 15-20 arasındadır. Kaplıca banyosu uygulama birimleri termal tedavi havuz/havuzlar, sıra banyoları, lokal banyo aygıtları (yarım, oturma banyoları vb.), tedavi duşları ve egzersiz havuzundan oluşmaktadır. Termal tedavi havuzlarında derinlik en fazla 150 cm'dir. Havuz çevresinde devamlı su değişimini sağlayan su taşıma olukları yer alır. Havuz suyu kullanıcı başına saatte 1500 mililitre yenilenecek biçiminde havuza verilir. Havuza girilmeden önce duş ve ayak dezenfeksiyon kanalından geçilmesi sağlanır. Sıra banyoları biriminde banyo odasının alanı en az Beş m²'dir. Banyo odasında sadece tedavi amacına uygun banyo küveti ve donanımı yer almaktadır. Küvetlerde kullanılan su her hastadan sonra değiştirilir ve usulüne uygun küvet temizliğinin yapılmasının ardından bir sonraki hastanın kullanımına sunulmaktadır (Sağlık Turizmi ve Türkiye'de Sağlık Turizmi Bakımından Termal Turizm,2012: 41).

Balneoterapi: "Termomineral sular, peloidler ve gazlar gibi doğal tedavi unsurlarının banyo, içme ve inhalasyon (soluma) yöntemleri ile kür tarzında tedavi amaçlı kullanımıdır."(Karagülle, 2000: 120). Balneoterapide termomineral sularla yapılan banyolardan sonra en çok kullanılan yöntem, "doğal mineralli suların belirli bir sürede, gün boyu bölünmüş dozlarda ve belirli miktarda içilmesi ile yapılan içme kürleri'dir (Sağlık Turizmi ve Türkiye'de Sağlık Turizmi Bakımından Termal Turizm,2012: 40).

Klimaterapi: Hava sıcaklığı, nemi, rüzgar şiddeti ve hızı, güneş ısınımı ve benzeri iklimsel faktörlerin sistematik, dozlanmış, kür tarzında uygulanmasıdır. İklim kürünün istenilen sonucu vermesi yörenin sağlıklı bir iklime sahip olması ile mümkündür. Sağlıklı iklimin temel şartı havanın kirli

yürütülecektir. Raporda refakatin tıbben gerekli olduğunun belirtilmesi ve tedavinin yapıldığı tesis tarafından refakatçi kalındığının belgelenmesi halinde refakatçinin yol giderleri ve gündelikleri Kurumca karşılanır. Yol giderleri mutata taşıt bedeli üzerinden ödenir.

- (3) Sağlık Bakanlığınca işletme izni verilmeyen kaplıcalarda tedavi görenlerin, kaplıca tedavilerine ait bedeller Kurumca karşılanmaz.
- (4) Sağlık Bakanlığınca işletme izni verilen kaplıca tesisleri ile sözleşme yapıncaya kadar kaplıca tedavilerine ait giderler, hasta tarafından karşılanacak olup tedaviye ilişkin fatura ve sağlık kurulu raporuna dayanılarak her bir gün için bir adet olmak üzere, SUT eki EK-8 Listesinde 702.020 kodu ile yer alan "banyo kaplıca" bedeli hastaya ödenecek olup, SUT'ta yer alan diğer işlemler faturalandırılrsa dahi bedelleri ödenmez.(<http://www.yasadikca.com/sordukcasor/saglik-guvenceleri-kaplicolari-kapsiyor-mu/>, Erişim Tarihi: 14.01.2014) .

olmamasıdır. Uzmanlara göre “aylık ortalama 20-32°C sıcaklık, %30-70 bağıl nem değerlerine sahip, güneşli gün sayısı 10 ve daha yukarı, tam kapalı gün sayısı 10 ve daha aşağı, ortalama rüzgâr hızı Altı m/sn'den daha az olan yerler” iklim kürü uygulamaları için olumlu bölgelerdir. İklim kürlerinin etki yaptığı rahatsızlıklar kan dolaşımı ve kalp rahatsızlıkları, solunum yolu hastalıkları, beslenme bozuklukları ve sinir sistemi yorgunluklarıdır (Aslan, 1992: 23).

Hidroterapi: Tatlı sularla yapılan kür uygulamaları olup, genellikle soğuk sular ile yapılır. Yaklaşık 20°C sıcaklığındaki su kullanılır. Su sıcak olmadığı zaman insan vücudu üzerinde ısısal bir etki meydana getirir. Bu tepki, çevresel damarların önce genişlemesi, sonra da hemen daralması şeklinde olur. Çevresel damarların bu hareketi, vücutta kan dolaşımı jimnastiği meydana getirir ve metabolizma hızlanır. Bu uygulamanın tek etki yaptığı insan gurupları, sadece kalp hastaları ve hipertansiyon problemi olanlardır. Hidroterapinin uygulama şekilleri banyo, duş ve komprestir (Çelik, 2001: 7).

Talassoterapi: Deniz suyu ve diğer deniz değerleri kullanılarak yapılan kür uygulamalarıdır. Deniz suyunun, Bir litre gram eriyik madde bulundurma şartını sadece içeriğindeki tuzla yerine getirdiği göz önüne alınırsa, doğal bir maden suyu olduğu kolaylıkla belirlenir. Eğer deniz suyunun sıcaklığı 20 °C yi asarsa kaplıca suyu niteliği kazanır. Deniz suyu ile sürekli temas halinde bulunan deniz havası ise, içeriğinde bulunan zengin ozon bileşiği nedeniyle indirgeyici bir özelliğe sahiptir ve sağlık öğesinin ön plana çıktığı uygulamalar için önemli bir değerdir. Sinir yorgunlukları, deri hastalıkları, bünyesel yorgunluklar, solunum yolu rahatsızlıkları, romatizmal hastalıklar, kan dolaşımı ve kalp hastalıkları deniz kürlerinin olumlu etki yaptığı rahatsızlıklardan bazılarıdır (Çelik, 2001: 7).

Peloidoterapi: “Doğal jeolojik ve/veya biyolojik olaylar sonucu oluşan organik ve/veya inorganik maddeler olan peloidlerin (çamur) bir balneoterapi yöntemi olarak kullanılmasıdır” (Anonim, 2005: 2). Banyolar soğuk

(hipotermal; 34°C'nin altında), ılık (izotermal; 34-35°C sıcaklıkta), sıcak (termal; 36-40°C sıcaklıklarda) ve aşırı sıcaklık (hipertermal; 40-42°C sıcaklıkta) olarak sınıflandırılmaktadır. Banyo süresi genellikle 20 dakikadır. Banyo uygulamaları tam, yarım ve oturma banyoları şeklinde yapılmaktadır. Banyolar genellikle 2-4 hafta süreyle, ya her gün (haftada bir gün banyosuz geçer) ya da gün aşırı bir kez yapılmaktadır. Banyo alma sıklığı kaplıca doktoru tarafından ayarlanmaktadır. Bir kaplıca küründeki banyo sayısı 15-20 arasındadır. Peloidler banyolar şeklinde (tam, yarım ve oturma banyoları) ya da daha çok paketler şeklinde kullanılmaktadır. Paket tarzında uygulama en sık kullanılan peloidoterapi yöntemidir (Sağlık Turizmi ve Türkiye'de Sağlık Turizmi Bakımından Termal Turizm, 2012: 43).

Aromaterapi: Özel olarak toplanan çeşitli bitki, ot, kök ve reçinelerden elde edilen demlerle kişileri rahatlatıp gerginliği ortadan kaldıran bir terapi seklidir. Deriye derinlemesine nüfuz ederek kan dolaşım sistemini yenilemekte, ciltte yumuşaklık ve rahatlama yaratmaktadır (Süreyya Akyol, Görüşme, 20.05.2006)

İKİNCİ BÖLÜM

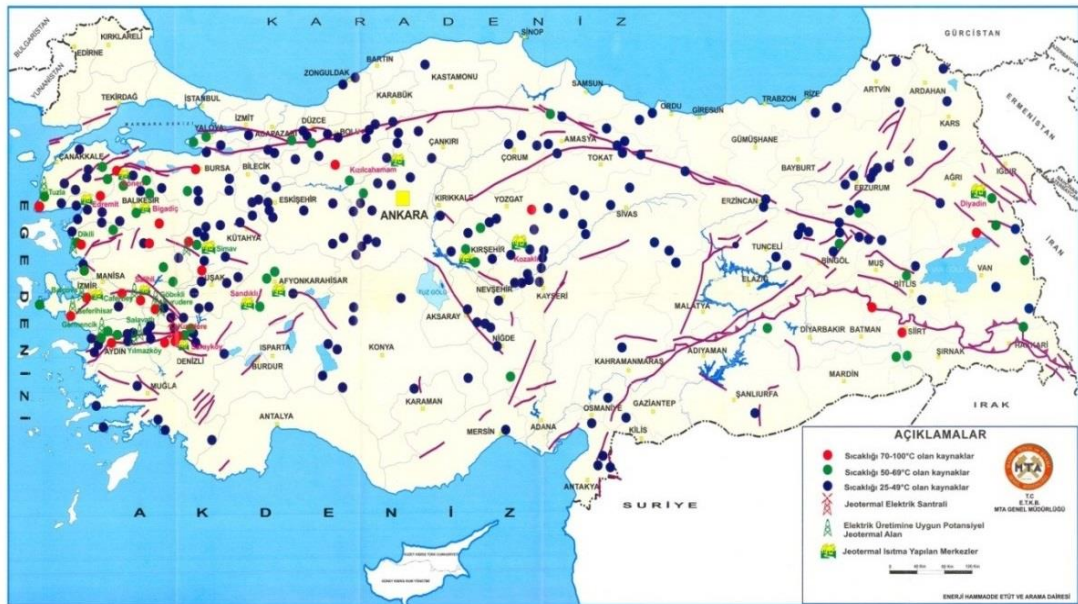
TÜRKİYE'DE TERMAL KAYNAKLARVE TERMAL TURİZM

Anadolu'da şifalı sulardan Hititler döneminden itibaren faydalandığı bilinmektedir. Mineral sular genellikle fay hatlarına bağlı olarak çıktığından depremlerden çok fazla hasar gören fakat yerini değiştirmeyen kaplıca kalıntılarından günümüze en eski Roma ve Bizans Dönemine ait olanlardan bir kısmı kalmıştır. Hierapolis (Pamukkale) ve Alexandria Troas (Kestanbol) hamam kalıntıları Roma, Yalova-Kurşunlu hamamı Bizans Dönemine aittir. Bu dönemlerde tedavi ve spor amacıyla çevre ve diğer şehirlerden yoğun bir kullanımı olmalarından dolayı kaplıca turizmi Anadolu'da en eski turizm çeşidi olarak kabul edilir. Şifalı sular Ortaçağda din ve siyasetin etkisi altında kalmış ve gelişme gösterememiştir. Kaplıca suları Selçuklular ve Osmanlılar tarafından da kullanılmışlardır. Örneğin, Yoncalı (Kütahya) ve Karakurt (Kırşehir) kaplıcalarında Selçuklu, Çekirge (Bursa) kaplıcasında Osmanlı dönemine ait hamam bulunmaktadır (Akova, 2011: 1).

Cumhuriyet döneminde kaplıcaların gelişimi için su analizlerinin yapılması, su (balneoterapi) ve çamur tedavisinin (peloidoterapi) sağlık açısından iyileştirici özelliklerinin deneylerle saptanması, hidrojeolojik etüdlerinin yapılması gerekmiştir. Kaplıca turizminin başlangıcında Atatürk'ün girişimlerinin büyük rolü olmuştur. Atatürk, Çekirge (Bursa) kaplıcasından tıbbi açıdan yararlanılması için 1928 yılında Bursa Kaplıcaları Anonim Şirketi'ni kurdurmuştur. Atatürk, Yalova'nın örnek bir su şehri durumuna getirilmesini istemiş ve 1936 yılında bu doğrultuda Termal Otel'in inşasına başlanmıştır. 19.yüzyılda bataklık haline gelen Tuzla İçmeleri (İstanbul) Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün isteğiyle otel, park, bahçelere kavuşmuştur. Atatürk'ün isteğiyle 1938 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nde kurulan "Hidro-Klimatoloji kürsüsü"(1975'de Tıbbi Ekoloji ve Hidro-Klimatoloji adını almıştır) kaplıca hekimliğinin Türkiye'de temelini oluşturmuştur (Doğaner, 2001: 74-75).

1960'lı yıllarda Maden Teknik ve Arama Enstitüsü hidrojeolojik etütlerle Türkiye'de 615 kaynak sahası tespit etmiş, önemli olanların kaynak etütlerini yapmıştır. Bu etütler Turizm ve Tanıtma Bakanlığının termalizm planlamalarında temel olarak alınmıştır. 1973 yılında Bakanlığın Gönen kaplıcası için hazırlattığı planlama çalışması çağdaş kaplıca anlayışının Türkiye'de ilk uygulamasıdır. Buna Yalova, Terme, Sıcak çermik gibi diğer kaplıca planlamaları izlemiştir. İstanbul Tıp Fakültesi, Turizm ve Tanıtma Bakanlığının desteğiyle 1972-1976 yılları arasında maden sularının fiziksel ve kimyasal analizlerini yapmış, sağlık açısından önemi, ulaşım, konaklama olanaklarını etüt etmiş ve dört cilt halinde yayınlamıştır (Akova, 2011: 2)

Şekil 3: Türkiye Jeotermal Kaynaklar Dağılımı ve Uygulama Haritası

Kaynak: <http://cografyabilim.wordpress.com/2011/07/> : 30.10.2013.

1982 yılında çıkan Turizm Teşvik Kanunundan sonra ilan edilen turizm merkezleri arasına kaplıcalarda alınmış, ilk olarak 1985 yılında Kükürtlü Kaplıca (Bursa) ve Doğanbey Kaplıcası (İzmir) turizm merkezi ilan edilmiştir. 1985-1993 yılları arasında 31 kaplıca turizm merkezi ilan edilmiştir. Kaplıcaların turizm merkezi ilanından sonra 1982 Turizm Teşvik Kanununa 1988 yılında bir madde eklenmiştir. Bu madde, turizm alan ve merkezleri içinde yer alan şifalı sıcak ve soğuk maden suyu kaynaklarını turizm

yatırımcılarına tesislerinde kullanma hakkı vermiştir. Turizm Bakanlığı turizm merkezi olan kaplıcaların imar planını hazırlamakta, özel sektörün projelerini krediyle desteklemektedir. Turizm Yatırım ve İşletmeleri Yönetmeliği'nde (1991) kaplıca tesislerine de yer verilmiştir. Bu yönetmeliğe göre termal suların kaplıcada kullanımı için kaynakta özellikle MTA'nın onaylı hidrojeoloji raporu ve Sağlık Bakanlığı'nın termal suyun fiziksel ve kimyasal analizlerini yaparak, insan sağlığı için tedavi edici özelliğinin belirlenmiş olması gerekmektedir. Ayrıca bu yönetmelikte termal suların kullanımının projelendirilmesi, kaplıca tedavi merkezlerinde alınacak tedbirler belirlenmiştir (Doğaner, 2001: 76).

Türkiye'de 1981 yılında kaplıcalardan yararlanan toplam 63 998 kişinin 9 526'sı yabancı turistler, 54 472'si yerli turistlerdir (Doğaner, 2001: 80). Kültür ve Turizm Bakanlığı konaklama istatistikleri verilerine göre 2007 yılında kaplıcalardan yararlanan toplam yabancı turist sayısı 297 yerli turist sayısı 10.121'dir. Yıllar içinde turist sayılarında görülen bu farklılık kaplıcalara yönelik sağlıklı ve sistemli bir istatistik bürosunun olmayışından kaynaklanmakta, elde edilen verilerin yetersizliği gerçek turist sayılarını yansıtmamaktadır. Yine kaplıca turist sayısının tespitinde yaşanan diğer bir sorun turistlerin bir kısmının belediye işletme belgeli tesislerde kalmasıdır. Belediye işletmeli tesislerden yararlanan toplam turist sayısı 2007 yılında 429 652 olup, bunların 15 668'ini yabancılar 413 984'ünü yerli turistler oluşturmaktadır (<http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster> : 15.07.2009). Gerek turizm işletme belgeli gerekse belediye işletme belgeli tesisler benzer amaca hizmet etse de, uygulanan yöntemdeki farklılıklar kaplıcalardan yararlanan turist sayılarında sorun yaratmakta, turist profilleri değerlendirilememekte, dolayısıyla sağlıklı bir kaplıca politikası izlenememektedir (Bastem, 1997: 52).

Bugün 2634/4957 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca ilan edilmiş ve halen yürürlükte bulunan 65 adet Turizm Merkezi ve 200 civarında kaplıca tesisi bulunmaktadır (Tablo 5). Ankara Haymana ve Kızılcahamam'da birer

termal otelin, Afyon, Balıkesir, Bolu, Bursa, Yalova, İzmir ve Kütahya gibi illerde modern termal tesislerin bulunduğu Türkiye’de, diğer kaplıcalar büyük ölçüde istenilen düzeyde değildir. Bu durum, Türkiye’de termal kaynakların çoğunun hala belediye veya il özel idaresi tarafından işletiliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle belediyelerce işletilen kaplıcalarda turizmin gelişmesine yönelik bir yaklaşım yoktur. Üstelik belediyelerin siyasi hüviyetleri nedeniyle kaplıcalarda istihdam fazlası uzman olmayan çok sayıda personel çalıştırılmaktadır (Bastem, 1997: 52). Türkiye’de kaplıcaların yaklaşık %25’inde özel mülkiyet söz konusudur. Yerel idarelerin deneyim, bütçe, mevzuat darboğazları nedeniyle %90’dan fazlası standartların altında olan termal tesislerin, bu sorunlar çözülmeden geliştirilmesi de zordur (Aslıhak, 1998: 47).

Türkiye’de, 309 adet kaplıcadan yılda 10 milyon kişi birçok hastalığın tedavisinde, rehabilitasyon ve dinlenme (tatil) amaçlı olarak faydalanmaktadır (Bastem, 1997: 52).

2.1. TÜRKİYE TERMAL KAYNAKLARININ ÖZELLİKLERİ

Türkiye, volkanik ve tektonik bakımdan aktif alanların geniş yer kaplamasından dolayı jeotermal kaynaklar yönünden zengindir, dolayısıyla kaplıca turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Doğanay’a göre, Türkiye kaplıcalarının genel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Türkiye’de termal kaynakların debileri yüksektir.
- Türkiye’de termal kaynaklar eriyik mineral maddeler ve sıcaklık değerleri bakımından termal kür ve uygulamalarına uygundur.
- Türkiye’de termal kaynakların çoğu coğrafi konumlarıyla termal turistik çekim merkezi olmaya adaydır. Nitekim Türkiye’de kaplıcaların bir kısmı deniz kıyısında bir kısmı ise orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık bölgede bulunur (Doğanay, 2001: 267).

Türkiye’deki kaplıcalar:

- 12 ay turizm yapma imkânı;
- Tesislerde doluluk oranına ulaşılması;
- Yüksek istihdam oluşturmaları;
- Diğer alternatif turizm türleriyle kolay bütünleşmesinin bölgesel dengeli turizmin gelişmesini sağlaması;
- Termal tesislerde hastalıkları iyileştirici aktiviteler yanı sıra sağlıklı zinde insan yaratma,
- Eğlence ve dinlenme olanaklarının da bulunması
- Kür merkeziyle bütünleşen tesislerin maliyetini hızla geri ödeyen karlı ve rekabet gücüne dayanan yatırımlara dönüşmesiyle çok sayıda avantaja sahip olan kaplıca turizmi için uygun koşullar sunar (<http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.30.10.2013>).

Öte yandan bugün deri, kemik ve iç hastalıklar başta olmak üzere çok sayıda hastalığın tedavisinde yararlanılan bu kaynakların Türkiye’de sadece % 6’sı sağlık turizminde kullanılmaktadır (Doğanay, 1999: 2; Sayılı ve Diğ., 2007: 625).

Türkiye termal suları yukarıda sayılan özellikleri haiz olmasına rağmen, Türkiye’nin termal kaynaklarını sağlık turizmi açısından yeterince değerlendiremediği genel kabul görmekte olup, nedenleri şunlardır:

- Nitelik ve nicelikleri çok farklı termaller ve kaynaklar üzerinde yeterince araştırma yapılamaması,
- Yapılan bilimsel çalışmaların değerlendirilememesi,
- Bazı bölgelerde yoğunlaşan termallerde az sayıda uygulama çalışmalarında planlanan düzeye ulaşamaması,
- Altyapı ve işletmede ortaya çıkan sorunlar,
- Yetersiz tanıtım,
- İstatistiksel yetersizlik,

- Diğer turizm faaliyetlerinin ön planda yer alması,
- Coğrafi dağılım, Sağlık personeli ile sağlıkla ilgili alet ve donanım eksikliği gibi etkenler etkili sayılmaktadır (Erişen, 1987: 73; Taşlıgil, 1995: 299; Sevindi: 2008).

2.1.1. Türkiye Termal Kaynaklarının Dağılımı

Türkiye, çeşitli kayaçlardan oluşan jeolojik yapısı, genç tektonik hareketlerin etkisiyle derin kırık ve fayların ve aktif deprem kuşaklarının varlığı ve volkanik alanların geniş yer tutması gibi nedenlere bağlı olarak termal sular bakımından oldukça zengindir. Türkiye’de 1500’den fazla termal kaynak bulunmaktadır fakat konaklama tesisleriyle yaklaşık 309 kaplıca işletmesi bulunmaktadır. 371 termo mineral su kaynağı üzerine yapılan bir araştırmada yüzdelere göre % 33,5 Ege Bölgesi, % 28 İç Anadolu, % 20 Marmara Bölgesi, % 9,9 Doğu ve Güneydoğu, % 4,6 Akdeniz, % 3,5 Karadeniz Bölgesinde dağılmıştır (Akova, 2011: 5).

Şekil 4: Türkiye’nin Kaplıca Haritası

Kaynak: <http://www.deretepe.net/wp-content/uploads/Turkiye-Termal-Kaplica-Haritasi.jpg>, : 30.10.2013

Tektonik hareketlerin devam ettiği Ege Bölgesinde aktif faylar üzerinde çok sayıda termal kaynak bulunmaktadır. Termalizm açısından konaklama tesisleriyle kullanılanlar, İzmir-Doğanbey, Balçova, Çeşme-ılica, Pamukkale, Afyon ilinde Gazlıgöl, Hüdai(Sandıklı),Ömer, Gecek, Heybeli, Kütahya ili Ilica (Harlek), Yoncalı, Murat Dağı, Eyval, Manisa-Kurşunlu kaplıcalarıdır. İç Anadolu Bölgesinde, Haymana Kaplıcası, Sivas-Balıkli ve Yılanlı Çermik, Kırşehir-Terme, Ankara-Ayaş, Konya-ılgın, Kırşehir-Karakurt, Nevşehir-Kozaklı, Niğde-Çiftehan, Yozgat-Sarıkaya, Kayseri-Bayramhacı, kaplıcaları genellikle bölgesel olarak kullanılmaktadır. Marmara Bölgesi'nde kaplıca turizminde en fazla gelişmiş olanlar Yalova, Oylat (İnegöl), Gönen, Çekirge (Bursa) kaplıcalarıdır. Yatak sayısı az olmakla birlikte Çanakkale ilinde Kestanbol, Tuzla, Gemlik-Armutlu, Edremit-Güre, Akyazı-Kuzuluk kaplıcaları da ilgi görmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde Bingöl-Kös, Erzurum-Pasinler, Ilica, Ağrı-Diyadin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Siirt-Billoris, Diyarbakır-Çermik, Karadeniz Bölgesi'nde Bolu-Büyük ve Küçük kaplıca, Kızılcahamam, Amasya-Terziköy, Samsun-Havza, Rize-Ayder, Akdeniz Bölgesi'nde Adana-Haruniye kaplıcaları ilgi görmektedir. Anadolu'da termal sular sadece tedavi amacıyla değil, çevre halkın rekreasyon alanı olarak da kullanılmasına rağmen, çoğunluğu hamam ve pansiyon odalarıyla yöresel ve bölgesel olarak iç turizme hizmet ederler. Turizmde gelişmiş olanların (Bolu, Bursa, İzmir, Yalova, Gönen, Pamukkale, Kızılcahamam, Afyon, Kütahya kaplıcaları) Anadolu'nun Batı yarısında toplanmasının nedenleri arasında turizmin diğer çeşitlerinin gelişmiş olduğu merkezlere, ulaşım hatlarına ve büyük şehirlere yakın olmaları sayılabilir (Akova, 2011: 2).

Kaplıcalar Türkiye'de genel olarak termal turizm amacıyla kullanılmaktadır. Fakat orman içinde (Oylat, Kızılcahamam, Yalova gibi) ve orta yükseklikteki dağlık alanlarda yer alan (Murat dağı ve Ayder) kaplıcalar klimatizm (iklim tedavisi) açısından da uygundur. Murat dağı ve Ayder kaplıcaları aynı zamanda yayla turizm alanıdır (Akova, 2011: 6).

2.1.2. Türkiye'deki Kaplıcalar ve İyi Geldiği Hastalıklar

Çeşitli hastalıkların tedavisinde yardımcı olan kaplıcalar, Türkiye'de, romatizmadan solunum yolu rahatsızlığına, kalp, damar hastalıklarından kadın hastalıklarına kadar birçok hastalığın tedavisine yardımcı olan çok sayıda kaplıca bulunuyor. Yapılan araştırmalara göre, Türkiye'nin bazı bölgelerinde bulunan kaplıca suları, birçok hastalığa iyi geliyor. Hastalıklara iyi gelen kaplıcalar ve yerleri ise şöyle:

- **Erzurum Hasankale-Pasinler Kaplıcası;** solunum, çocuk hastalıkları, kas ve kemik, şişmanlık, şeker, sindirim rahatsızlıklarına,
- **Ankara Beypazarı Kaplıcası;** cilt, kas, kemik, solunum, kalp-damar, kadın hastalıklarına,
- **Afyon Gazlı Gol Kaplıcası;** romatizma, solunum, sindirim, şeker hastalıklarına,
- **Afyon Sandıklı Kaplıcası;** cilt, karaciğer, safra kesesi, sindirim, kas, kemik, şeker hastalıklarına,
- **Ankara Haymana Kaplıcası;** romatizma, böbrek, kalp-damar, sindirim, çocuk hastalıklarına,
- **Ankara Kızılcahamam Kaplıcası;** solunum, sinir, kas, kemik, kadın hastalıkları, kanda yüksek yağ, şişmanlığa,
- **Aydın Burhaniye-Ortakçı Kaplıcası;** böbrek, üroloji, şeker, şişmanlık, kas, kemik, karaciğer ve safra kesesi rahatsızlıklarına,
- **Aydın Germencik-Alangulu Kaplıcası;** romatizma, göz, kalp-damar, solunum, şişmanlık, kanda yüksek yağ, sindirim rahatsızlıklarına,
- **Aydın Kızıldere Ilıcası;** şeker, şişmanlık, karaciğer, safra kesesi, sindirim, böbrek, üroloji rahatsızlıklarına,

- **Balıkesir Gönen Kaplıcası;** romatizma, sindirim, solunum, karaciğer, safra kesesi, şeker rahatsızlığına,
- **Balıkesir Susurluk-Kepekler Kaplıcası;** solunum, kas ve kemik, kadın ve çocuk hastalıklarına,
- **Bolu Termal;** kalp-damar, kanda yüksek yağ, şişmanlık, sindirim, kas ve kemik hastalıklarına,
- **Bursa Gemlik-Armutlu Kaplıcası;** romatizma, karaciğer, safra kesesi, sindirim, solunum rahatsızlıklarına,
- **Bursa İnegöl-Oylat Kaplıcası;** romatizma, böbrek, üroloji rahatsızlıklarına,
- **Bursa Vakıfbahçe Kaplıcası;** romatizma, böbrek, üroloji rahatsızlıklarına,
- **Denizli Pamukkale Kaplıcası;** kalp-damar, şeker, şişmanlık, üroloji, karaciğer, safra kesesi, sindirim, solunum, kas ve kemik rahatsızlıklarına,
- **Diyarbakır Çermik Kaplıcası;** romatizma, solunum, cilt rahatsızlıklarına,
- **İstanbul Yalova Termal;** karaciğer, safra kesesi, sindirim, romatizma, şeker hastalıklarına,
- **İzmir Balçova Kaplıcası;** solunum, cilt, şeker, sindirim, kas ve kemik hastalıklarına,
- **İzmir Çeşme Kaplıcası;** solunum, cilt ve kadın hastalıklarına,
- **Kayseri Bayramhacı Kaplıcası;** solunum, kas ve kemik, sindirim ve çocuk hastalıklarına,
- **Kırşehir Terme Kaplıcası;** romatizma, sindirim, solunum, kalp-damar ve kadın hastalıklarına,

- **Konya Ilgın Kaplıcası;** şeker, sindirim, böbrek, üroloji, solunum yolları rahatsızlıklarına,
- **Kütahya Gediz Kaplıcası;** karaciğer, safra kesesi, cilt, sindirim, kas ve kemik rahatsızlıklarına,
- **Kütahya Simav Kaplıcası;** karaciğer, safra kesesi, cilt, sindirim, kas ve kemik rahatsızlıklarına,
- **Kütahya Yoncalı Kaplıcası;** şeker, kas ve kemik, böbrek rahatsızlıklarına,
- **Manisa Salihli-Kurşunlu-Kükürtlü Kaplıcaları;** cilt, solunum, sindirim rahatsızlıklarına,
- **Mardin Germiab Kaplıcası;** cilt, solunum, kas ve kemik, sinir sistemi rahatsızlıklarına,
- **Muğla Bodrum-Karaada Kaplıcası;** solunum, cilt, kadın ve çocuk hastalıkları, kas ve kemik rahatsızlıklarına,
- **Muğla Köyceğiz-Sultaniye Kaplıcaları;** kadın hastalıkları, kalp-damar rahatsızlıklarına,
- **Nevşehir Kozaklı Kaplıcası;** romatizma, kadın hastalıkları, kalp-damar rahatsızlıklarına,
- **Niğde Çiftehan Kaplıcası;** solunum, sindirim, cilt, kas ve kemik rahatsızlıklarına,
- **Niğde Zığa Çelikli Kaynak Kaplıcası;** solunum, romatizma, çocuk hastalıklarına,
- **Ordu Ilıca Kaplıcası;** karaciğer, safra kesesi, sindirim, romatizma, kanda yüksek yağ oranı gibi rahatsızlıklara,
- **Rize Çamlıhemşin Kaplıcası;** sinir sistemi, kas ve kemik, böbrek, üroloji, cilt hastalıklarına,

- **Samsun Havza Kaplıcası;** romatizma, böbrek, üroloji sinir sistemi rahatsızlıklarına,
- **Sivas Kangal-Balıklı Çermik Kaplıcası;** cilt, romatizma, sinir sistemi hastalıklarına,
- **Sivas Sıcak Çermik Kaplıcası;** şeker, sindirim, romatizma rahatsızlıklarına ve Yozgat Boğazıyan Kaplıcası; solunum, kas ve kemik, sinir sistemi hastalıklarının tedavisinde etkili oluyor (http://www.kaplica-otelleri.net/hangi_hastaliga_hangi_kaplica.html : 30.10.2013).

2.2. DÜNYADA TERMAL TURİZM

Günümüzde termal turizm Dünya genelinde özellikle Güney, Orta ve Doğu Avrupa, Asya (Ortadoğu, Japonya, Çin, Türki Cumhuriyetler), Güney Amerika (Arjantin, Meksika, Kolombiya) ve Kuzey Afrika (Fas, Tunus) ülkelerinde yaygındır. Tüm dünyada oldukça büyük pazara sahip olan termal turizm, sadece Avrupa ve Amerika'da yaklaşık 25-30 milyar dolarlık bir gelir sağlamaktadır. Tüm dünyada ise bu pazarın büyüklüğünün 100 milyar doları bulunduğu tahmin edilmektedir (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011: 6).

Avrupa'da birçok tedavi edici kaplıca merkezi mevcuttur. Almanya, Macaristan, Yunanistan, Fransa, İsviçre, İspanya, İtalya, Avusturya, Rusya ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkeler başta gelmektedir. Termal turizm amaçlı olarak senede Almanya ve Macaristan'ı 10 milyon kişi, Rusya'yı Sekiz milyon, Fransa'yı yaklaşık Bir milyon, İsviçre'yi ise 800 bin kişi ziyaret etmektedir. Japonya'da bulunan Beppu kentini ise, yılda toplam 13 milyon kişi termal turizm amaçlı olarak ziyaret etmektedir (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011: 6).

Özellikle Avrupa termal turizm sektöründe önemli bir yere sahiptir ve bunda da en önemli pay **Almanya**'ya aittir. Termal turizm Almanya'da oldukça

önemli bir sektör haline gelmiştir ve Almanya, Avrupa termal turizm pazarının yaklaşık % 50'sini elinde bulundurmaktadır (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011: 7).

Münih'e 100 km mesafede bulunan Bad Füssing termal tesisleri bir şehir özelliğindedir. Beş tane büyük kür merkezi, bir kaplıca şehrinin ihtiyacı olan oteller, kür parkları, binicilik parkları, sanatoryum, hastane, klinik oteller, konser salonları, ibadet yerleri ile bir bütün olup, Bad Füssing'de 23.000 yatak bulunmaktadır.

Ayrıca bölgede bulunan, bazı otellerin içerisinde kaplıca ve termal su tedavisi ile ilgili birimler bulunmaktadır. Bazı oteller ise bu tür ihtiyaçlarını ve hizmetlerini otel dışında bulunan tedavi maksatlı tesislerden almaktadırlar. Bad Füssing tam bir kaplıca şehridir. Jeotermal su sıcaklığı 57°C'dir ve bir şebeke ile termal su dağıtılmaktadır. Termal su üretim ve dağıtımını bir birlik üstlenmiştir. Ağırlıklı olarak kamudan oluşan bu birlik; Valilik, Belediye ve bu suyu kullananlardan oluşmuştur. Bad Füssing termal tesisleri Avrupa'nın en büyüklerinden birisidir.

Bir kür merkezindeki büyük termal havuzların toplam alanı, 10.000 m²'ye kadar ulaşmaktadır. Bunlar yerel yönetimler tarafından yapılmıştır. Oteller ise özel sektörün kurduğu tesislerdir. Bad Füssing tesisleri yaz-kış çalışmaktadır ve buraya gelen insanlar tedavi, dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarını burada gidermektedirler.

Bad Füssing bölgesine yakın bulunan Bad Griesbach termal tesisleri golf turizmine entegre olmuş tesislerdir. Oteller ve kür merkezleri birbirine yer altından büyük galerilerle bağlanmıştır. Otomobil, otobüs vs. ile gelen tedavi edilecek kişi hiç etrafla temas etmeden yağmurla, rüzgarla karşılaşmadan otellere ve kür merkezine ulaşmaktadır.

Bütün oteller birbirine yer altından bağlanmıştır ve Bad Griesbach Tesisleri yeni kurulmuştur ve burada yılda Bir milyon geceleme yapıldığı öğrenilmiştir. Yaklaşık ziyaretçi sayısı yılda 150.000 kişidir.

Bir başka örnekte Münih yakınlarında bulunan Erding Termal tesisidir. Bu tesis daha çok rekreatif amaçlı, çatısı kapanıp, açılan bir termal havuz ve etrafıyla Münih'e hizmet etmektedir. Özel sektör tarafından kurulmuştur ve karlılığı yüksek bir tesis olarak kendisini göstermektedir. Ayrıca 60°C'lik jeotermal su 3000 metre derinden üretilmektedir. Bu suyla Erding'te 4000 ev ısıtılmaktadır. Bu iki tesiste de reenjeksiyon yoktur (Fırat Kalkınma Ajansı,2011: 10).

Almanya'da bulunan 200'den fazla kaplıca tesisi yani termal turizm tesislerinde direkt ve indirekt yaratılan ekonomik faaliyet yılda 30 milyar \$ civarındadır. Almanya'daki kür ve tedavi merkezlerinin sayısı 241'dir. Bu tesislerdeki geceleme sayısı 65 milyon, toplam ziyaretçi sayısı ise 12 milyon'dur (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011: 7).

Macaristan'da Roma döneminden Osmanlı dönemine kadar birçok uygarlık tarafından, termal ve kaplıcanın nimetlerinden sonuna kadar faydalanılmıştır. Ülkede 120 tedavi edici kaplıca merkezi bulunmaktadır. Her sene ülkeye gelen insanların %22'si bu merkezlere gelmektedir. Sadece Budapeşte'de 80'den fazla merkez bulunmaktadır. Ülkede, hekim teşhisi ve raporu olması kaydıyla mevcut olan sosyal sağlık sigorta sistemi, tedavi masraflarının tümünü veya bir kısmını karşılamaktadır (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011: 7).

Yunanistan'da eski çağlardan beri kaplıcaların tedavi edici özelliği bilinmektedir. Hatta bu tedavi yönteminin Yunanistan'da başladığı bile söylenmektedir. Tarihçi Herodotos ve tıbbın babası olarak bilinen Hipokrates de kaplıcaların tedavi edici özelliklerinden bahsetmektedir. Merkezlerin çoğunun deniz kenarlarında olduğu ülkede daha çok Ağustos-Eylül aylarında ziyaretçiler gelmekte ve ortalama 15-21 gün kalmaktadırlar. Ülkede, Macaristan ve Almanya'da olduğu gibi, doktor tavsiyesi olmak şartıyla, tedavi masraflarının tamamı veya bir kısmı sigorta şirketleri tarafından karşılanmaktadır (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011: 7).

İtalya'da 360'a yakın kaplıca merkezi bulunmaktadır. Ülkeye yılda yaklaşık 600.000 ziyaretçi gelmektedir ve termal turizm ülke için önemli gelir kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Almanya'dan sonra en çok turist çeken ülkelerden biri konumundaki İtalya'da bulunan volkanik dağlar ve etkinlikleri sebebiyle ülkenin pek çok şehrinde termal kaplıca merkezi bulunmaktadır. Doktor tavsiyesi olması kaydıyla, sigorta şirketleri tedavi masraflarının tamamını veya bir kısmını karşılamaktadır (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011: 7).

İtalya'nın Padova bölgesinde bulunan Abano termal'de 130 adet otel bulunmaktadır. Otellerin çoğunda kendi içerisinde kaplıcaları, tedavi, çamur banyoları termal havuzları, inhalasyon birimleri, küvet birimleri bulunmaktadır.

Abano Termal Turizm Şehrinde 1000 lt/s'ye kadar reenjeksiyon yapılmayan jeotermal su üretilip, dağıtılmaktadır. Yine üretim ve dağıtım sistemini Valilik, Belediye ve Otelcilerden oluşan bir birlik kar amaçsız olarak yapmaktadır ve 80°C'deki jeotermal suyu 0,2 Euro/m³'e satmaktadır. Yine buraya yılda gelen turist sayısı ile birlikte bu bölgenin turizmde sağlamış olduğu gelir 4,5 Milyar \$ civarında hesap edilmiştir.

Abano Terme bir şehir özelliğindedir. Burada da yine tedavi birimleri, oteller, oteller içerisindeki kaplıcalar, konser salonları, ibadet yerleri, bir şehirde bulunması gereken her türlü alışveriş, eğlenme ve dinlenme birimleri ile Abano Terme bir termal şehri olmuştur ve oteller kendi büyüklüklerine göre ihtiyaçlarına göre arsa seçmişler ve o bölgeye yerleşmişlerdir.

200'ün üzerinde jeotermal kuyu açılmış ve burada yer alan jeotermal kuyular birbirine bir şebeke gibi bağlanarak kullanılmaktadır. Oteller bu termal su ile de ısınma yapmaktadırlar. Abano Terme ile Bad Füssing Termal Turizm Şehri Avrupa'nın en büyüklerindendir ve bu termal şehirlere gelen konaklayan insanların en az %70'i kaplıca maksatlı olarak, tedavi amaçlı olarak gelmektedir. Bu tesisler yaz-kış doludur. Tedavi ve konaklama giderleri Türkiye ile kıyaslanamayacak kadar yüksektir. Dört yıldızlı bir otelin indirimli

sadece konaklama bedeli 100 Euro'nun üzerindedir (Fırat Kalkınma Ajansı, 2011: 10).

Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'da son yıllarda gelişmiş tedavi edici termal merkezler kurulmuştur. İki ülkede toplam 60 adet tedavi edici termal turizm merkezi bulunmakta olup yılda toplam 500.000'e yakın kişi tarafından ziyaret edilmektedir (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011: 7).

Ayrıca **Fransa'da** 104, **İspanya'da** 128 civarında termal tesis bulunmaktadır. **Avusturya'da** devlet bütçesinin neredeyse üçte biri termal sulardan sağlanmakta olup Avrupa pazarının %10'unu oluşturmaktadır. **Romanya** ise hem termal turizm açısından uzun bir geçmişe hem de termal kaynaklar açısından oldukça zengin bir ülke olma özelliğine sahiptir (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011: 7).

Rusya'nın bazı kesimlerinde gelişmiş kaplıca merkezleri mevcuttur. Rusya'nın yanı sıra diğer **Baltık ülkelerinde** de (Estonya, Letonya, Litvanya) tedavi amaçlı kaplıcalar mevcuttur. **Bulgaristan'ın** da eskiye dayanan bir termal tarihi vardır. Karadeniz sahilleri boyunca dizilmiş yaklaşık 300 adet termal kaplıca merkezi bulunmaktadır. Bunların çoğu modern otelleri içerisinde işletilen merkezlerden oluşmaktadır. Diğer Akdeniz ülkeleri olan **Tunus, Fas** ve **İsrail'de** de kaplıcalar bulunmaktadır (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011: 7).

Amerika Birleşik Devletleri'nde; ise gelişen termal turizm kıta Avrupa'sına göre daha yeni durumdadır. Arkansas eyaletinde 55.000 kişinin yararlanabileceği bir tesis bulunmaktadır. Hawaii'de de turizmi 12 aya yayabilmek amacıyla termal sulardan yararlanılarak bir termal tesis kurulmuş ve faaliyete geçmiştir (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011: 7).

Tablo 5: AB Ülkelerinde Kaplıca Tedavi Masrafları

ÜLKELER	KAPLICA SAYISI	TEDAVİ MASRAFLARI	TEDAVİ MASRAFLARI	TEDAVİ MASRAFLARI	TEDAVİ MASRAFLARI
		7 GÜNLÜK (Euro)	14 GÜNLÜK (Euro)	21 GÜNLÜK (Euro)	10 GÜNLÜK (TL)
ALMANYA	250-300	900-1200	1700-2200	2600-3300	----
MACARİSTAN	120	450-900	800-2000	1400-2400	-----
İTALYA	200	-----	-----	-----	-----
ÇEK CUM VE SLOVAKYA	60	-----	950-1500	-----	-----
TÜRKİYE	309	-----	-----	-----	430

Kaynak: Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı; Erzurum Termal Turizm Potansiyeli, Turizm Raporları No: 3, Erzurum, 2010: 15.

2.2.1. Türkiye ile Dünya Ülkelerinin Termal Turizmlerinin Karşılaştırılması

Dünya’da Jeotermal kaynaklardan yararlanma oldukça eski zamanlara dayanmakta olup ilk yararlanmaların MÖ 1500-2000 yıllarına rastladığı belirtilmektedir. Romalılar ve Çinliler’in jeotermal kaynakları yıkanma, pişirme ve ısınma amaçlı kullandıkları bilinmektedir. 18. Yüzyıldan sonra Amerika’da kaplıca kültürü oluşmaya başlamış, 1900’lü yıllarda California’da onlarca kaplıca açılmıştır. 20. Yüzyılın başlarından itibaren de kaplıcalar hızla yayılırken aynı zamanda enerji elde etmek için de jeotermal kaynaklardan büyük ölçüde yararlanılmıştır. Dünya nüfusunun yaşlanması ile birlikte kronik hastalıkların oranı da artmaktadır. Kronik hastalıkların %90’ından fazlasında fayda olduğu bilimsel olarak kanıtlanan alternatif tedavinin dünyada kabul görmesi, termal tedaviye dünyanın her bölgesinden talebin patlamasına yol açmıştır. Türkiye ile Dünya ülkeleri arasında ki termal turizmin karşılaştırılması aşağıdaki tabloda 6’ de gösterilmiştir (Fırat Kalkınma Ajansı, 2011: 17).

Tablo 6: Türkiye ile Dünya Ülkeleri Arasında ki Termal Turizmin Karşılaştırılması

ÜLKELER	Kaplıca sayısı	Ziyaretçi sayısı	Elde ettiği Gelir(yıllık)	Sağlık güvencesi
ALMANYA	263Yatak kapasitesi 750.000	8 Milyon	3.5 Milyon \$	Hem özel hem de kamu sağlık sigorta şirketler tarafından, tam veya kısmen karşılanabilmektedir
MACARİSTAN	120	426 Bin	-----	Sigorta şirketler tedavi masraflarını kısmen veya tam karşılayabilmektedir.
İTALYA	360	6 Milyon	-----	Sigorta şirketler tarafından ya tam ya da kısmen karşılanmaktadır.
ÇEK CUM. VE SLOVAKYA	60	500 Bin	-----	Sigorta şirketler tedavi masraflarını tam veya kısmen karşılamaktadır.
Yunanistan	50	180 Bin	-----	Sigorta şirketler tedavi masraflarını kısmen veya tam karşılayabilmektedir.
RUSYA	300	8 Milyon	-----	Sigorta şirketler tedavi masraflarını kısmen veya tam karşılayabilmektedir.
Fransa	104	1 Milyon	-----	Sigorta şirketler tedavi masraflarını kısmen veya tam karşılayabilmektedir.
JAPONYA	1500	100 Milyon sadece (Beppu şehrine) 12-13 Milyon	-----	Sigorta şirketler tedavi masraflarını kısmen veya tam karşılayabilmektedir.
TÜRKİYE	309	12 Milyon	1 Milyar \$	Sigorta şirketler tedavi masraflarını kısmen veya tam karşılayabilmektedir.
AMERİKA	210	4.5 Milyon		Sigorta şirketler tedavi masraflarını kısmen veya tam karşılayabilmektedir.
Tayland		600 Bin-1 Milyon	600 Milyon (Euro)	Sigorta şirketler tedavi masraflarını kısmen veya tam karşılayabilmektedir.

Kaynak: Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı; Erzurum Termal Turizm Potansiyeli,Turizm Raporları No: 3, Erzurum, 2010.s.15.

Aydın, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Türkiye’de Alternatif Bir Turizm; Sağlık Turizmi, Aydın, 2012, ss.14 (23): 91-96, s.6.

Fırat Kalkınma Ajansı; Bingöl İlinde Jeotermal Kaynaklar Ve Termal Turizm, Bingöl, 2011: 7.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JEOTERMAL ENERJİNİN TÜRK TURİZMİNE OLASI KATKILARI

3.1. TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİ

Dünya genelinde turizm hareketlerinde bir artış olduğu gözlenmektedir. Dünya Turizm Örgütü'nün (World Tourism Organisation/WTO) verilerine göre 2010 yılında turist sayısı 980 milyon iken, bu rakam ortalama yıllık % 3,5'lik bir büyüme ile 2011 yılında bir milyarı geçmiştir. Türkiye dünya turizm destinasyonları arasında 2010 yılında 27 milyon turist ile Yedinci sırada iken, 2011 yılında 29 milyon turist ile bir üst sıra olan Altıncı sıraya yükselmiştir. Ancak bu turizm hareketlerinden elde edilen gelirler açısından değerlendirildiğinde Türkiye ilk 10 ülke arasına girememektedir. (www.saglik.gov.tr, Erişim Tarihi: 03.11.2013). 2012 yılında dünyada en çok turist çeken ve en çok turizm geliriye sahip ilk 10 ülke sıralamasına göre Türkiye, gelen turist sayısında Altıncı sırada, turizm gelirleri arasında ise 12. Sırada yer almaktadır (UNWTO 2012). Türkiye'de her yıl 300.000'e yakın uluslararası hasta hastanelerimizde tedavi olmaktadır (www.saglik.gov.tr :03.11.2013).

2012 yılında mevcut hastane sayısı özel hastaneler 499, kamu hastaneleri 831 ve üniversite hastaneleri 63 olmak üzere toplam 1393'tür. Kamu hastaneleri arasında yer alan devlet hastanelerinin sayısı 764, eğitim ve araştırma hastanelerinin sayısı 67'dir. Üniversite hastaneleri arasında yer alan devlet üniversitesi hastaneleri sayısı 50, vakıf üniversitesi hastaneleri sayısı ise 13'tür. 2012 yılında Türkiye'de sağlık hizmeti alan uluslararası hastalar toplam 899 hastaneyi tercih etmiştir. Bu hastanelerin 499'u özel hastane, 308'i devlet hastanesi, 66'sı eğitim ve araştırma hastanesi, 21'i devlet üniversitesi hastanesi, Beş'i ise vakıf üniversitesi hastanesidir (www.saglik.gov.tr:03.11.2013)

2008 yılında Türkiye’de sağlık hizmeti alan yurtdışı uyruklu vatandaşların % 24’ü kamu hastanelerinde tedavi görürken, % 76’sı özel hastaneleri tercih etmiştir. 2009 yılında yurtdışından gelen hastaların % 77’si özel hastanelerde, %23’ü devlet hastanelerinde tedavi görmüştür. 2010 yılında kamu hastanelerinde tedavi gören yurtdışı uyruklu hastaların oranı, devlet hastanelerinin ve personelinin hizmet kalitesinin artışının etkisiyle % 30’a yükselmiştir (Aypek, Aydın, 2011).

Tablo 7: Yıllara Göre Türkiye’de Sağlık Hizmeti Alan Uluslararası Hasta Dağılımı, 2012

Yıllar	Kamu Sağlık Kuruluşları		Özel Sağlık Kuruluşları		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
2008	17.817	24,1	56.276	76,0	74.093	100,0
2009	21.442	23,3	70.519	76,7	91.961	100,0
2010	32.675	29,8	77.003	70,2	109.678	100,0
2011	41.847	26,8	114.329	73,2	156.176	100,0
2012	43.904	16,8	218.095	83,2	261.999	100,0

Kaynak: www.saglik.gov.tr: 03.11.2013

Yıllara göre sağlık hizmeti alan uluslararası hasta dağılımı verilmiştir. Uluslararası hastalar; Medikal Turistler, Turistin Sağlığı Kapsamında Hizmet Alan Hastalar, Sağlık Alanında İkili Anlaşmalı Ülkelerden Gelen Hastalar ve Sosyal Güvenlik Kurumu Kapsamında Gelen Hastalardan oluşmaktadır.

2011 yılında Kamu Sağlık Kuruluşlarına gelen hasta sayısı 41.847 iken bu sayı 2012 yılında 43.904’e ulaşmıştır. 2011 yılında ise hastaların %73’ünün özel hastanelerde % 27’sinin ise devlet hastanelerinde tedavi gördüğü saptanmıştır. 2011 yılında Özel Sağlık Kuruluşlarına gelen hasta sayısı ise 114.329 iken 2012 yılında bu sayı yaklaşık olarak İki katı artmış ve 218.095’e ulaşmıştır. 2012 yılında toplam uluslararası hasta sayısı 261.999 olarak gerçekleşmiştir. Bu hastaların 169.462’si medikal turist olarak tedavi amacıyla gelerek hastanelere başvurmuştur ve bu hastaların çoğunluğu yine

% 91'ini özel sağlık sektörü sunarken, % 9'unu kamu hastaneleri sunmaktadır (www.saglik.gov.tr: 03.11.2013).

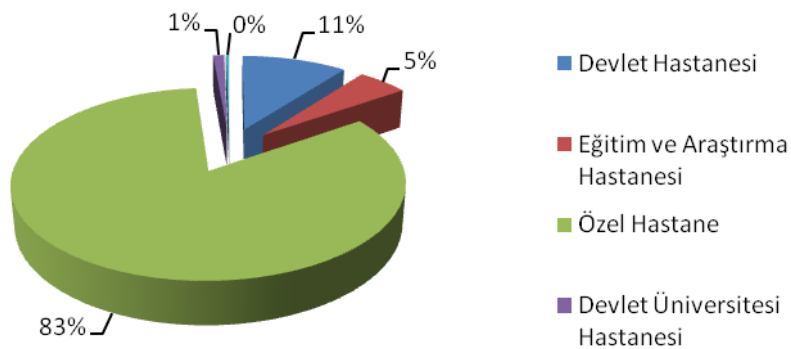
Tablo 8: Hastane Türlerine Göre Uluslararası Hasta Sayısı, 2012

Devlet Hastanesi		Eğitim ve Araştırma Hastanesi		Devlet Üniversitesi Hastanesi		Vakıf Üniversitesi Hastanesi		Özel Hastane	
Hastane Sayısı	Hasta Sayısı	Hastane Sayısı	Hasta Sayısı	Hastane Sayısı	Hasta Sayısı	Hastane Sayısı	Hasta Sayısı	Hastane Sayısı	Hasta Sayısı
308	27355	66	13042	21	2755	5	752	499	218095

Kaynak : www.saglik.gov.tr: 03.11.2013.

Hastane başına düşen hasta sayılarına bakıldığında ise, 437 hasta ile özel hastanelerin birinci sırada olduğu görülmektedir. Özel hastaneleri, 198 hasta ile eğitim ve araştırma hastaneleri, 135 hasta ile üniversite hastaneleri, 89 hasta ile de devlet hastaneleri izlemektedir (www.saglik.gov.tr: 03.11.2013).

Şekil 5: Uluslararası Hastaların Başvurdukları Hastane Türleri, 2012

Kaynak: www.saglik.gov.tr: 03.11.2013.

Uluslararası hastalar % 83'lük oran ile en fazla özel hastaneleri tercih ederken, % 1'lik oran ile de en az üniversite hastanelerini tercih etmektedirler(www.saglik.gov.tr: 03.11.2013).

Sağlık Bakanlığı Sağlık, Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı'nın sağlık turizmine ilişkin 2010 yılı verilerine göre 2010 yılı kamu hastanelerine ücretli gelen yabancı uyruklu toplam hasta sayısı 132.327 ve bu hastalardan toplam tahsil edilen tutar 5.155.058,82 TL'dir(Sağlık Bakanlığı, 2010).

Tablo 9: Medikal Turizm ve Turistin Sağlığı – 2012 Yılı Kamu ve Özel Sektör Tahmini Gelirleri

		2012 Yılı		
		Hasta Sayısı	Hasta Başına Gelir USD	Toplam Gelir USD
Medikal Turizm	Kamu	14.766	9.000	132.894.000
	Özel	154.696	12.000	1.856.352.000
Turistin Sağlığı	Kamu	22.491	2.000	44.982.000
	Özel	47.972	4.000	191.888.000
Toplam		239.925		2.226.116.000

Kaynak:www.saglik.gov.tr: 03.11.2013.

Türkiye İstatistik Kurumu 2011-2012 I. Dönem (Ocak-Mart) istatistiklerine göre ise turizm harcamaları içinde sağlık için yapılan toplam harcama miktarı 2011 yılında 91.819.678 TL (%3,0) ve 2012 yılında 100.917.425 TL (%3,6) olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2012).

Branşlara göre ise en çok Göz, Diş Ortopedi, Kardiyoloji, Onkoloji, Plastik Cerrahi ve Beyin Cerrahisi için gelindiği (hastaların %80'i bu branşlara gelmiştir) belirlenmiştir. Bu hastaların büyük bir çoğunluğu Almanya, Hollanda, Avusturya, Irak, Suriye, Sudan, Türk Cumhuriyetleri, Ortadoğu ve Belçika'dandır(Sağlık Bakanlığı, 2012: 67).

Tüp bebek, açık kalp ameliyatı, deri hastalıkları, checkup, kanser tedavileri, kulak burun boğaz, diyaliz ve kalp-damar cerrahisi, jinekoloji, beyin cerrahisi, ortopedi, diş, fizik tedavi rehabilitasyon gibi hemen her dal için gelen yabancı hastalar gerek düşük maliyet, gerekse yüksek kalite ve teknoloji standartları nedeniyle Türk sağlık kuruluşlarını tercih etmektedir (BAKA, 2011: 16).

Yurt dışından en çok talebin yaşlı bakımı ve termal turizm konusunda Danimarka, Norveç ve İsveç' ten geldiği, medikal tedaviler için de İngiltere ve Hollanda vatandaşlarının Türkiye'yi tercih etmeye başladığı ortaya çıkmıştır. Orta Doğu ülkelerinden gelen turistler ise termal tesisler ve Spa tedavisi için kaplıca merkezlerini, özellikle göz tedavisi ve estetik cerrahi ile saç ekimi konusunda Türkiye'yi tercih etmeye başlamıştır (Türkiye Sağlık Vakfı Raporu, 2010: 52).

Türkiye'nin özellikle medikal turizm alanında sahip olduğu en önemli özelliklerden biri rekabetçi fiyat uygulamalarına sahip bir ülke olmasıdır. Örneklerle açıklamak gerekirse Amerika, Türkiye, İrlanda, Tayland, Singapur, Hindistan, İsrail ve İsviçre arasında yapılan fiyat karşılaştırmalarında operasyon türlerine göre bir ayırım yapıldığında, by-pass ameliyatları kategorisinde 11.375- 15.000 Dolar ile en uygun fiyatlı operasyonlar Türkiye'de yapılmaktadır. Omurga füzyonu operasyonlarında Türkiye 7.125 Dolar ile Tayvan'ın ardından en cazip ülke konumundadır. Yine kemik iliği transplantasyonunda Türkiye 40.000- 70.000 Dolar olan fiyat aralığıyla Hindistan ile ilk sırayı paylaşmaktadır (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Sağlık Turizmi İş Konseyi (SAİK), Turkey: Your Partner in Healthcare, İstanbul, 2011: 14).

Türkiye'yi ziyaret eden yabancıların ortalama geceleme süresi 4-5 gün, ortalama harcaması 650-700 dolar iken, Spa için Türkiye'ye gelen yabancıların ortalama geceleme süresi 10 gün, ortalama harcaması ise 1400-1500 dolardır (Zengingönül, Emeç, İyilikçi, 2012:11). Spa turizmi için Türkiye'ye her yıl yaklaşık 250.000 yabancı turist gelmektedir. Türkiye'de Spa

otelleri, kaplıcalar ve hastaneler olarak yıllık ciro hedefi Altı–Yedi milyar dolardır (Zengingönül, Emeç, İyilikçi, 2012:11).

Türkiye’de yabancı ziyaretçilere hizmet verebilecek nitelikte en az bir termal havuzu bulunan 20.000’e yakın Turizm Bakanlığı ve Belediye belgeli yatak kapasitesi bulunmaktadır. Bu kapasitenin 9000’i dört ve beş yıldızlı tesislerden oluşmaktadır. Spa aktiviteleri ile gelişmiş pazarlara yönelik gerçek yatak kapasitesi ise 7000 civarındadır(Zengingönül, Emeç, İyilikçi, 2012: 11).

Türkiye’de son yıllarda Spa-Wellness-Thalasso-Medikal ve Termal Spa hizmeti veren otel ve tesis yatırımları hızla artmakta olduğundan bugün 250.000 civarında olan spa ziyaretçi sayısının yakın bir gelecekte bir milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Avrupa’da milyonlarca hastaya hizmet veren sigorta şirketlerinin sağlık poliçelerini karşılama kararı bu hedefe ulaşmada çok büyük etken olacaktır diye iddia edilmektedir (Zengingönül, Emeç, İyilikçi, 2012: 11).

Türkiye’de, uluslararası hastane akreditasyonu alanında dünyada kullanılmakta olan beş adet sistemden en önemlisi olarak görülen Joint Commission International (JCI) akreditasyonuna sahip toplam 47 sağlık kuruluşu bulunmaktadır. Bu rakam, dünya ölçeğinde görülen en yüksek rakamdır ve dünyadaki tüm akredite hastanelerin yaklaşık olarak %10’una karşılık gelmektedir (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Sağlık Turizmi İş Konseyi (SAİK), 2011: 9).

Türkiye’ye gelen yıllık 30 milyon civarında turiste de acil sağlık hizmeti olarak, turistin sağlığı kapsamında hizmet verilmekte ve denetlenmektedir (Aydın, 2012,14 (23): 91-96: 4).

3.1.1. Sağlık Turizminin Türk Ekonomisine Olası Katkıları

Aşağıda Sağlık turizmi kapsamında gelen hasta sayısı, Sağlık turizminden elde edilen gelir, Sağlık turizmi kapsamında hizmet veren

akredite olmuş sağlık kuruluşlarının oranı, Serbest sağlık bölgesi sayısının mevcut durumu ve belirli yıllarda ulaşılabilecek hedefler gösterilmiştir.

Tablo 10: Serbest Sağlık Bölgesi Sayısının Mevcut Durumu ve Hedefleri

PERFORMANS GÖSTERGESİ	MEVCUT DURUM	ULAŞILACAK HEDEF	ULAŞILACAK HEDEF
	2011	2017 T	2023 T
Sağlık turizmi kapsamında gelen hasta sayısı (bin)	156 (1)	700	2.000
Sağlık turizminden elde edilen gelir (yıl) (SGP ABD\$)	1 Milyar(1)	8 Milyar	20 Milyar
Sağlık turizmi kapsamında hizmet veren akredite olmuş sağlık kuruluşlarının oranı, (%)	2,5(1)	4.5	10
Serbest sağlık bölgesi sayısı	-	4	10

Kaynak: Türkiye Medikal Turizmi Değerlendirme Raporu 2012, Stratejik Plan 2013-2017, 2012: Ankara, s.147.

Türk ekonomisi sağlık turizmi hedef göstergeleri şöyle özetlenebilir.

- a) 2015'de 500.000 yabancı hasta, Yedi milyar dolar gelir elde edilmesi beklenmektedir.
- b) 2017'de 700.000 yabancı hasta, Sekiz milyar dolar gelir elde edilmesi beklenmektedir.*
- c) 2023'de 2.000.000 yabancı hasta 20 milyar dolar gelir, sağlık turizmi kapsamında uluslararası hizmet veren akredite olmuş sağlık kuruluşlarının oranının % 10 ve serbest sağlık bölgesi sayısının On olması beklenmektedir (S.B. Türkiye Medikal Turizmi Değerlendirme Raporu 2012: 18).

* Sağlık turizmi kapsamında uluslararası hizmet veren akredite olmuş sağlık kuruluşlarının oranı, % 4.5'dir. Serbest sağlık bölgesi(Hastane, Rehabilitasyon Merkezi vb sağlık kuruluşları, Termal turizm tesisleri, Yaşlı tatil köyü / Sağlıklı yaşam merkezleri, Sağlık köyleri (Hastane,, Ar-Ge merkezleri, Sosyal Tesisler, Spor alanları vb. bulunacak), Sağlık teknokentleri, Uluslararası ulaşımı kolay olan büyük illerde kurularak yatırımların yapılması) sayısının Dört olması beklenmektedir (www.saglik.gov.tr :03.11.2013).

Ayrıca Türkiye Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programında:

- Medikal turizmde dünyanın ilk Beş destinasyonu içerisinde olunması,
- 750.000 medikal yabancı hastanın tedavi edilmesi,
- Medikal turizmde 5,6 milyar dolar gelir elde edilmesi,
- İleri yaş turizminde 10 bin yatak kapasitesi oluşturulması,
- İleri yaş turizminde 150.000 yabancı turistin ülkemizi ziyaret etmesi,
- İleri yaş turizminde 750 milyon dolar gelir elde edilmesi hedeflenmektedir(www.saglik.gov.tr:03.11.2013).

3.2. TERMAL TURİZMİN SAĞLIK TURİZMİNE KATKILARI

Türkiye, termal su kapasitesi açısından dünyada ilk Yedi ülke arasında, Avrupa’da ise Birinci sırada yer almaktadır(Fırat Kalkınma Ajansı, 2011: 12).

Türkiye’de 1990’ların başlarında yapılan envanter çalışmalarına göre sıcaklıkları 20–102 °C, debileri 2-500 lt/s arasında değişen, termal ve mineralli kaynak bulunmaktadır (Değirmenci, 1995: 69).Tahmin edilen toplam termal sayısı 1500 ve şifalı su kaynaklarının sayısı 2000’in üzerindedir (Doğanay ve Soylu, 1999: 2).Bu kaynakların yaklaşık 229 adedi termal turizme kaynaklık etmektedir. Termal turizm ve içme suyu amacıyla kullanılan bu 229 kaynağın bölgesel olarak dağılımı Tablo11’de gösterilmektedir.

Termal su kaynaklarının çoğunluğu başta Ege olmak üzere Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri’nde toplanmıştır* ve sıcaklık aralığı açısından farklılık göstermektedir. Ancak genele bakıldığında toplam termal su kaynaklarının

* Sağlık Bakanlığının tespit etmiş olduğu 309 adet kaplıca vardır.

%37'sini çok sıcak sular oluşturmaktadır. Bu özellikleriyle Türkiye şifalı su kaynakları bakımından dünya jeotermal kaynaklarının % 63,5'ini oluşturan Çin, İzlanda, A.B.D, Japonya'dan sonra dünyanın ilk beş ülkesi arasında yer almaktadır (Lund ve Freeston, 2001: 32).Kaynaklara bağlı olarak kaplıca tesisleri yoğun olarak Ege, Güney Marmara, İç Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. Mineralli sıcak suların değişik fiziko- kimyasal özellikte olması nedeni ile geniş bir şifa etkinliği ve kullanım alanı yaratmaktadır (Aslıhak,1998: 47).

Tablo 11: Termal Su Kaynaklarının Bölgesel Dağılımı (Adet)

Bölge Adı	Soğuk Sular (0-19 °C)	Ilık Sular (20-25 °C)	Sıcak Sular (36-36 °C)	Çok Sıcak Sular (46-99 °C)	Toplam
Marmara	7	8	8	30	53
Ege	5	17	28	31	81
İç Anadolu	10	10	14	17	51
Karadeniz	4	4	3	3	14
Akdeniz	1	3	2	-	6
Doğu ve G. Doğu Anadolu	4	7	8	5	24
TOPLAM	31	49	63	86	229

Kaynak: Kemik, T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı,TR32 Düzey 2 Bölgesi (Aydın, Denizli, Muğla), 2011: s.1-29, s.11.

Türkiye’de termal turizme katılan turist sayısı 1981 yılında 63.999 kişi iken bu sayı 1998 yılında 375.606’ya yükselmiştir. 2009 yılında ise 284.250 kişi termal turizmden faydalanmıştır (Çetin, 2011:902). 2010 yılında kaplıcalara yurtdışından gelen yabancı turist sayısı 262.506 iken bu turistlerin 23.225’si tedavi amaçlı ziyaretçidir(Sağlık Bakanlığı, 2010).

2010 yılı itibarı ile turizm yatırım ve işletme belgeli tesis 45 adet ve toplam termal yatak sayısı 24.000 civarındadır. Turizm ve belediye belgeli tesis sayısı 101, toplam yatak sayısı ise 31.000 civarındadır. Son Dört yılda % 40 artış görülmektedir (Özbek,D.,Özbek, T., t.y.: 9).

Tablo 12: Türkiye'deki Termal Tesislerin Türleri ve Sınıfları Cinsinden Sayısı

TÜRÜ-SINIFI	TURİZM YATIRIMI BELGELİ		TURİZM İŞLETMESİ BELGELİ		TOPLAM	
	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
Termal Tesisler	18	8.454	63	19.212	81	27.666
Diğer Tesisler	1.176	254.245	2.264	422.542	3.404	676.796
Türkiye Geneli	1.194	262.708	2.327	441.754	3.521	704.462

Kaynak: <http://www.tokerbilisim.net/> :30.09.2013

Türkiye termal tesislerinin büyük bir kısmı il özel idareleri ile belediyelere aittir. Özellikle belediyelerin önemli gelir kaynağını teşkil etmektedir. Halen 132 adet kaplıca standardını yükselterek Sağlık Bakanlığından ruhsat almıştır. Geri kalan 177 adet kaplıca ruhsat almamış olup bunlar belirlenen Türkiye standardının altında kalmıştır ve iptidai yapıdadır. Bu tesisler banyo ve temizlik amaçlı olup hijyenik tedbirler azdır. Turizm yatırım belgeli Altı adet termal tesis ile işletme belgeli (36 adet) termal tesisin toplam yatak sayısı 13 687'dir.

Diğer konaklama tesisleri (3 344 adet) ile birlikte turistik tesislerde toplam yatak sayısı 784bin civarındadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı termal tesis amaçlı 1 020 yatak kapasiteli Beş adet tahsis yapılmıştır. Son yıllarda yapılan yeni çağdaş kaplıcalarla Afyon, İzmir, Balıkesir, Denizli, Ankara kaplıca şehri konumuna ulaşmıştır(<http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster:15.07.2009>).

Her yıl Almanya ve Macaristan'dan 10 milyon, Rusya'dan Sekiz milyon, Fransa'dan 700 bin, İsviçre'den ve İspanya'dan ise 1,2 milyon kişi yabancı ülkelerdeki termal tesislerde şifa aramaktadır. Dünyanın en önemli jeotermal kaynaklarına sahip ülkelerinden biri olan Türkiye'de ki termal tesislere ise 2013 yılında sadece 10 bin yabancı termal turist gelmektedir. Türkiye'nin kaplıca amaçlı olarak 50 bin lt/sn jeotermal su potansiyeli bulunmaktadır(www.zaman.com.tr: 30.10.2013).

Sağlık ve termal turizmin geliştirilmesi amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca başlatılan "Termal Turizm Kentleri Projesi" kapsamında Türkiye'de jeotermal potansiyeller dikkate alınarak bölgesel olarak yeni alanlar tespit edilmiştir (www.kultur.gov.tr: 30.12.2013).

Tablo 13 Türkiye'deki turizm işletme belgeli ve kaplıca işletme ruhsatlı tesislerde 2009'da ortalama kalış süresi, doluluk oranı, turistlerin tesislere geliş sayısı ve geceleme sayıları gösterilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı gibi ziyaretçiler tesislerden daha çok günübirlik ya da hafta sonu ziyaretleri şeklinde faydalanmaktadır. Oysa özellikle tedavi amaçlı olarak termal kaynaklardan faydalanma durumlarında kalış sürelerinin daha uzun olması beklenmektedir. Tesislerin fiziki donanım yetersizliği ve uzman kadro eksiklikleri kısa süreli ziyaretlerin başlıca nedeni olarak gösterilebilir.

Tablo 13: Tesislerde Ortalama Kalış Süresi, Doluluk Oranı, Tesise Geliş Sayısı ve Geceleme Sayıları, 2009

	Ortalama Kalış Süresi (gün)			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Termal Otel	5,1	2,1	2,3	4,23	25,32	29,55
Kaplıca	1,3	2,5	2,4	1,8	33,8	35,6
	Tesise Geliş Sayısı			Geceleme Sayısı		
Termal Otel	18.639	265.611	284.250	94.133	563.232	657.365
Kaplıca	29.778	289.671	319.449	39.965	738.069	778.034

Kaynak: Kemik, T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı, TR32 Düzey 2 Bölgesi (Aydın, Denizli, Muğla), 2011: s.1-29, s.11.

12 ay boyunca yapılabilecek olan bir turizm çeşidi olmasına karşın turizm işletme belgeli tesisler dışındaki kaplıca tesislerinin büyük bölümü mevsimlik olarak işletilmektedir. Bu tesislerin çoğu küçük yatak kapasiteli aile işletmeleri ya da belediyelerin sınırlı bütçeleriyle geliştirdikleri düşük kaliteli işletmelerdir. Termal turizm, neredeyse tüm ülke coğrafyasında kendine yer bulan bir turizm türü olmasına rağmen mevcut kapasitenin çok altında hizmet vermektedir (Kemik, 2011: 11).

Şekil 6: Termal Turizm Kentleri Bölgeleri

Kaynak: www.kultur.gov.tr, 30.10.2013.

Bu alanlar;

- Güney Marmara Termal Turizm Bölgesi (Çanakkale, Balıkesir, Yalova),
- Frigya Termal Turizm Bölgesi (Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak, Eskişehir, Ankara),
- Güney Ege Termal Turizm Bölgesi (İzmir, Manisa, Aydın, Denizli),
- Orta Anadolu Termal Turizm Bölgesi (Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Niğde) dir.

Belirlenen bu hedeflere ulaşılması amacıyla öncelikli olarak dört bölge için (Güney Marmara, Güney Ege, Frigya ve Orta Anadolu) termal turizm master planlarına yönelik ihtiyaç ortaya çıkmış, bu bölgelerde termal turizm

merkezlerinin belirlenmesi, termal turizmin altyapı ve üstyapısının geliştirilmesine yönelik stratejilerin hayata geçirilmesi gereği doğmuştur(Kemik, 2011:11).

Bu bölgelerin her birinin destinasyon merkezi olarak geliştirilmesi ve bu bölgeler içinde termal kaynaklı tesisler başta olmak üzere golf, doğa turizmi, su sporları vb. turizm türleri ile bütünleşmesi ve yakın çevredeki diğer kültürel ve doğal değerlerle de ilişkilendirilmesi hedeflenmektedir (Toy ve Çatakçı, 2010:3).

3.2.1. Termal Turizmin Sağlık Turizmine Olası Ekonomik Katkıları

Başbakanlık DPT Dokuz'uncu Kalkınma Raporu Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Enerji Hammaddeleri Alt Komisyonu'na bağlı olarak Türkiye Jeotermal Derneği'nin koordinasyonu ile hazırlanmış olan Jeotermal Çalışma Grubu Raporu'na göre 2013 yılında Türkiye'nin Termal Turizm hedefleri ve buna göre beklenen ekonomik katkı şöyledir:

- Şubat 2006 itibariyle 402 MWt olan termal turizm kullanımının 2013 yılında 1100 MWt'a ve kaplıca sayısının da 400'e çıkarılması hedeflenmiştir.
- 2004 yılı itibariyle yaklaşık 40.000 olan termal turizm yatağı kapasitesi 2013 yılında 250.000 yatağa çıkarılmalıdır. Ayrıca, yine 2013 yılında 10.000 kişi civarında beklenen yabancı termal turist sayısı Avrupa Birliğine girilmesi durumunda 250.000 kişiye çıkarılmalıdır.
- Şu anda 10 milyon kişi olan iç termal turist (kaplıcada) sayısının 15 milyon kişiye çıkarılması hedeflenmelidir. Yani Termal Turizmde hedef 250.000 yabancı ve 15 Milyon yerli termal turist olmalıdır.

- Türkiye'deki termal yatak sayısının 40 bin civarında olduğu ve bu rakamın 2020 yılında Bir milyona çıkarılabileceği belirlenmiştir. Termal amaçlı Yedi milyon turist sayısının da 30 milyona çıkarılabileceğini belirtilmiştir(Toy ve Çatakçı, 2010: 4).

Buna göre beklenen ekonomik katkı;

Yerli termal turist 10 Milyon kişi x 1000 USD = 10 Milyar USD
(Termal tedavi süresi 15 gün olarak alınmıştır)

5 Milyon kişi x 400 USD = 2 Milyar USD (Termal tedavi süresi 3 gün, hafta sonu vb) Toplam 12 Milyar USD

Yabancı termal turist 250.000 kişi x 2500 USD = 625 Milyon USD
(Termal tedavi süresi 15 gün olarak alınmıştır)

Bu hedeflere ulaşılması durumunda, termal turizm sektörü ülkemize **yılda toplam 12 Milyar625 Milyon USD** ek ekonomik katkı sağlamış olacaktır (Fırat Kalkınma Ajansı,2011: 16)

3.3. TÜRK SAĞLIK TURİZMİ SEKTÖRÜNÜN SWOT (GZFT) ANALİZİ

Güçlü Yönler

- Birçok şifalı su(ılıca ve içme suları) kaynağının bulunması,
- Sağlık hizmetleri talebini olumlu yönde etkileyecek çok çeşitli turizm olanaklarının bulunması (kültür turizmi ,inanç turizmi, deniz turizmi, doğa turizmi, sağlık –kaplıca turizmi vs.)
- 12 ay turizm yapma imkanının olması,
- Dışa bağımlılığının olmaması,
- İthalat, ihracat ve uluslararası bir fiyatı olmadığı için savaşlara ve uluslararası problemlere neden olmaması;

- Yapılan yatırımı kısa sürede geri ödeyebilmesi(ekonomik yararlılık),
- Çevre kirliliğine neden olmaması,
- Rekabetin oluşması,
- Sağlık hizmeti satan ileri ülkelere göre (Amerika, Almanya, İtalya) ucuz olması,
- Sağlık alanında dünyanın önde gelen ülkeleri arasında sayılması(Türkiye sağlık alanında hem nitelikli insan gücüne hem de sağlık altyapısı ve teknolojisine sahiptir)
- Genel olarak hizmet sektöründe iyi konumda olması ve hizmet sektörünün sağlık turizmine olumlu etkisinin yüksek olması
- Sağlık turizmi hizmetini sunan ilk ülkeler arasında yer alması ve bu konu da deneyim kazanmış olması
- Sağlık turizmiyle ilgili çeşitli yasal düzenleme ve devlet desteğinin olması,

Zayıf Yönler

- Yenilenebilir enerji ile ilgili avantajlardan yararlanamama,
- Yeraltı ve yerüstü yöresel kaynakların tanıtılamaması, tanıtım eksikliği,
- Sağlık kuruluşlarının Sağlık Bakanlığı ile veri ve bilgi paylaşımında istenilen özen, hız ve işbirliği içerisinde olmaması, sağlam yayın, istatistiki verilere ulaşılamaması,
- Nitelik ve nicelikleri çok farklı termaller ve kaynaklar üzerinde yeterince araştırma yapılamaması, yapılan bilimsel çalışmaların değerlendirilememesi,
- Nitelikli sağlık personeli ile sağlıkla ilgili alet ve donanım eksikliği,

- Devlete veya belediyelere ait termal tesislerin standartların altında olması ve hastanelerin, özellikle devlet hastanelerinin, önemli bir kısmının sağlık turizmi hizmeti sunmaya hazır olmaması,
- Kaplıcalarda ortalama kalış süresi düşük olması(2.1-2.5gün),
- Rekabetin oluşamaması,
- Bazı bölgelerin (Karadeniz, Doğu Anadolu) iklim ve ulaşımında yaşanan sorunların olması,
- Gerekli yasal düzenlemelerin yapılmaması,
- Hem devlet hem de özel sektörde ki çok az sayıdaki kuruluşun sağlık turizmi konusunda aktif bir çaba içerisinde olması,
- Sağlık turizminin gerektirdiği entegre yaklaşımın (sağlık kuruluşları, turizm kuruluşları, pazarlama kuruluşları, lojistik ve ulaşım kuruluşları vs.) gerçekleşmesine götürecek “işbirliği-ortaklık kültürünün” zayıf olması,
- Sağlık turizmi yönetimi için ulusal net bir stratejinin olmaması,
- Ulusal ölçekte sağlık turizmi alanındaki hareketliliği kayıt altına alacak ve denetleyecek kapsamlı sistem ve süreçlerin geliştirilerek işlerlik kazandırılmamış olması,

Fırsatlar

- Bölgede alternatif enerji kaynaklarının varlığı,
- Yüksek istihdam oluşturmaması,
- Kırsal kesimde göçün azalması,
- Sağlık turizminin yurt dışında (Amerika, Almanya, İtalya) maliyetlerinin yüksek olmasına karşın Türkiye’de düşük olması,
- Yaşlanan dünya nüfusu,

- Kimyasal ve yapay ilaçlardan kaçış ve alternatif tedavi yöntemlerine yönelme,
- Dünyada sağlık hizmetini ulusal sınırların dışında alma eğiliminin artması,
- Türkiye'nin uluslararası arenada artan gücü ve buna paralel oluşan olumlu algısı,
- Sağlık hizmetleri ihracatına verilen devlet desteği,
- Termal turizm sektörü, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik kalkınmanın bir aracı olması,
- Türkiye'nin turizm alanında dünyada ilk On arasında yer alması ve zaman içerisinde çok daha ön sıralara yerleşebilecek olması,
- Sağlık hizmetinde artan yurtiçi rekabetin, yurtdışına sağlık hizmeti ihracını teşvik etmesi,
- Yabancı hastaların tedavisinden elde edilen gelirlerden % 50 vergi muafiyeti olması,

Tehditler

- Kısa vadede mevcut tarım ve turizm potansiyelini değerlendirme yolunda bir fırsat olarak görülen küresel ısınma, uzun vadede tüm Dünya'da olduğu gibi Türkiye için de bir tehdit unsuru olması,
- Bulaşıcı hastalıkları (Hepatit B-C) taşıyıcılığı riski,
- Düzenli istatistiki veri olmadığı için sağlıklı bir sağlık turizmi politikası uygulanamaması,
- Çevre ülkelerde yaşanan istikrarsızlık,
- Batı ülkelerinde yaşanan nüfus nedeniyle artan doktor talebi ve bu talebin yarattığı yurtdışında çalışma cazibesi ve böylece sağlık hizmetini buldukları yerde alma ihtimalinin artması,

- Sağlık alanında mevzuat açısından sık devlet müdahalelerinin yaşanması, sektör kuruluşlarının(kamu-özel) bu müdahalelerin gerektirdiği değişimlere uyum için zaman ve kaynak harcamaya mecbur kalması ve bu nedenle sağlık turizmi gibi uzun vadeli stratejik yaklaşımlar gerektiren hususlara yeterince odaklanılmaması,
- Yurtiçinde, uluslararası standartları esas alarak akreditasyon yapacak kuruluşların bulunmaması,
- Sağlık turizmi alanında hizmet standartlarının oluşmaması, kötü örneklerin yaşanma ihtimali ve yol açabileceği olumsuz ulusal imaj.

Türk Sağlık Turizmi SWOT Analizi Yorumu

Enerji talebinin büyümesi ve bu büyümeyi karşılayacak yatırımların yapılması zorunluluğu, yatırımcılar için “FIRSAT” olarak değerlendirilmelidir. Fakat yatırımların gerçekleştirilmesi ve zamanında enerji talebine yeterli arz sağlanması üzerindeki belirsizlikler, “DARBOĞAZ veya TEHDİT” olarak etkinleşecektir. Bu yatırımların yapılmasında gecikmelere izin verilmesi ve mevcut koşullar altında sadece özel sektörün bu yatırımları yapmasını beklemek Türkiye’nin içinde bulunduğu koşullar ve enerji güvenliği politikası ile belli ölçüde çelişmektedir. Dünyada, gelecek dönemde, enerjinin önemi giderek artacak, bu çerçevede enerji güvenliği de ülkelerin en önemli gündem maddesi haline gelecektir.

Türkiye’deki kaplıcaların durumu, termal suların kullanımına yönelik alternatif çalışmalar, kaplıcadaki ekolojik yapıyı değiştirmeyecek, suyun fiziksel ve kimyasal özelliklerinde bozulmalara neden olmayacak koruma-kullanma ilkesinin gözetildiği imar planları uygulamaya konulmalı ve gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Termal turizm konusunda yayın, istatistik ve veriler sınırlıdır. Bunların gelişimine yönelik çalışmalara ağırlık verilmelidir. Özellikle istatistik

alışmaları, yıllara göre tesise gelen turist sayısı, turistler içindeki hasta sayısı, bu hastaların hastalıkları, kaplıca sonrası iyileşme oranları ve turistlerin beklentilerine göre hazırlanan anket formlarından alınan yanıtlar, kaplıcanın sağlık turizmine nasıl daha fazla katkı sağlayacağı, kaplıcada yaşanabilecek veya yaşanan sorunlara çözüm üretiminde izlenecek yöntemin ne olacağı konusunda etkili olabilir. Düzenli istatistik verilere sahip olmak, kaplıcaya en fazla turist gönderen ülkelere yönelik yeni düzenlemeler ve planlamalar yapmak için de önemlidir.

Üniversitelerin ilgili bölümleri, sivil toplum kuruluşları ve yerel otoriteler, termal turizme yönelik çalışmalara hız vermelidirler. Kaplıcaların sahip olduğu özellikler bilimsel çalışmalarla ortaya konmalı ve bu alana yönelik çalışma yapan enstitüler kurulmalıdır.

Termal turizm konusunda yerel halk bilinçlendirilmeli, özellikle yabancı turistlere yönelik olumsuz davranışlarının önüne geçilmelidir. Yerel halkın turizm faaliyeti içinde yer alacağı, yöreye sosyo-ekonomik katkı sağlayacak sürdürülebilir bir turizm yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir. Bunun için de yerel halkın eğitimine yönelik çeşitli eğitim faaliyetleri düzenlenmelidir. Özellikle İç Anadolu ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan termallerin birer modern kaplıca turizm merkezine dönüştürülmesi yeni iş alanları yaratacağından bölgelerin ekonomisine önemli katkı sağlanacak, kırsal kesimdeki gn yavaşlamasında kısmen etkili olacaktır. Çünkü kaplıca tedavilerinin 7-21 gün sürmesi zorunluluğu, özellikle kaplıcaya tedavi amaçlı gelen turistin, diğer amaçlarla gelen turistlerden daha uzun konaklamasına neden olmakta ve bulunduğu ülkeye daha fazla döviz bırakmaktadır. Yine kaplıca sularının evlerin ısıtılmasında ve seracılık faaliyetlerinde kullanılması yöre ve Türkiye ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Kaplıcalarda alışan personel ile işçilerin nitel ve nicel özelliklerle belirli bir donanıma sahip olmalıdır. Kaplıcalarda tıp fakültesi, fizik tedavi, sağlık meslek yüksekokullarından ve turizm bölümlerinden gelen uzman personelin istihdamına yönelik planlamalar gerçekleşmelidir. Yine

kaplıcalarda sağlık merkezleri bulunmalı ve bu merkezler modern tıbbi cihazlarla donatılmalıdır. Özellikle Hepatit B ve Hepatit C gibi bulaşıcı hastalıklara sahip turistlerin havuzlara girmesi, diğler turistlere bu hastalıkların geğımesi olasılığına karşı, kaplıcalara gelen bireylerin kan tahlilleri yapılmalı ve gerekli görölen sağlık koşullarından geçirilmelidir. Gelen turistlerin sağlık güvenliğı turizm verimliliğinin ve sürekliliğinin sağlanması noktasında bir zorunluluktur.

Termal tesislerin işletmesi çoğunlukla belediyeler veya özel idarenin denetimindedir. Bu nedenle Türkiye termal kaynaklar yönünden Batı ölkelerinden daha iyi konumda yer almasına rağmen tesis özellikleri açısından Yalova, Gonen, Çeşme ve Balçova hariç kötü durumdadır. Tesisler, belediyelerin işletmecilik zihniyetinden kurtarılmalı, hizmetler özelleştirilerek, hizmette rekabet ilkesi benimsenmelidir. Kaplıcada tesisler kurulurken, topografyaya ve güneş ışınlarının durumuna, tesisin bulunduğu yerin doğal güzelliğıne, alt yapı ve mimari tarzına dikkat edilmelidir. Ayrıca mevcut tesislerde masa tenisi, bilardo ve jimnastik gibi spor ve oyun salonları, basketbol, voleybol ve futbol gibi spor sahaları, yürüyüş parkları ve alışveriş merkezleri yapılmalıdır. Turistlerin ekonomik durumları dikkate alınmalı yüksek gelire hitap eden modern otellerden, orta ve düşük gelire hitap eden alt yapı sorununun olmadığı bungalov ve çadır yerleşmelerine kadar çok fazla çeşitlilik sunan konaklama seçenekleri olmalıdır. Yine kaplıcalara gelen turistlerin kalma süreleri dikkate alınarak gezi programları ve eğlenceler düzenlenmelidir.

Sonuç olarak, kaplıcaların tanıtımına yönelik festival, panayır ve kaplıca haftası gibi tanıtıcı etkinlikler düzenlenerek termallere yönelik ilgi artırılmalı ve kitle iletişim araçları kullanılmalıdır. Bu anlamda karayolları boyunca turistik mahal işaretinden başka tanıtıcı reklâm panoları konulmalıdır. Kaplıca turizminde belirlenen standartlara uygun bir gelişim planı izlenirse, ölkö ekonomisine ve turizmine önemli bir katkı sağlanmış olacaktır.

SONUÇ

Ülkelerin kalkınma ve büyüme hızına bağlı olarak enerji ihtiyaçları da sürekli olarak artmaktadır. Günümüzde enerji tüketimi gelişmişlik düzeyi ile eş tutulmaktadır. Dünyadaki enerji tüketiminin yaklaşık %90'ı fosil yakıtlar olarak adlandırılan kömür, petrol ve doğal gazdan karşılanmaktadır. Fosil enerji kaynaklarının yakın gelecekte tükenecek olması ve yakıldığında havaya verdiği yüksek orandaki karbondioksit nedeniyle kirlilik yaratması, alternatif enerji kaynaklarının devreye girmesini zorunlu hale getirmektedir. Bu nedenle son yıllarda fosil yakıtların yerine geçebilecek alternatif enerji kaynaklarının araştırılması ve yararlanılması konusunda çalışmalar hızlanmıştır.

Dünya ekonomisi küreselleşme, krizler, bölgesel çatışmalar ve diğer etmenlerin gölgesinde şekillenirken, 20. Yüzyılın son çeyreğinde turizm sektörü hızla gelişimini sürdürmüştür. Bu gelişme süreç içerisinde kısa seyahatlerle gezme ve görme faaliyetleri olmaktan çıkarak ülkelerin ekonomilerine önemli girdi sağlayan, yeni istihdam olanakları sunan, dış ticaret açıklarının kapatılmasında rol oynayan bir yapıya kavuşmuştur.

London School of Economics and Politics tarafından yürütülen bir araştırmaya göre, önümüzdeki on yılda sağlık hizmetlerinin gelişmiş ülkelerin toplam gayri safi milli hâsılları içerisinde alacağı payın % 7-10 arasında değişeceği tahmin edilmektedir. Bu, her harcama veya gelirin onda birinin sağlık ile ilgili olacağı anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile sağlık hizmeti gelecekte en çok talep edilen veya tüketilen hizmet kalemlerinin başında yer alacaktır. Şüphesiz ki, bu hizmetin önemli bir kısmı ulusal sınırların dışında, sağlık turizmi olarak gerçekleşecektir. Türkiye'nin giderek büyüyen bu pastadan büyük bir pay alabilmesi için yeni vizyon ve yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır (www.saglik.gov.tr :03.11.2013).

Turizmin Türkiye ve dünya için çekilmiş bir fotoğrafına bakılacak olursa turizmin küresel GSMH içindeki payının %9,9'a ulaştığı, toplam ihracattaki payının ise %10,9 olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise 2010 yılında turizm

gelirlerinin ihracattaki payının **%18,3** olduğu ve dış ticaret açığını kapatmadaki payının **%34,4** olarak tespit edildiği görülmektedir. Türkiye'nin ; Turizmin G-20 ülkeleri için toplam işgücü içindeki payı % altı, Yabancı turist sayısı 28.6 milyon, Turizm gelirlerinin GSYİH içindeki payı %2.6, Turizm alanında çalışanların Türkiye istihdamındaki payı %5.21, WEF seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi'de 139 ülke arasında 50.sırada yer almaktadır.Yalnızca bu rakamlar bile sektörün büyüklüğünü gözler önüne sermektedir (Güney Ege Kalkınma Ajansı, Güney Ege Termal Turizm Araştırması, 2011: 34).

Türkiye, sağlık turizmi ve termal turizmde büyük bir pazar payı elde etmek ve lider olabilmek için bir yandan güçlü yanlarını geliştirici ve zayıf yanlarını telafi edici, diğer yandan fırsatlardan yararlanıcı ve tehditleri bertaraf edici vizyon, hedef, yaklaşım ve projeler geliştirerek uygulamaya geçirmesi gerekmektedir. Çünkü;

Türkiye'nin 2012 yılı uluslararası hasta verilerinin analizi sonucu ortaya çıkan uluslararası hasta kümelenmesine ve haritasına bakıldığında; sağlık hizmetleri alt yapısı iyi olan, uluslararası standartlarda sağlık hizmeti üretimi yapan, bu anlamda JCI akreditasyon belgesine sahip, grup hastanelerin bulunduğu ve özel sağlık hizmetleri sektörünün kümelendiği, direkt uçuşların olduğu geleneksel turizm bölgelerinin ve illerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Devlet otoritelerinin sağlık turizmini planlamada ve koordine etmede, sağlık serbest bölgelerini oluşturmada ve teşviklerde bu verileri dikkate almasında yarar görülmektedir. Ayrıca sağlık turizmi sektörüne girmek isteyen veya bu alanda büyümek isteyen özel sektör aktörlerinin de bu bulguları dikkate alması ve ona göre yatırım kararlarını alması önerilmektedir (www.saglik.gov.tr :03.11.2013).

Sağlık turizminde lider ülkeler arasına girebilmek için sadece tıp alanında değil diğer birçok sektörde de atılım yapmak ve diğer ülkelerle rekabet edebilecek konumda olmak gerekmektedir. Bunların başında, otelcilik, acentecilik, çevre, altyapı, mimari, ulaşım vb. alanlarda farklılaşmak

ve gelişmiş hizmetler ve imkânlar gelmektedir. Bir ülkenin yabancı turistler tarafından seçilebilmesi için tıptaki başarının yanı sıra birçok alanda duyulmuş ve iyi tanıtımı yapılmış bir ülke olması gerekmektedir. Kaliteli, güvenilir ve göze hitap eden turistik tesislere sahip olmak gerekmektedir. Tedavi hizmeti sağlayacak sağlık tesislerinin yanı sıra zaman geçirilecek turistik tesis teminini disiplinli bir şekilde sağlayacak profesyonel acenteler sağlık turizminde önemli bir rolü olmaktadır. Bununla birlikte tedavi görecekları ülkenin çevresel koşulları da mutlaka hastanın morali açısından çok etkilidir. Bu nedenle, çevresel ve mimari düzenlemelere de önem arz etmektedir.

Türkiye'nin sağlık turizminde lider bir ülke haline gelebilmesi için yukarıda belirtilen stratejik yaklaşıma paralel olarak aşağıdaki hususlarda çalışma önerilebilir.

- **Pazarlama çalışmalarına ağırlık verilmesi:** Sağlık turizminde başarı büyük ölçüde pazarlamaya bağlıdır. Yurtdışında pazarlama faaliyetlerine ağırlık vermeyi gerektiren sağlık turizmi çok yönlü ve profesyonel bir pazarlama çalışması gerekmektedir.
- **Standartlaştırma ve akreditasyona önem verilmesi:** Ulusal ve uluslararası akreditasyon kuruluşlarıyla hizmet standartlarının belirlenmesi ve hayata geçirilmesi sağlık turizmi başarısı açısından kritik hususlardan biridir. Sürdürülebilirlik ve kaliteli hizmet sunulması çok önemlidir.
- **Platform operatörlüğüne hem özel sektör hem de devlet destekli olarak bir an önce başlanması:** Sağlık turizmi yönetimi ağırlıklı olarak elektronik ortamda yürütülen ve birçok kurum ve alt sektörün entegrasyonuna dayanan platform yöneticiliği biçiminde yürütülmektedir. Sağlık turizmini büyük ölçekli yapabilmek için platform operatörlüğü kaçınılmaz görünmektedir.

- **Devlet desteğinde “güven sistemlerinin” kurulması, denetlenmesi ve geliştirilmesi:** Sağlık turizminin hareketliliğinin üzerinde gerçekleştiği zemin güvendir. Güvenin olmadığı bir ortam veya ilişki ağında sağlık turizminin gerçekleşmesi veya sürdürülmesi mümkün olmayacaktır. Güven tesisi ve geliştirilmesi bu açıdan kritik bir önem arz etmektedir.
- **Entegre sistemlerin kurulması:** Sektörün gelişmesi büyük ölçüde, ana (hastaneler) ve destekleyici kuruluş ve hizmetler (akreditasyon kuruluşları, pazarlama şirketleri, ulaşım şirketleri, sigorta şirketleri, tur operatörleri, vs.) arasında entegre sistemlerin kurulmasına (yasal altyapı, teşvikler, özendirici çalışmalar vs) bağlı olacaktır.
- **Non Medikal hizmetlerin teşvik edilmesi ve hazırlanılması:** Destekleyici şirketlerin (ulaşım şirketleri, turizm şirketleri, sigorta şirketleri vs.) geleneksel hizmet sunumundan farklı olarak sağlık turizmi aktörü haline gelebilmeleri için teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Tercümanlık destek hizmetleri ve otelcilik hizmetleri sağlık turizmi açısından önemli bir yer tutmaktadır.
- **Ulusal sağlık turizmi master planının hazırlanması:** Alt stratejileri içerecek geniş kapsamlı ve uzun vadeli bir “ulusal master stratejinin” geliştirilmesi, belirlenen çerçevede planlı bir şekilde hayata geçirilmesi ulusal rekabet avantajı elde etmek ve sürdürebilmek için büyük önem taşımaktadır (www.saglik.gov.tr :03.11.2013).

Önerilerin hayata geçirebilmesi ve yeni öneriler geliştirilebilmesi ve Türkiye’nin termal turizm konusunda konumunu daha iyi sağlamlaştırabilmesi, sağlık turizmi ile ilgili uygun ve yerinde politikalar ve stratejiler belirlemesini teminen; Sağlık Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı ile sağlık turizmi ile ilgili olan diğer kuruluşlar ve kişiler, üniversiteler, hastaneler birlikte hareket etmelidir.

KAYNAKÇA

AKBULUT. Gülpınar; “Türkiye’de Kaplıca Turizmi ve Sorunları”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2010, s. 9(1): 35-54.

AKOVA. İsmet, ÇAĞLAR. Üzeyir; **Sağlık Turizminde Kaplıca Turizminin Önemi**, T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , İstanbul, 2011, s.1-34.

AKSU. Ceren, AKTUĞ. Emine; **Güney Ege Termal Turizm Araştırması**, Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011, ss.1-43.

ALTIN. Ufuk, BEKTAŞ. Gülfer, ANTEP. Zehra, İRBAN. Arzu; “Sağlık Turizmi ve Uluslararası Hastalar İçin Türkiye Pazarı”, **Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, Cilt: 3 • Sayı: 3, İstanbul, Temmuz, 2012.

ARSLAN. Sinan, DARICI. Mustafa, KARAHAN. Çetin; **Türkiye’nin Jeotermal Enerji Potansiyeli**, Jeotermal Enerji Semineri, 2010,ss. 22-27.

AYDIN. Oğuz; “Türkiye’de Alternatif Bir Turizm; Sağlık Turizmi”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Aydın, 2012, ss.14 (23): 91-96.

AYPEK. Nevzat, AYDIN. Dursun; **Türkiye’de Medikal Turizmin Geleceği**, Ankara, Mart-2011.

AYPEK. Nevzat, AYDIN. Dursun; **Türkiye’de Medikal Turizmin Geleceği**, Ankara, Mart-2011.

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı; **Sağlık Turizmi Sektör Raporu**, Şubat 2011, ss.1-19.

ERKUL. Hüseyin; “Jeotermal Enerjinin Ekonomik Katkıları ve Çevresel Etkileri: Denizli-Kızıldere Jeotermal Örneği”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 19, 2012 ss. 1-30.

Fırat Kalkınma Ajansı; **Bingöl İlinde Jeotermal Kaynaklar ve Termal Turizm**, Bingöl, 2011.

HAYTA. Abdülkadir; **Jeotermal Enerji Kaynaklarının Önemi, Kırşehir Ekonomisine Katkıları ve Öneriler**, Ankara,2007, ss. 2-21.

İÇÖZ. Onur; **Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal (Tıbbi) Turizm Ve Türkiye'nin Olanakları**, İstanbul, 2013.

Kaynakların Sağlık ve Termal Turizme Entegrasyonu, **Haber Bülteni**, s.99-115.

KEMİK. Emre; T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı,**TR32 Düzey 2 Bölgesi (Aydın, Denizli, Muğla)**, 2011,s. 1-29.

KOÇAK. Ali; **Türkiye’de Jeotermal Enerji Aramaları ve Potansiyeli**, MTA Genel Müdürlüğü, Enerji Dairesi, Ankara, ss.217-225.

KÜLEKÇİ. Özlem Candan; **Yenilenebilir Enerji Kaynakları Arasında Jeotermal Enerjinin Yeri ve Türkiye Açısından Önemi**, Ankara, s.83-90.

MERCAN. Okan, Şefik; **Türkiye`deki Termal Otel İşletmelerinde Hizmet Birim Maliyetlerinin Belirlenmesi ve Maliyet Yönetimi Uygulamalarının Tespitine İlişkin Bir Araştırma**, Çanakkale, 2006.

ÖZBEK. Dilek, ÖZBEK. Toros; “Jeotermal Kaynakların Sağlık ve Termal Turizme Entegrasyonu”, **Haber Bülteni**, s. 99-115.

ÖZER. Özlem, SONGÜR. Cuma; “Türkiye’nin Dünya Sağlık Turizmindeki Yeri ve Ekonomik Boyutu”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 7, Güz (s.69-81), 2012.

ÖZSARI. Salih Haluk, KARATANA. Özlem; **Sağlık Turizmi Açısından Türkiye’nin Durumu**, İstanbul, 2013, s. 24(2): 136-144.

Sağlık Bakanlığı, **Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu** (Henüz Yayınlanmamış), 2013.

Sağlık Bakanlığı, **Türkiye Medikal Turizmi Değerlendirme Raporu**, Ankara, 2012.

Sağlık Turizmi ve Türkiye’de Sağlık Turizmi Bakımından Termal Turizm, 2012, s.1-71.

TMMOB Jeotermal Kongresi Bildiriler Kitabı, Jeofizik Mühendisleri Odası, Ankara 2009, s. 21.

TOY. Süleyman, ÇATAKÇI. Selim, EYMİRLİ. Emine Bilgen; Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı; **Erzurum Termal Turizm Potansiyeli**, Turizm Raporları No: 3, Erzurum, 2010.

ZENGİNGÖNÜL. Oğul, EMEÇ. Hamdi, İYİLİKÇİ. Dilek Eser, BİNGÖL. Pelin; **Sağlık Turizmi: İstanbul’a Yönelik Bir Değerlendirme**, İstanbul, 2012.

bauweb@balikesir.edu.tr,Erişim Tarihi:30.10.2013).

bilgi@diplomatikgozlem.com,Erişim Tarihi:30.10.2013).

<http://cografyabilim.wordpress.com/2011/07/>(Erişim Tarihi: 30.10.2013).

<http://sbe.gantep.edu.tr>,Erişim Tarihi:30.10.2013).

<http://turizmguncel.com/haber/unwto-raporu-turizm-gelirlerinde-turkiye-dunya-h10634.html>, 31.10.2013.

<http://www.jeotermaldernegi.org.tr>:Erişim Tarihi:11.12.2013

<http://www.kaplica-otelleri.net>, Erişim Tarihi: 30.10.2013.

<http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster>.30.10.2013.

<http://www.slideserve.com/clyde/jeotermal-enerji>,ErişimTarihi:30.10.2013).

<http://www.tokerbilisim.net>, Erişim Tarihi:30.10.2013).

makina.beun.edu.tr/eskisite/akademik_kadro/atopuz/.../1-7grup.ppt,
Erişim Tarihi: 07.02.2014.

torosozbek@ttmail.com,Erişim Tarihi:30.10.2013).

www.haber.mynet.com, Erişim Tarihi:30.10.2013).

www.kmu.edu.tr, Erişim Tarihi:30.10.2013).

www.saglik.gov.tr, Erişim Tarihi: 30.10.2013.